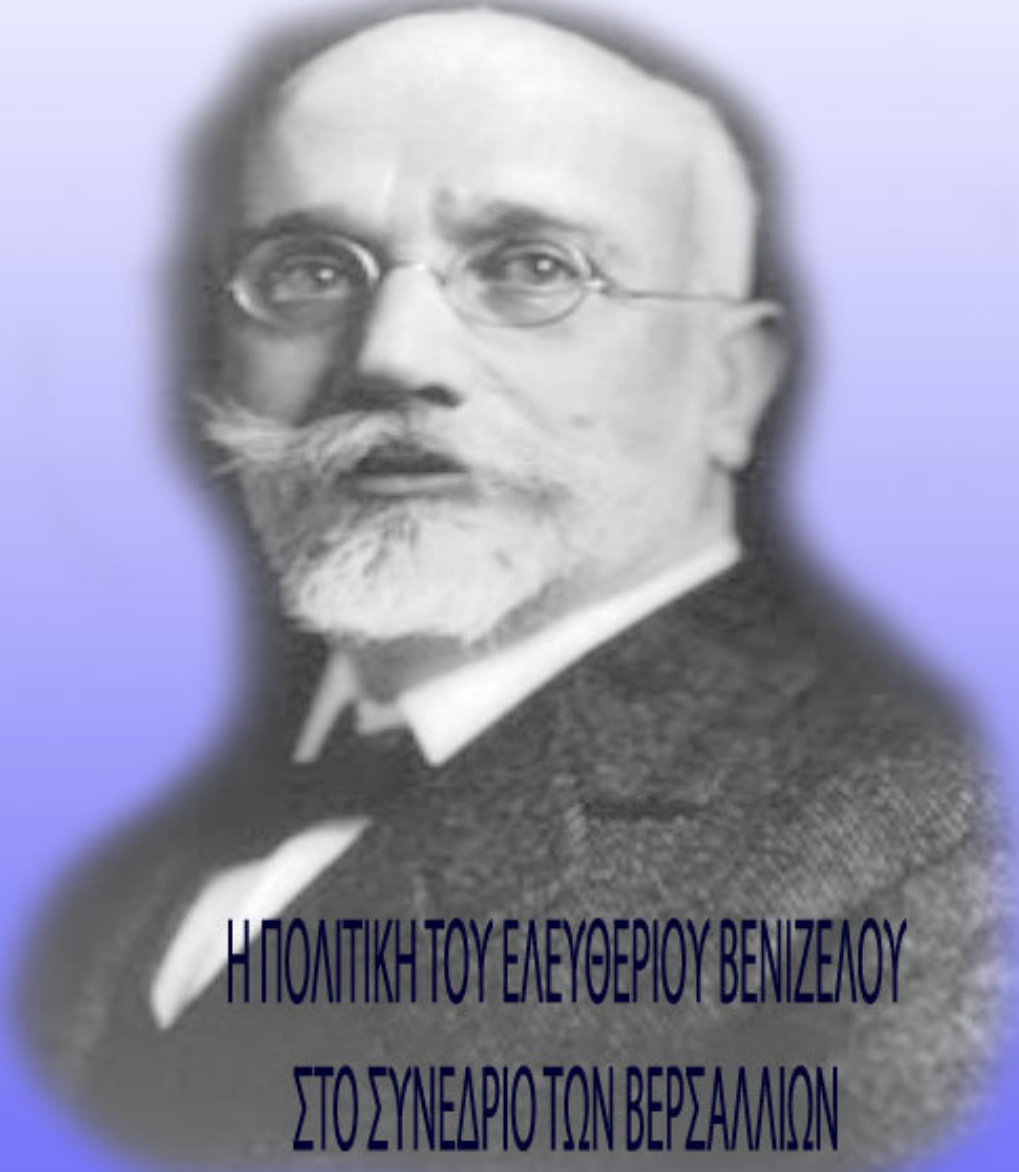

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΜΠΣ ΔΙΕΘΝΩΝ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΙΟΥΛΙΑ Γ. ΚΟΛΑΪΤΗ
ΜΘ/07019

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ

ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΤΖΙΑΜΠΙΡΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

**Η πολιτική του Ελευθερίου Βενιζέλου
στο Συνέδριο των Βερσαλλιών
-Μια ρεαλιστική προσέγγιση**

**Διπλωματική Εργασία
ΙΟΥΛΙΑΣ Γ. ΚΟΛΑΪΤΗ
ΜΘ/07019**

Επιβλέπων Καθηγητής: **ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΤΖΙΑΜΠΙΡΗΣ**

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αναμφίβολα, το κεφάλαιο της Μικρασιατικής Εκστρατείας είναι από τα πιο τραγικά της νεοελληνικής Ιστορίας και πολλοί έχουν γραφτεί για τις αιτίες και τους υπευθύνους. Για κάποιους ευθύνεται ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η πλεονεξία του, για κάποιους άλλους η αντιβενιζελική-φιλοβασιλική παράταξη. Ωστόσο, όπως πολύ εύστοχα διατύπωσε αργότερα ο Lloyd George, «κάθε τραγωδία είναι μίξη ατυχιών και σφαλμάτων».

Για την ολοκλήρωση της εργασίας αυτής επιθυμώ να ευχαριστήσω τους καθηγητές μου από το μεταπτυχιακό τμήμα των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς, τα μέλη της Επιτροπής και ιδιαίτερα τον επιβλέποντα δρ. Αριστοτέλη Τζιαμπίρη, και τον δρ. Διονύση Τσιριγώτη, των οποίων οι απαντήσεις και οι καίριες επισημάνσεις υπήρξαν πολύτιμη βοήθεια.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ:

Περιεχόμενα.....1

Εισαγωγή.....5

Κεφάλαιο πρώτο:

ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ 6

1.1 Η δομή του διεθνούς συστήματος.....6

1.2 Τα αίτια της συμπεριφοράς των κρατών.....8

1.3 Πόλεμος, ειρήνη και διακρατικές σχέσεις.....9

Κεφάλαιο Δεύτερο:

ΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....12

*2.2 Η κατάσταση στην Βαλκανική και την Ανατολική
Μεσόγειο.....13*

2.3 Το κίνημα των Νεότουρκων.....16

2.4 Η κατάσταση της Ελλάδας.....22

2.5 *Είσοδος της Ελλάδας στον πόλεμο.....*31

Κεφάλαιο Τρίτο:

3.1 *ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ.....*33

3.2 *Οι ελληνικές Διεκδικήσεις.....*35

Κεφάλαιο Τέταρτο:

***ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥΣ
ΣΤΟΧΟΥΣ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ
ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ.....***40

Κεφάλαιο Πέμπτο:

***ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ-στοιχεία και επιχειρήματα
.....***43

5.1 *Το ελληνικό στοιχείο δεν ήταν ούτε τόσο έντονο όσο ισχυριζόταν
ο Βενιζέλος, ούτε συμεριζόταν στο σύνολό του το όραμα της Μεγάλης
Ιδέας.....*43

5.2 *Ο Βενιζέλος εκτίμησε λάθος τη δομή του συστήματος. Από τη μια
υπερεκτίμησε την ισχύ και την αποφασιστικότητα των συμμάχων και
από την άλλη υποτίμησε την δύναμη του Κεμάλ και του τουρκικού
εθνικιστικού
κινήματος.....*48

<i>5.3 Ο εσωτερικός διχασμός και οι εκκαθαρίσεις στέρησαν από την Ελλάδα την εθνική ενότητα, παράγοντα απαραίτητο για την επίτευξη τόσο μεγαλεπήβολων στόχων.....</i>	<i>54</i>
<i>5.4 Η εσωτερική κατάσταση της Ελλάδας δεν επέτρεπε την πραγματοποίηση των μεγαλεπήβολων σχεδίων και των στρατηγικών στόχων που έθεσε ο Βενιζέλος.....</i>	<i>60</i>
<i>5.5 Η Ελλάδα υπό τη νέα της εδαφική μορφή θα σχημάτιζε μια χώρα απλωμένη γύρω από το Αιγαίο το οποίο δεν θα μπορούσε ούτε να ελεγχθεί ούτε να προστατευτεί αποτελεσματικά.....</i>	<i>65</i>
<i>5.6 Τα νέα εδάφη θα δημιουργούσαν πολλούς εχθρούς μεταξύ των γειτονικών κρατών που δεν θα έχαναν ευκαιρία να κερδίσουν τη ρεβάνς.....</i>	<i>70</i>
Κεφάλαιο έκτο:	
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	78
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
<i>Η τύφλωση με τη Σμύρνη.....</i>	<i>81</i>

<i>Η κληρονομιά του Ελευθερίου Βενιζέλου και το γκρέμισμά της.....</i>	<i>83</i>
<i>Ο ρόλος του Κομμουνισμού στην κατάρρευση του Μικρασιατικού Μετώπου.....</i>	<i>85</i>
<i>Πληθυσμιακά στοιχεία για την Μικρά Ασία.....</i>	<i>88</i>

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναλυθεί η πολιτική του Ελευθερίου Βενιζέλου κατά τη διάρκεια της Συνδιάσκεψης της Ειρήνης, υπό το πρίσμα της ρεαλιστικής θεωρίας και να εξεταστεί κατά πόσον ευσταθεί η κριτική που έχει ασκηθεί επ' αυτής. Προκειμένου να είναι αυτή η παρουσίαση όσο το δυνατόν πιο σφαιρική, αρχικά θα παρουσιαστούν οι βασικές παραδοχές της ρεαλιστικής θεωρίας, καθώς αποτελεί το βασικό θεωρητικό εργαλείο ανάλυσης.

Ακολούθως, θα παρουσιαστεί η κατάσταση της Ελλάδας και το ευρύτερο ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο από τις απαρχές ως τα τέλη του Α' Παγκόσμιου Πολέμου, οι κεντρικοί άξονες των στρατηγικών σχεδιασμών των δύο αντίπαλων παρατάξεων για να γίνει στη συνέχεια μια απεικόνιση του πολιτικού κλίματος στο εσωτερικό της χώρας πριν την είσοδό της στον Πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων: Η απαρχή της πολιτικής κόντρας ανάμεσα στον Βασιλιά Κωνσταντίνο και στον Ελ. Βενιζέλο, η εξέλιξή της διαμάχης και πως εξαπλώθηκε και οδήγησε τη χώρα στον διχασμό σε βενιζελικούς και βασιλικούς και υπό ποιες συνθήκες μπήκε στον πόλεμο στο πλευρό των δυτικοευρωπαίων, ενώ ακολουθεί και μια σύντομη παρουσίαση του κινήματος των Νεοτούρκων.

Στη συνέχεια γίνεται παρουσίαση της Συνδιάσκεψης των Βερσαλλιών, πάνω σε ποιες αρχές σχεδιάστηκε η ειρηνευτική συνθήκη, ποια στρατηγικά συμφέροντα εξέφραζε και ποιες ήταν οι ελληνικές διεκδικήσεις και τα επιχειρήματα που τις στήριζαν, το γενικότερο κλίμα που επικρατούσε στη Συνδιάσκεψη των Παρισίων και τα επιτεύγματα του Έλληνα Πρωθυπουργού στο διπλωματικό στίβο.

Εν συνεχεία παρατίθεται συγκεντρωτικά η κριτική που ασκήθηκε στον Έλληνα Πρωθυπουργό και στις στρατηγικές επιλογές του ακολουθούμενες από την αντίστοιχη επιχειρηματολογία ώστε να μπορέσουν αυτά τα επιχειρήματα να λειτουργήσουν κατόπιν ως οι κεντρικές υποθέσεις εργασίας της συγκεκριμένης παρουσίασης.

Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται η παράθεση της κριτικής επί της βενιζελικής πολιτικής σημείο προς σημείο με την ανάλυση των βασικών της σημείων και η εμπειρική εξέταση των υποθέσεων εργασίας που ως τώρα έχουν διαμορφωθεί υπό το πρίσμα της ρεαλιστικής θεωρίας

Στο τέλος, παρατίθενται ορισμένα συγκεντρωτικά συμπεράσματα για το ποιες από τις υποθέσεις εργασίας επαληθεύονται και ποιες όχι, ως προς την πολιτική του Ελευθερίου Βενιζέλου και για την κριτική την οποία δέχθηκε.

Κεφάλαιο πρώτο:

ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

Καθώς ο πολιτικός ρεαλισμός θα αποτελέσει το βασικό αναλυτικό εργαλείο και της παρούσης μελέτης, αλλά και επειδή ο ίδιος ο Ελευθέριος Βενιζέλος κινήθηκε βάσει των αρχών του ρεαλισμού κρίθηκε σκόπιμη η παρεμβολή μιας σύντομης παρουσίασης των βασικών θεωρητικών αρχών και εννοιών του ρεαλισμού.

Πατέρας του πολιτικού ρεαλισμού θεωρείται ο Θουκυδίδης και η Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου η Βίβλος των ρεαλιστών. Ο Hans Morgenthau ανέδειξε τη ρεαλιστική θεωρία ως το κυρίαρχο αναλυτικό εργαλείο των διεθνών σχέσεων διατυπώνοντας τις βασικές αρχές του ρεαλισμού. Αν και από την πρώτη αυτή διατύπωση προέκυψαν και άλλες εκδοχές όπως ο κλασσικός και νεοκλασσικός, ο δομικός, επιθετικός και αμυντικός ρεαλισμός η παρούσα μελέτη θα γίνει βάσει των κεντρικών στοιχείων του ρεαλισμού όπως αυτά διαφαίνονται μέσα από τους σύγχρονους θεωρητικούς του (Hans Morgenthau, Kenneth Waltz, John Mearsheimer) αλλά κυρίως από τη πρωτογενή θεωρία του Θουκυδίδη.

Τα βασικά λοιπόν, θέματα τα οποία μας βοηθά ο ρεαλισμός να αποκωδικοποιήσουμε, είναι:

- α) η δομή του διεθνούς συστήματος,
- β) τα αίτια της συμπεριφοράς των κρατών,
- γ) η λογική του πολέμου και της ειρήνης και γενικά οι σχέσεις των κρατών μεταξύ τους και από ποιους παράγοντες καθορίζονται.

1.1 Η δομή του διεθνούς συστήματος

Σημείο εκκίνησης της ρεαλιστικής θεωρίας είναι η παραδοχή ότι το διεθνές σύστημα είναι άναρχο, με την έννοια ότι δεν υπάρχει μια οργανωμένη τάξη κατ' αντιστοιχία με τον τρόπο της εσωτερικής οργάνωσης των κρατών, ούτε και μια κεντρική ανώτατη εξουσία με ρυθμιστικό ρόλο, που θα επιβάλλει την τάξη. Η έλλειψη αυτή, έχει σαν αποτέλεσμα ένα σύστημα που όλα επιτρέπονται και συνεπώς τα κράτη (τα οποία είναι και οι κύριοι δρώντες¹ του συστήματος) να είναι αναγκασμένα να προετοιμάζονται συνεχώς για ενδεχόμενο πόλεμο. Σε ένα τέτοιο άναρχο σύστημα είναι αναμενόμενο ότι ο μόνος νόμος που κυριαρχεί είναι ο νόμος της φύσης, το δίκαιο του ισχυρού: «ο

---

¹ Ο ρεαλισμός δεν αρνείται την ύπαρξη και άλλων δρώντων εντός του διεθνούς συστήματος, όπως διάφορες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, πολυεθνικές εταιρείες, ή διεθνείς οργανισμούς που όμως έχουν δευτερεύοντα ρόλο, σχετίζονται με τα κράτη, τους κύριους δρώντες του συστήματος. Βλ. Αθ. Πλατιάς: **ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ-ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ**, εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ, σελ.30

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΠΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ισχυρός επιβάλλει όσα του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύναμος υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του» έγραψε πολύ εύστοχα ο Θουκυδίδης. Ως εκ τούτου, η απόκτηση ισχύος είναι το ζητούμενο των κρατών, προκειμένου να εξασφαλίσουν κατά πρώτον την επιβίωση, την ασφάλεια και την ανεξαρτησία τους και εν συνεχεία την επικράτηση επί των αντιπάλων τους.

Παρόλο όμως που η ισχύς είναι μια βασική έννοια δεν έχει έναν συγκεκριμένο ορισμό, ή πιο σωστά δεν ορίζεται το ίδιο από όλους καθώς μπορεί να ερμηνευθεί με περισσότερους από έναν τρόπους². Επομένως, υπάρχει η ήπια ισχύς (soft power) που έχει να κάνει με την δύναμη της έλξης και την ικανότητα της διαμόρφωσης των προτιμήσεων του άλλου και σύμφωνα με τον Joseph S. Nye: «μπορεί να εντοπιστεί στη θελκτικότητα της κουλτούρας και των αξιών κάποιου ή στην ικανότητά του να διαχειριστεί τις υπάρχουσες πολιτικές επιλογές με τρόπο ο οποίος δεν επιτρέπει στους άλλους να εκφράσουν κάποιες προτιμήσεις επειδή δείχνουν να είναι εξωπραγματικοί³». Η «σκληρή» ισχύς είναι ένας όρος πολυδιάστατος του οποίου η ποσοτική προσέγγιση έχει να κάνει κυρίως με τον έλεγχο επί των πόρων και διακρίνεται α) στην οικονομική ισχύ, β) στη διπλωματική ισχύ και γ) στην στρατιωτική ισχύ⁴. Ως προς την οικονομική ισχύ, η επάρκεια πόρων μειώνει την εξάρτηση από τις εισαγωγές και κατ' επέκταση από άλλα κράτη, ενώ ο πλούτος εξασφαλίζει την ευμάρεια του πληθυσμού και τους πόρους στο ίδιο το κράτος να ενισχύσει τους παράγοντες εκείνους που το καθιστούν πιο ισχυρό (στρατιωτικοί εξοπλισμοί).⁵ Η διπλωματική ισχύς έχει να κάνει με τις συμμαχίες καθώς αυτές μπορούν να αυξήσουν τόσο τον πλούτο όσο και τη στρατιωτική ισχύ του κράτους⁶. Οι συμμαχίες λειτουργούν ως πολλαπλασιαστές ισχύος για τα κράτη που μετέχουν σε αυτές καθώς συγκεντρώνουν ισχύ και πόρους για την επίτευξη κοινών σκοπών με το μικρότερο δυνατό κόστος. Το μειονέκτημα της συλλογικής δράσης των συμμαχιών είναι η περιορισμένη ελευθερία κινήσεων των μελών τους και το πρόβλημα των free riders. Ωστόσο, η ισχύς ενός κράτους, η οποία, ποσοτικά μιλώντας, εξαρτάται από την οικονομία, την τεχνολογία και τον πληθυσμό του, δεν παραμένει σταθερή. Για κάποια κράτη αυξάνεται ενώ για κάποια άλλα μειώνεται, ενώ ακόμα και όταν αυξάνεται αυτό δε συμβαίνει με τον ίδιο ρυθμό για κάθε περίπτωση⁷. Έτσι ερχόμαστε στην ερμηνεία της θεωρίας της άνισης ανάπτυξης η οποία προσδιορίζεται και ως ένα από τα βασικά αίτια πολέμου.

Κλείνοντας την παρένθεση περί ισχύος κι επανερχόμενοι στην φύση του διεθνούς συστήματος, εφόσον δεν υπάρχει μια ανώτερη αρχή που θα εξασφαλίζει την ακεραιότητα και ελευθερία των κρατών, αυτά δρώντας ορθολογικά αναγκάζονται να βλέπουν όλα τα υπόλοιπα ως δυνητικές απειλές και να μεριμνήσουν τα ίδια για την ασφάλειά τους είτε στηριζόμενα σε ίδιες

² Για τις διαφορετικές ερμηνείες και διαστάσεις της ισχύος βλ. και: Joseph S. Nye: **ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ**, εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ σελ. 27 και John Mearsheimer: **Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 127, και : <http://www.cbsnews.com/stories/2003/01/28/opinion/diplomatic/main538320.shtml>

³ Joseph S. Nye: **ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ**, εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ σελ. 37

⁴ Αθ. Πλατιάς: **ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΟΝ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ**, εκδ ΕΣΤΙΑ, σελ 48

⁵ Αθ. Πλατιάς: **ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΟΝ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ**, εκδ ΕΣΤΙΑ, σελ 48

⁶ Περισσότερα για τη σημασία της στρατιωτικής ισχύος στο: John Mearsheimer: **Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 130 κ. ε.

⁷ Αθ. Πλατιάς: **ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ-ΠΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ**, εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ, σελ.45

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΠΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

δυνάμεις (αρχή της αυτοβοήθειας)⁸, είτε στην εξισορρόπηση (εσωτερική ή εξωτερική)⁹.

1.2 Τα αίτια της συμπεριφοράς των κρατών

Σε αυτό το άναρχο σύστημα, κάθε κράτος αντιπροσωπεύει μια δυναμική απειλή για τα υπόλοιπα που είναι αναγκασμένα να αυξάνουν την ισχύ τους προκειμένου να μειώσουν την πιθανότητα ενός πολέμου κι έτσι δημιουργείται το λεγόμενο δίλλημα ασφαλείας: όσο πιο ανασφαλές νιώθει ένα κράτος, τόσο περισσότερο προσπαθεί να αυξήσει την ισχύ του για να αυξήσει την ασφάλειά του. Παράλληλα όμως, όταν η ισχύς ενός κράτους αυξάνεται, μειώνεται ταυτόχρονα το αίσθημα ασφαλείας των υπολοίπων κρατών. Ο φόβος μεταξύ των δρώντων του συστήματος και το ζήτημα της αντιμετώπισης απειλών (δυναμικών ή πραγματικών) γίνεται το κύριο κριτήριο για τη στρατηγική συμπεριφορά των κρατών και ορίζει την ισχύ ως το «νόμισμα» των διεθνών σχέσεων: πρώτο ζήτημα για ένα κράτος είναι η επιβίωση και, καθώς έχουμε να κάνουμε με ένα άναρχο σύστημα, αυτή βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τη δυνατότητα ενός κράτους για αυτοπροστασία. Το δεύτερο, εξίσου σημαντικό ζήτημα, είναι η διατήρηση της σχετικής ισχύος μέσα στο διεθνές σύστημα, και η προσπάθεια για αύξησή της: σε ένα ανταγωνιστικό σύστημα τα κράτη είναι αναγκασμένα όχι μόνο να διατηρούν τη σχετική θέση τους στην κατανομή ισχύος, αλλά και να εμποδίσουν την αύξηση της ισχύος των αντιπάλων τους, καθώς εάν η σχετική τους θέση χειροτερεύσει και αυτή των αντιπάλων τους βελτιωθεί, ενδέχεται να κινδυνεύσει η ασφάλεια τους. Ωστόσο, τα κράτη είναι παράλληλα αναγκασμένα να δρουν ορθολογικά ώστε να μην οδηγηθούν σε υπερεξάπλωση, θέτοντας στόχους που δεν έχουν τη δυνατότητα να επιτύχουν ή να διατηρήσουν. Το μικρό περιθώριο λάθους οδηγεί τα κράτη στην προσεκτική επιλογή της καλύτερης στρατηγικής αλλά και σε αναλύσεις κόστους/οφέλους προκειμένου να διασφαλίσουν τα συμφέροντά τους κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Ένα κράτος εξακολουθεί να επιδιώκει την αύξηση της ισχύος του όσο αυτή δεν συνεπάγεται περισσότερο κόστος παρά προσδοκώμενο όφελος. Όπως επισημαίνει ο R. Gilpin: «*το άτομο (ή το κράτος) δεν θα επιδιώξει να πετύχει έναν αντικειμενικό σκοπό θυσιάζοντας όλους τους άλλους... Έτσι το κράτος δεν θα επιδιώξει να μεγιστοποιήσει την ισχύ (classique) η την ευημερία (moderne) αλλά θα προσπαθήσει να βρει ένα βέλτιστο συνδυασμό αυτών των δύο αντικειμενικών σκοπών (καθώς και άλλων επίσης) και η ποιότητα που θα επιδιωχθεί από το καθένα θα εξαρτηθεί από το εισόδημα και το κόστος*¹⁰». Συνεπεία τούτου, τα περιθώρια για ηθικές επιλογές περιορίζονται και τα κράτη προτάσσουν την έννοια του συμφέροντος έναντι σε αυτές του δικαίου και της ηθικής.

⁸ Ο όρος “self-regarding” (αυτοβοηθούμενο) οφείλεται στον Kenneth Waltz

⁹ Εσωτερική εξισορρόπηση: αύξηση της αμυντικής προετοιμασίας, εξωτερική εξισορρόπηση: συμμαχίες, εξισορροπητικοί ελιγμοί.

¹⁰ R. Gilpin: **ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 50-51

1.3 Πόλεμος, ειρήνη και διακρατικές σχέσεις

Προκειμένου να γίνουν κατανοητά τα αίτια της συμπεριφοράς των κρατών, δεν πρέπει ποτέ να λησμονάται η αέναη αναζήτησή τους για ισχύ και οι προσπάθειές τους για εξισορρόπηση της ισχύος που διαθέτουν με άλλα πιο ισχυρά κράτη. Έχοντας υπόψη όσα αναφέρθηκαν παραπάνω για τη δομή του συστήματος αντιλαμβάνεται κανείς ότι οι σχέσεις των κρατών είναι ως επί το πλείστον ανταγωνιστικές τόσο σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο όσο και σε οικονομικό¹¹.

Προκειμένου λοιπόν τα κράτη-συστημικοί δρώντες να κατοχυρώσουν την ζητούμενη ασφάλεια καταφεύγουν στη χρήση τεσσάρων στρατηγικών¹²:

1. *Στρατηγική της στρατιωτικής ανάσχεσης- επέκτασης*: σκοπός του κράτους είναι να αναπτύξει σε τέτοιο βαθμό τις ίδιες δυνάμεις ώστε να είναι ικανές να του εξασφαλίζουν πέρα από την αποτελεσματική άμυνα, τη δυνατότητα να επιβληθεί σε άλλα κράτη που αποτελούν απειλή. Κεντρικό χαρακτηριστικό της εν λόγω στρατηγικής είναι η χρήση ή η απειλή χρήσης βίας. Το πλεονέκτημα της ένοπλης ισχύος είναι ότι αποτελεί την πλέον δραστική μορφή ελέγχου της συμπεριφοράς των άλλων δρώντων του συστήματος. Στην περίπτωση της ανάσχεσης η ένοπλη ισχύς χρησιμοποιείται προκειμένου να αποτρέψει μια επίθεση ή για να την αποτρέψει. Στην επεκτατική της εκδοχή, χρησιμοποιείται για την διεξαγωγή επεκτατικού πολέμου ή για να εξαναγκάσει τον αντίπαλο, υπό μορφή απειλής (διπλωματία εξαναγκασμού). Ωστόσο, όταν είναι η μοναδική στρατηγική που χρησιμοποιείται, το βάρος που επιφέρει είναι δυσβάσταχτο καθώς απαιτεί τη διατήρηση ενόπλων δυνάμεων που μπορούν να αντιμετωπίσουν κάθε δυνητικό αντίπαλο. Ο συνεχής ωστόσο εξοπλισμός μιας δύναμης προκειμένου να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει πολλές απειλές ταυτόχρονα εντείνει το αίσθημα ανασφάλειας των υπολοίπων και οδηγεί σε ένα φαύλο κύκλο εξοπλισμών και ανασφάλειας.

2. *Στρατηγική των συμμαχιών*: ο δρών επιδιώκει και συνάπτει συμμαχίες με άλλες μονάδες που είτε αντιμετωπίζουν μια κοινή απειλή είτε έχουν άλλο είδους κοινά συμφέροντα (πχ πολιτικά, οικονομικά κλπ). Το πλεονέκτημα των συμμαχιών είναι η συγκέντρωση πόρων και ισχύος για την προώθηση κοινών σκοπών, περιορίζεται ωστόσο η ελευθερία δράσης των συμμετεχόντων ενώ είναι και ευάλωτες στο πρόβλημα των free riders. Τέλος, στα προβλήματα των συμμαχιών προσθέτονται η δυσκολία της διατήρησης της συνοχής τους και η δυσπραγία στη λήψη των αποφάσεων.

3. *Στρατηγική των εξισορροπήσεων*: ο δρών επιδιώκει μέσω συμμαχιών ή ισορροπιών την (εσωτερική ή εξωτερική) εξισορρόπηση του αντιπάλου ούτως ώστε αυτός να μην είναι σε θέση να συγκεντρώσει τις προσπάθειές του εναντίον του. Βασίζεται στην ευελιξία των δυνάμεων και στην ικανότητά τους να προσαρμόζονται άμεσα στις εκάστοτε αλλαγές του συστήματος. Μια τέτοια στρατηγική είναι προφανές ότι εμπεριέχει μεγάλο ποσοστό αβεβαιότητας και εξαρτά την επιτυχία της σε μεγάλο βαθμό στην διπλωματική δεξιότητα της ηγεσίας και από συγκυρίες, από την άλλη όμως προσφέρει την εξουδετέρωση απειλών με χαμηλό κόστος. Φυσικά, για να έχει επιτυχία αυτή η στρατηγική θα

¹¹ Ο Κλαούζεβιτς είπε ότι ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα

¹² Χ. Παπασωτηρίου: **ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ**, 6^{ος}-11^{ος} ΑΙΩΝΑΣ, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ σελ.22

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

πρέπει η ηγεσία να είναι ελεύθερη να ανακατευθύνει πόρους για την επίτευξη διαφορετικών κάθε φορά στόχων, χωρίς εσωτερικές αντιδράσεις.

4. *Στρατηγική του κατευνασμού*: ο δρών μέσω μονομερών ή και αμοιβαίων παραχωρήσεων (οικονομικών, πολιτικών ή άλλων) αμβλύνει μια απειλή με σκοπό (στην πιο φιλόδοξη εκδοχή) την συνολική υπέρβαση της αντιπαλότητας. Η στρατηγική αυτή στηρίζεται στη διπλωματία προκειμένου να επιτευχθεί μια συμφωνία που θα εκτονώσει την κρίση και θα επιφέρει τελικά πραγματική σταθερότητα και όχι μια προσωρινή ανακωχή και το πλεονέκτημά της έγκειται στα οφέλη που προκύπτουν από την μείωση των συγκρούσεων στις εξωτερικές σχέσεις. Από την άλλη ωστόσο, μπορεί να εκληφθεί ως ένδειξη αδυναμίας από τον αντίπαλο και να αυξήσει την επιθετικότητα του.

Ωστόσο, για να θεωρείται μια ανάλυση πλήρης θα πρέπει να διακρίνεται σε τρία επίπεδα: *το συστημικό, το κρατικό και το ατομικό*.

Στο συστημικό επίπεδο, εξετάζεται η φύση του διεθνούς συστήματος, η κατεύθυνση και η έκταση των απειλών και η κατανομή ισχύος μεταξύ των κρατών. Στο κρατικό επίπεδο, ενσωματώνονται οι εσωτερικές δομές και ο εθνικός χαρακτήρας των κρατών, καθώς είναι στοιχεία που επηρεάζουν άμεσα την εξωτερική τους πολιτική και αντανakλώνται σε αυτήν. Στο ατομικό, τέλος, επίπεδο, εξετάζεται ο ρόλος του πολιτικού ηγέτη και ο χαρακτήρας του, καθώς είναι εκείνος που λαμβάνει τις τελικές αποφάσεις. Πρέπει ωστόσο να λεχθεί ότι μια τέτοια ανάλυση έχει αξία εφόσον ο ηγέτης είναι αυτόνομος και οι στρατηγικές του επιλογές βασίζονται σε προσωπικές θεωρήσεις.

Βασιζόμενοι στην άναρχη δομή του συστήματος και στα χαρακτηριστικά του, όπως αυτά περιγράφησαν εν τάχει παραπάνω, σύμφωνα με τη ρεαλιστική θεωρία τα αίτια του πολέμου εντάσσονται στις εξής κατηγορίες¹³:

1. Άνιση ανάπτυξη
2. Άνιση κατανομή ισχύος
3. Ηγεμονικές αξιώσεις
4. Επαναστατικές αξιώσεις
5. Αναθεωρητικές τάσεις
6. Κατάλοιπα διενέξεων
7. Ανεξέλεγκτα διεθνικά φαινόμενα

Συνοψίζοντας, η ρεαλιστική ανάλυση περιγράφει ένα διεθνές σύστημα το οποίο χαρακτηρίζεται από την έλλειψη μιας ανώτερης ρυθμιστικής αρχής, έλλειψη που καθορίζει τη συμπεριφορά των κρατών. Σε αυτό το άναρχο σύστημα η σχέσεις μεταξύ των κρατών είναι κατά βάση συγκρουσιακές καθώς κάθε ένα από αυτά προσπαθεί να μεγιστοποιήσει την ασφάλειά του με το να αυξήσει την ισχύ του, όμως η αύξηση της ισχύος ενός κράτους μειώνει το αίσθημα ασφαλείας των υπολοίπων δημιουργώντας διλήμματα ασφαλείας με αποτέλεσμα έναν συνεχή κύκλο ανταγωνισμών. Τα κράτη είναι και οι κύριοι δρώντες του συστήματος και λειτουργούν ορθολογικά βάσει αναλύσεων κόστους- οφέλους καθώς έχουν μικρό περιθώριο σφάλματος και κατ' επέκταση οι έννοιες του δικαίου και της ηθικής μπαίνουν σε δεύτερη μοίρα. Τέλος τα κράτη ζητούν να αποκτήσουν περισσότερη ισχύ καθώς είναι το μέσο που τους διασφαλίζει πρώτα και κύρια την επιβίωσή, την ασφάλεια και την ανεξαρτησία

¹³ Για περαιτέρω ανάλυση βλ: Π. Ήφαιστος: **Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ**-Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

τους και εν συνεχεία την πρωταγωνιστική θέση εντός του συστήματος. Ανάλογα με την ισχύ μάλιστα που διαθέτει ένα κράτος επιθυμεί κι επιδιώκει τη διατήρηση ή τη μεταβολή του status quo γι αυτό το λόγο προβαίνει μεταξύ άλλων σε συμμαχίες ώστε να εξισορροπήσει τους αντιπάλους του συμβάλλοντας έτσι στην δημιουργία ενός συστήματος ισορροπίας δυνάμεων.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ

Κεφάλαιο Δεύτερο:

2.1 ΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η μετάβαση από τον 19^ο στον 20^ό αιώνα δεν σηματοδοτήθηκε από κάποια οργανική μεταβολή στο διεθνές σύστημα καθώς αυτό παρέμεινε σταθερό ως προς τη δομή και τη λειτουργία του. Εκείνο που άρχισε σιγά-σιγά να μεταβάλλεται ήταν η κατανομή και η ισορροπία ισχύος¹⁴. Όπως συμβαίνει συνήθως σε αυτές τις περιπτώσεις, τα μεταβαλλόμενα συμφέροντα των κρατών αλλά κυρίως η διαφορετική αύξηση της ισχύος τους, είχε σαν αποτέλεσμα τη μετάβαση από μια κατάσταση ισορροπίας σε μια κατάσταση ανισορροπίας κατά την οποία πολλά από τα ευρωπαϊκά κράτη άρχισαν να επανεξετάζουν τη θέση τους στο υφιστάμενο σύστημα και το ισχύον status quo υπό το πρίσμα των δυνητικών κερδών που θα μπορούσαν να αποκομίσουν από μια αλλαγή στο σύστημα αυτό¹⁵.

Η αναδίπλωση της Τουρκίας από τα ευρωπαϊκά εδάφη μετά το τέλος των Βαλκανικών πολέμων και ο σχηματισμός ενός διπολικού συστήματος αποτελούμενο από δυο συνασπισμούς με συνεχώς αυξανόμενη ισχύ και αντικρουόμενα συμφέροντα οδήγησαν στην ολοένα και μεγαλύτερη πόλωση η οποία ενισχύθηκε έτι περισσότερο από μια σειρά γεγονότων:

- Αφενός η αγγλορωσική συμμαχία του 1907 εξάλειψε της διαφορές μεταξύ των δύο ως προς τα ασιατικά εδάφη, συνέβαλε όμως στην ενίσχυση του γερμανικού διλήματος ασφαλείας καθώς την περικύκλωνε γεωγραφικά εντός των ευρωπαϊκών εδαφών.
- Λόγω του διαρκώς εντεινόμενου ανταγωνισμού μεταξύ Αγγλίας και Γερμανίας επί των ναυτικών εξοπλισμών, η Αγγλία άρχισε να ανησυχεί ότι θα χάσει την πρωτοκαθεδρία της ως θαλασσοκράτειρα δύναμη.
- Ο ιταλοτουρκικός πόλεμος και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι ανέδειξαν μια σειρά από παράγοντες, όπως την αυξανόμενη στρατιωτική επιρροή της Γερμανίας στην Τουρκία αναζωπύρωσαν το Ανατολικό Ζήτημα και οδήγησαν τις Μεγάλες Δυνάμεις στην ανασφάλεια καθώς θίγονταν ζωτικά τους συμφέροντα¹⁶.

---

¹⁴ Σχετικά με την ισορροπία ισχύος μπορεί να ειπωθεί ότι διατηρείται εφόσον τα ισχυρότερα κράτη στο σύστημα είναι ικανοποιημένα με τις υφιστάμενες πολιτικές, οικονομικές και εδαφικές ρυθμίσεις. (Ρ. Γκίλπιν :**ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ** εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ σελ.36)

¹⁵ Για περεταίρω βλ. Ρ. Γκίλπιν :**ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ** εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ

¹⁶ Η Βιέννη δεν έβλεπε με καλό μάτι την εδαφική επέκταση της Σερβίας, ούτε όμως και η Ρωσία την αυξανόμενη γερμανική επιρροή στην Τουρκία.

2.2 Η κατάσταση στην Βαλκανική και την Ανατολική Μεσόγειο

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα επικρατούσε ένταση στη Βαλκανική και την Ανατολική Μεσόγειο. Η κατάσταση στα Βαλκάνια εγκυμονούσε κινδύνους για την ειρήνη στην Ευρώπη. Κυριότερο και δυσκολότερο πρόβλημα ήταν το Μακεδονικό το οποίο, απειλούσε όχι μόνο την ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά και την ειρήνη μεταξύ των βαλκανικών κρατών που διεκδικούσαν περιοχές της Μακεδονίας. Οι διαφορετικές εθνότητες (Έλληνες, Βούλγαροι, Τούρκοι, Αλβανοί) ζούσαν μάλλον ειρηνικά στην περιοχή ως το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα, οπότε προβλήθηκαν δυναμικά οι εθνικές διεκδικήσεις των Βουλγάρων στην περιοχή. Σε αντίδραση στη βουλγαρική διείσδυση, οργανώθηκε η ελληνική αντίσταση. Τους Βούλγαρους και τους Έλληνες ακολούθησαν οι Ρουμάνοι προσπαθώντας να προσεταιρισθούν τους Κουτσοβλάχους, καθώς και οι Σέρβοι που περιορίστηκαν στη βόρεια Μακεδονία.

Οι απαιτήσεις των Βουλγάρων για εδάφη περισσότερα από όσα οι ίδιοι είχαν κατακτήσει, οδήγησαν το καλοκαίρι του 1913 στον δεύτερο Βαλκανικό Πόλεμο, στον οποίο αντιμετώπισαν τους πρώην συμμάχους τους, καθώς και τους Τούρκους και τους Ρουμάνους, με συνέπεια να είναι οι μεγάλοι χαμένοι του πολέμου, έχοντας χάσει και αρκετά από τα κέρδη του πρώτου πολεμικού γύρου. Έτσι η Βουλγαρία, θεωρώντας ότι έχει αδικηθεί και επιθυμώντας την έξοδό της στο Αιγαίο και τη δημιουργία της Μεγάλης Βουλγαρίας, εξελισσόταν σε μια άμεση συστημική απειλή.

Η Γαλλία έχοντας ως στόχο την πρωτοκαθεδρία επί της Ευρώπης, επιθυμούσε την ανάκτηση των περιοχών της Αλσατίας και της Λωρραίνης και τον περιορισμό της Γερμανικής ισχύος.

Για λόγους κυρίως εσωτερικούς, και μετά την κρίση του Μαρόκου, η Αυστρία, έθεσε σε εφαρμογή σχέδιο για την ενσωμάτωση των Νοτιοσλάβων, πριν επιχειρήσουν οι Νεότουρκοι να εξασφαλίσουν εκ νέου τον έλεγχο της Βοσνίας και της Ερζεγοβίνης. Κατόπιν συνεννοήσεως με τη Ρωσία, θα υποστήριζε τις διεκδικήσεις της δεύτερης στα Στενά, με αντάλλαγμα την προσάρτηση των δύο επαρχιών. Τελικά η Αυστρία προέβη στην εν λόγω προσάρτηση χωρίς να ενημερώσει πριν τη Ρωσία με αποτέλεσμα να δυσαρεστηθεί η τελευταία, αφού δεν εξασφάλισε τα συμφωνηθέντα ανταλλάγματα στα Στενά. Η δυσαρεστημένη Ρωσία, προκειμένου μάλιστα να διατηρήσει τις συμπάθειες των Σλάβων έσπευσε να καταδικάσει την αυστριακή ενέργεια. Τελικά, η εδαφική επέκταση της Σερβίας ανησύχησε την Αυστρία η οποία είχε σημαντικά οφέλη στην περιοχή των Βαλκανίων και τα οποία περιόρισε η Συνθήκη του Βουκουρεστίου¹⁷. Μια ισχυρή Σερβία άλλωστε θα αποτελούσε πόλο έλξης για τους σλαβικούς πληθυσμούς στα νότια σύνορά της. Η τεράστια επιτυχία των βαλκανικών χωρών όμως, ανησύχησε τόσο τους Αυστριακούς όσο και τους Ρώσους, τους πρώτους για το ενδεχόμενο εξόδου

¹⁷ Η Συνθήκη Ειρήνης του Βουκουρεστίου υπογράφηκε στις 10 Αυγούστου 1913, μεταξύ της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ελλάδας, της Σερβίας και του Μαυροβουνίου και αποτέλεσε το νέο συσχετισμό ισχύος και συμφερόντων που ανέκυψε μετά το τέλος του Β' Βαλκανικού πολέμου. Με τη Συνθήκη (μεταξύ άλλων) αυτή η Σερβία προσαρτά τη βόρεια Μακεδονία έως την Ραντωβίτσα και τη Στρώμνιτσα, περιλαμβάνει δε το Μοναστήρι και το μεγαλύτερο τμήμα του Βαρδάρη. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. **Χ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ:ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ-ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ**, συμπληρωματικές εκδόσεις διευθύνσεως εκδόσεων ΓΕΣ, 1980, σελ. 208

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

της Σερβίας στην Αδριατική και τους δεύτερους για την ενδεχόμενη κατάληψη της Κωνσταντινουπόλεως από τη Βουλγαρία. Σύντομα όμως οι βαλκανικοί σύμμαχοι διαφώνησαν στη διανομή των εδαφών που είχαν αποσπάσει από την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Η Ρωσία, αναζητώντας μόνιμα διέξοδο στις θερμές θάλασσες του νότου, έθεσε μια σειρά από στρατηγικούς στόχους, όπως την προσάρτηση των Βαλκανικών κρατών στην σφαίρα επιρροής της, την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης και των Στενών ούτως ώστε να εξασφαλίσει έξοδο στη Μεσόγειο, και την αποδυνάμωση της Αυστροουγγαρίας. Για τη Ρωσία, ένας βαλκανικός πόλεμος χωρίς την επέμβαση των μεγάλων δυνάμεων, φαινόταν να την ευνοεί, επειδή η εδαφική επέκταση της Σερβίας αναμενόταν να ανησυχήσει την Αυστρία και συνεπώς να αυξήσει τη σερβική εξάρτηση από την ίδια, ενώ παράλληλα θα αποδυνάμωνε την ήδη παραπαίουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ο πόλεμος των συνασπισμένων βαλκανικών κρατών κατά της Τουρκίας, που άρχισε τον Οκτώβριο του 1912, τερμάτισε σε σύντομο χρονικό διάστημα την κυριαρχία της Πύλης στο μεγαλύτερο μέρος της ευρωπαϊκής Τουρκίας. Η τεράστια επιτυχία των βαλκανικών χωρών όμως, ανησύχησε τόσο τους Αυστριακούς όσο και τους Ρώσους, τους πρώτους για το ενδεχόμενο εξόδου της Σερβίας στην Αδριατική και τους δεύτερους για την ενδεχόμενη κατάληψη της Κωνσταντινουπόλεως από τη Βουλγαρία. Σύντομα όμως οι βαλκανικοί σύμμαχοι διαφώνησαν στη διανομή των εδαφών που είχαν αποσπάσει από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι απαιτήσεις των Βουλγάρων για εδάφη περισσότερα από όσα οι ίδιοι είχαν κατακτήσει, οδήγησαν το καλοκαίρι του 1913 στον δεύτερο Βαλκανικό Πόλεμο, στον οποίο οι Βούλγαροι αντιμετώπισαν τους πρώην συμμάχους τους, καθώς και τους Τούρκους και τους Ρουμάνους, με συνέπεια να είναι οι μεγάλοι χαμένοι του πολέμου, έχοντας χάσει και αρκετά από τα κέρδη του πρώτου πολεμικού γύρου.

Αντιστρόφως των ρωσικών στρατηγικών σχεδιασμών, κύριος στόχος της Γερμανίας ήταν η ανάσχεση της ρωσικής καθόδου και η κυριαρχία στο ευρωπαϊκό σύστημα, μέσω της ενίσχυσης των στρατιωτικών εξοπλισμών και μέσω του ελέγχου αποικιών και της οικονομικής διείσδυσης σε υπανάπτυκτες περιοχές. Οι μεγάλες επενδύσεις και τα τεράστια οικονομικά συμφέροντα στο εσωτερικό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (κυρίως στο σιδηροδρομικό δίκτυο) αλλά και το γεγονός ότι θα χρησίμευε ως αντιστάθμισμα στη Ρωσία, οδήγούσαν τη Γερμανία στο πλευρό της Αυτοκρατορίας. Η «Πορεία προς Ανατολάς» (*Drang nach Osten*) και οι επεκτατικές βλέψεις των Γερμανών που προσπαθούν να υποκαταστήσουν τους Αγγλογάλλους ανησυχεί όχι μόνο τους Δυτικούς αλλά και τη Ρωσία που πείθει Σέρβους και Βουλγάρους να απομονώσουν τη Γερμανία.

Την ίδια στιγμή οι Έλληνες έχοντας κυριαρχικά δικαιώματα στη Μακεδονία και τη Θράκη, ανησυχούν από τη σερβοβουλγαρική συμμαχία και με την παρότρυνση της Αγγλίας συνάπτουν αμυντική συμμαχία με τη Βουλγαρία (Μάιος 1912). Ακολουθεί η υπογραφή στρατιωτικής συμφωνίας αλληλοϋποστήριξης σε περίπτωση πολέμου με την Τουρκία.

Η Ιταλία, ασκώντας επεκτατική πολιτική, επιτέθηκε στη Λιβύη (Σεπτέμβριος 1911) που ήταν κτήση τουρκική οξύνοντας περαιτέρω την κατάσταση. Έπειτα από την αντίδραση της Τουρκίας μεταφέρει τον πόλεμο στα Δωδεκάνησα τα οποία και καταλαμβάνει με τη βοήθεια των Ελλήνων κατοίκων οι οποίοι υποδέχονται τους Ιταλούς ως απελευθερωτές. Η Ιταλία δηλώνει ωστόσο, ότι για την τύχη τους θα αποφασίσουν οι μεγάλες δυνάμεις. Στο χώρο της

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Αδριατικής ωστόσο, υπάρχουν και άλλες αντιζηλίες, καθώς η Ιταλία ανησυχεί βλέποντας να αναπτύσσεται μια ισχυρή ναυτική Ελλάδα σε ένα χώρο τόσο ζωτικής σημασίας για την ίδια, και παράλληλα φοβάται και την ύπαρξη μιας ενισχυμένης Σερβίας στην ίδια περιοχή.

Η Τουρκία, τέλος, επιθυμώντας να διασφαλίσει την Κωνσταντινούπολη, έκλεισε τα Στενά, γεγονός που δυσαρέστησε τη Ρωσία και προκάλεσε σοβαρή κρίση στις σχέσεις των δύο χωρών. Στη φάση αυτή της κρίσης, η δυσαρεστημένη Ρωσία υποκινεί τη σερβοβουλγαρική συμφωνία, μπαίνοντας ως μεσολαβήτρια δύναμη σε περίπτωση που θα υπήρχαν διαφορές στη διανομή των εδαφικών κερδών. Στην Τουρκία εκδηλώθηκε και επικράτησε το κίνημα των Νεότουρκων (1908) που όμως, διέψευσε τις αρχικές προσδοκίες για μεταρρυθμίσεις. Οι Νεότουρκοι υιοθέτησαν εθνικιστική πολιτική, προέβησαν σε διώξεις των αλλοεθνών της Τουρκίας και προκάλεσαν την αντίδραση των βαλκανικών κρατών. Οι ταραχές στη Βαλκανική, είχαν ως συνέπεια τις συχνές επεμβάσεις των μεγάλων δυνάμεων στην τουρκική κυβέρνηση και ισχυροί εξωτερικοί παράγοντες, ευνοούσαν την αμφισβήτηση της οθωμανικής κυριαρχίας στις βαλκανικές κτήσεις του σουλτάνου, επιταχύνοντας την παρακμή και αποσύνθεση της οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ακόμη, εξαιτίας του κρητικού ζητήματος, οξύνθηκαν οι σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας, που έλαβε μέτρα αποκλεισμού των ελληνικών προϊόντων από ολόκληρη την τουρκική επικράτεια. Την ίδια περίοδο, η Κρήτη ζητά να ενωθεί με την Ελλάδα, ο Βενιζέλος όμως, αρνείται να δεχτεί αντιπροσώπους από την Κρήτη στη Βουλή καθώς θέλει α αποφύγει εντάσεις με την Τουρκία, και επιπλέον οι μεγάλες δυνάμεις δεν ευνοούσαν ούτε καν την αυτοδιάθεση των Κρητών.

Σκίτσο που απεικονίζει τη συμμαχία των βαλκανικών κρατών εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας

2.3 Το κίνημα των Νεότουρκων¹⁸

Ήδη από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα η Οθωμανική Αυτοκρατορία θεωρούνταν ως ο «Μεγάλος Ασθενής» στην Ανατολή καθώς τα αλληπάλληλα αποσχιστικά κινήματα, η θρησκευτική καταπίεση και οι ξεπερασμένες οικονομικές και κοινωνικές δομές την οδηγούσαν στην παρακμή και στην αποσάθρωση. Την κατάπτωση αυτό προσπάθησε να ανακόψει (ανεπιτυχώς όπως αποδείχτηκε) το κίνημα των Νεότουρκων, το οποίο ξέσπασε το 1908.

Στις αρχές του 1908 η κυβέρνηση θέλησε να αντιδράσει με ένα κύμα διώξεων και απολύσεων που όμως δεν είχαν αποτέλεσμα μιας και ο αριθμός των Νεοτούρκων ανερχόταν πια σε αρκετές χιλιάδες. Τελικά, ο Αβδούλ Χαμίτ, αναγκάστηκε να επαναφέρει το Σύνταγμα του 1876, τον Ιούλιο του 1908.

Το σύνθημα «Ελευθερία-Ισότητα-Δικαιοσύνη-Αδελφότητα» (παρόμοιο με της Γαλλικής Επανάστασης) συγκίνησε τις εθνικές κοινότητες της Αυτοκρατορίας και το κίνημα χαιρετίστηκε όχι μόνο από τους εκπροσώπους τους αλλά και από τα γειτονικά κράτη. Στην Αθήνα οργανώθηκαν μεγάλες συγκεντρώσεις και όλοι πίστευαν ότι ξεκινά μια νέα περίοδος διμερών σχέσεων, που θα στηριζόταν στη μεγαλύτερη συμμετοχή των ομογενών στη διακυβέρνηση. Οι πρίγκιπες Ανδρέας και Χριστόφορος, επισκέφθηκαν την Κωνσταντινούπολη, όπου τους περίμενε θερμή υποδοχή, και μόνο ο Πατριάρχης Ιωακείμ ο Γ' ήταν επιφυλακτικός απέναντι στο νέο κίνημα φοβούμενος ότι θα οδηγήσει στην αναγέννηση ενός ιδιότυπου μουσουλμανικού εθνικισμού.

Κάρτα εποχής στα τούρκικα και στα ελληνικά. Πανηγυρισμοί για το νέο τουρκικό Σύνταγμα του 1908 με τα συνθήματα της Γαλλικής Επανάστασης.

Οι πρώτες εκλογές κατέδειξαν την «Επιτροπή¹⁹» κυρίαρχη πολιτική δύναμη, ωστόσο, καθώς η Κυβέρνηση δεν ήταν υπόλογη στο κοινοβούλιο,

¹⁸ **ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ**, εκδ. ΠΑΠΥΡΟΣ, Τ. 484, Οκτώβριος 2008 (βλ. παράρτημα)

¹⁹ το 1889 συστήθηκε μια οργάνωση που το 1895 ονομάστηκε σε «Επιτροπή για την Ένωση και την Πρόοδο» (Ittihat ve Terraki Cemiyeti), αρχικά στην Ιατρική Σχολή, σύντομα όμως επεκτάθηκε και σε

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ούτε εξαρτιόταν από αυτό, οι Νεότουρκοι μπόρεσαν να επιβάλουν τα πρώτα μέτρα χωρίς να αντιμετωπίσουν έντονες αντιδράσεις. Μεταξύ των πρώτων αυτών μέτρων ήταν και τα εξής:

1. *στέρξη του δικαιώματος διοίκησης κι ελέγχου των εκπαιδευτικών τους ιδρυμάτων στις ηγεσίες των χριστιανικών κοινοτήτων.*
2. *καθιέρωση της τουρκικής γλώσσας σε όλα τα σχολεία*
3. *άρνηση της αναλογικής εκπροσώπησης των μη μουσουλμάνων στα όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης, στα σώματα ασφαλείας, στον στρατό και στην κρατική μηχανή.*

Τα μέτρα αυτά ακολούθησε η κατακόρυφη πτώση της δημοτικότητας του κινήματος και ο σχηματισμός μιας ετερόκλητης αντιπολίτευσης, ενώ εκδηλώθηκαν ταραχές και απεργίες. Οι διάφορες αντιδράσεις δεν επηρέασαν και ιδιαίτερα την ισχύ των Νεότουρκων και την 27^η Απριλίου καθαιρέθηκε από το θρόνο του ο Αβδούλ Χαμίτ για να αντικατασταθεί από τον αδερφό του Μεχμέτ Ρεσάτ Ε΄. Μέσα από συνταγματικές τροποποιήσεις, έδωσαν πραγματική εξουσία στη Βουλή και αξίωσαν την τοποθέτηση ενός στελέχους τους στη θέση του Μεγάλου Βεζίρη. Ταυτόχρονα ξεκίνησαν την εφαρμογή μιας σειράς μέτρων που είχαν ως σκοπό την οθωμανοποίηση όλων των εθνικών ομάδων της Αυτοκρατορίας με σκοπό τα μέλη τους, αποκομμένα από τις εθνικές τους ρίζες να γίνουν πολίτες με οθωμανική συνείδηση. Στα χρόνια που ακολούθησαν, χρησιμοποιήθηκε κάθε πρόσφορο μέσο: πληθυσμιακή αλλοίωση διαφόρων περιοχών (αποφασίστηκε η εντατικοποίηση της μετεγκατάστασης μουσουλμανικών πληθυσμών από τα ανατολικά, τη Βοσνία και τη Ρωμυλία στην Μακεδονία), εφαρμογή αυστηρών νόμων και διαταγμάτων καθώς και οργάνωση διαφόρων μουσουλμανικών ανταρτικών και παραστρατιωτικών ομάδων οι οποίες δρούσαν σε συνεργασία με τις επίσημες αρχές και προχώρησαν στην τρομοκράτηση του πληθυσμού. Όπως ήταν αναμενόμενο, αυτή η πολιτική του νέου καθεστώτος είχε σαν συνέπεια την σταδιακή του απομόνωση στο εξωτερικό και τον περιορισμό της αποδοχής του στο εσωτερικό.

Στα χρόνια της διακυβέρνησης των Νεοτούρκων έγιναν προσπάθειες για την ενίσχυση της εθνικής οικονομίας που όμως δεν έφεραν κάποιο

άλλες σχολές. Βέβαια, το μόνο συνεκτικό στοιχείο μεταξύ των μελών της ήταν αρχικά η κοινή ανησυχία για το μέλλον της παρακμάζουσας Αυτοκρατορίας. Επικεφαλής της οργάνωσης φέρονταν να είναι οι Μουράτ Μπέης, Αχμέτ Ριζά, Αλμπέρ Φουά (Εβραίος), Αριστείδης Πασάς (Ελληνας) και Χαλίλ Τζανέμ (Αραβας Χριστιανός) γεγονός που καταδεικνύει ότι επρόκειτο για ένα εγχείρημα που αφορούσε όλες τις εθνότητες της Αυτοκρατορίας. Κάποιες αποτυχημένες απόπειρες πραξικοπήματος οδήγησαν στη σύλληψη εκατοντάδων οπαδών της «Επιτροπής» ενώ οι υπόλοιποι κατέφυγαν στην κεντρική και δυτική Ευρώπη όπου και ίδρυσαν παραρτήματα. Τελικά το πρώτο συνέδριο της Επιτροπής πραγματοποιήθηκε το 1902. Οι διαφωνίες μεταξύ των μελών (που τώρα πια ονομάζονται Νεότουρκοι) ως προς το σκοπό της αντιπολίτευσης και τα μέσα για την επίτευξή του, είναι πλέον φανερά. Η πλευρά του Σαμπαχεντίν Μπέη, υποστήριζε την εισαγωγή μιας σειράς μεταρρυθμίσεων και τη σύμπλευση με τις Μεγάλες Δυνάμεις. Υποστηρικτές αυτής της πολιτικής ήταν άτομα κυρίως από άλλες εθνότητες (Αρμένιοι, Εβραίοι, Έλληνες) και λιγότερο Τούρκοι. Η ομάδα αυτή ονομάστηκε «Οθωμανική Φιλελεύθερη Επιτροπή». Αντιθέτως, η ομάδα του Αχμέτ Ριζά τασσόταν υπέρ της ισχυροποίησης της κεντρικής εξουσίας τον περιορισμό της επιρροής των Δυτικών και τη διατήρηση του κυρίαρχου ρόλου των Μουσουλμάνων στην Αυτοκρατορία. Η ομάδα αυτή συγχωνεύθηκε αργότερα με την «Οθωμανική Επιτροπή Ελευθερίας» η οποία είχε ιδρυθεί και αποκτήσσει παραρτήματα σε σημαντικές πόλεις της Μακεδονίας υπό καθεστώς παρανομίας και είχε στελεχωθεί από κρατικούς υπαλλήλους, χαμηλόβαθμους κυβερνητικούς αξιωματούχους και πολλούς στρατιωτικούς.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΠΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

αποτέλεσμα: το μεγαλύτερο μέρος του πλούτου είχε συγκεντρωθεί στα χέρια των εθνικών μειονοτήτων που είχαν έμφεση στο εμπόριο και στη ναυτιλία, αλλά πλήττονταν άμεσα από την πολιτική της οθωμανοποίησης. Παράλληλα, ο δεύτερος μεγάλος πυλώνας στον οποίο βασίζονταν οι οικονομία, οι ξένες επενδύσεις, αποθαρρύνονταν να εισάγουν κεφάλαια με αποτέλεσμα η οικονομία να οδηγηθεί σε αδιέξοδο: παρατηρήθηκε έλλειψη ρευστού στην αγορά, σταμάτησε η αποπληρωμή των δανείων και το εξωτερικό χρέος διογκώθηκε εκ νέου.

Ως προς την εξωτερική πολιτική, θεωρώντας αποτυχημένη την πολιτική του Σουλτάνου και τον ίδιο εξαρτώμενο από τις Μεγάλες Δυνάμεις, η αναθεώρηση της οθωμανικής εξωτερικής πολιτικής ήταν ένα από τα βασικά τους αιτήματα. Συνεπώς, όταν ανέλαβαν την διοίκηση του κράτους, ήταν φυσικό να διαφοροποιηθούν.

Ωστόσο, οι επιλογές τους ήταν πολύ περιορισμένες: οι Γάλλοι ήταν πολύ αντιπαθείς στους εθνικιστικούς και ισλαμικούς κύκλους, λόγω της πατερναλιστικής πολιτικής που εφάρμοζαν στους Αγίους Τόπους και της προσπάθειάς τους να παρουσιάζονται ως προστάτες των Καθολικών. Συν τοις άλλοις ήταν οι πρώτοι που εφάρμοσαν το καθεστώς των διομολογήσεων²⁰ στους Οθωμανούς. Οι Βρετανοί ήταν περισσότερο συμπαθείς καθώς η χώρα τους θεωρούνταν η πατρίδα του κοινοβουλευτισμού, όμως το Λονδίνο δεν φαινόταν πρόθυμο να αλλάξει την πολιτική του απέναντι στην Αυτοκρατορία προτού οι Νεότουρκοι δώσουν τα πρώτα δείγματα γραφής. Η Ρωσία ήταν παραδοσιακός εχθρός και η Ιταλία δεν θεωρείτο υπολογίσιμη δύναμη, κατά συνέπεια η προσέγγιση με τη Γερμανία αποτελούσε μονόδρομο.

Το τέλος του Α' Βαλκανικού Πολέμου βρίσκει τα τουρκικά στρατεύματα να έχουν ηττηθεί κατά κράτος, και την Αυτοκρατορία να έχει χάσει το μεγαλύτερο μέρος των κτήσεών της επί ευρωπαϊκού εδάφους. Στις αρχές του 1913 μια ομάδα αξιωματικών και στρατιωτικών, προσκείμενοι στους Νεότουρκους, πραγματοποίησε πραξικόπημα. Ο Μεγάλος Βεζίρης Μεχμέτ Κιαμίλ Πασάς που είχε προβεί σε «ανοίγματα» προς το Λονδίνο αντικαταστάθηκε από τον Μαχμούτ Σεβκέτ Πασά και διατάχθηκε η διακοπή των διαπραγματεύσεων και η συνέχιση του πολέμου. Οι νέες ήττες όμως ανάγκασαν την κυβέρνηση να ζητήσει εκ νέου την παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων προκειμένου να σταματήσουν οι εχθροπραξίες.

Οι Νεότουρκοι ήταν πλέον αναγκασμένοι να αποδεχτούν την απώλεια του μεγαλύτερου μέρους των ευρωπαϊκών εδαφών τους αφενός, και την απελευθέρωση αφετέρου των νησιών του Αιγαίου και της Κρήτης (που είχαν ήδη περιέλθει *de facto* υπό ελληνική κυριαρχία). Η νέα πραγματικότητα επισφραγίστηκε από την υπογραφή της Συνθήκης του Λονδίνου²¹ που όμως δεν κυρώθηκε λόγω του ξεσπάσματος του Β' Βαλκανικού Πολέμου. Σε αυτόν τον πόλεμο οι Νεότουρκοι εκμεταλλευόμενοι τη δυσχερή θέση της Βουλγαρίας, ανακατέλαβαν την Αδριανούπολη και τμήμα της Θράκης. Ωστόσο, έχοντας

²⁰ Οι διομολογήσεις αφορούσαν στην ευνοϊκή αντιμετώπιση των υπηκόων μιας Μεγάλης Δύναμης (αρχικά) σε μια Τρίτη χώρα. Το καθεστώς αυτό βρήκε εφαρμογή κυρίως στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, από τα μέσα του 16^{ου} αιώνα. Οι πρόξενοι των Μεγάλων Δυνάμεων είχαν εκτεταμένη δικαιοδοσία επί νομικών ζητημάτων (υποθέσεις αστικού, εμπορικού και ποινικού δικαίου). Το καθεστώς των διομολογήσεων ίσχυε και για τους Έλληνες που δρούσαν στην οθωμανική επικράτεια, ύστερα από την υπογραφή της ελληνοτουρκικής «Συνθήκης Εμπορίου και Ναυτιλίας» (της 27^{ης} Μαΐου 1855) και η οποία έπαψε να ισχύει μετά το 1897.

²¹ 30 Μαΐου 1913

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΠΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

χάσει το 83% των βαλκανικών της εδαφών είχε υποστεί βαρύτατη ήττα το βάρος της οποίας έπεφτε αποκλειστικά σχεδόν στους Νεότουρκους.

Η διπλωματική απομόνωση στην οποία είχε περιέλθει η χώρα, ανάγκασε την ηγεσία να αλλάξει πολιτική και να κινηθεί προς τη Δύση: ανανέωσαν την άδεια παραμονής των Γερμανών συμβούλων που είχαν επιφορτιστεί με την ανασυγκρότηση του στρατού, ανέθεσαν στους Βρετανούς την αναδιοργάνωση του Ναυτικού και στους Γάλλους αυτήν της Χωροφυλακής. Ο νέος στόχος της τουρκικής πολιτικής ήταν η προστασία με κάθε τρόπο των εδαφών που είχαν απομείνει και η επανάκτηση των απολεσθέντων.

Την Άνοιξη του 1914 το Λονδίνο δεν παρέδωσε δύο θωρηκτά στους Οθωμανούς, προκαλώντας αντιδράσεις και ένταση στις διμερείς σχέσεις καθώς τα έξοδα ναυπήγησής τους είχαν ήδη καταβληθεί. Το Βερολίνο προσπάθησε να εκμεταλλευτεί την κατάσταση, γεγονός που προκάλεσε την αντίδραση της ρωσικής πλευράς η οποία άσκησε πίεση στο Λονδίνο να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του. Από την άλλη οι Νεότουρκοι ζητούσαν ήδη την υπογραφή συμφωνίας με τις δυνάμεις της Αντάντ, που όμως απορρίφθηκε από τη Γαλλία και τη Βρετανία με πρόσχημα την ενδεχόμενη αντίδραση της Ρωσίας. Αυτή η απόρριψη οδήγησε την Αυτοκρατορία στην προσέγγιση με το Βερολίνο το οποίο επιθυμούσε να διασφαλίσει τα τεράστια κεφάλαια που είχε επενδύσει και κυρίως στη σιδηροδρομική γραμμή που οδηγούσε στη Βαγδάτη. Δύο από τους ηγέτες των Νεοτούρκων, ο Υπουργός Στρατιωτικών Εμβέρ Πασάς²² και ο ομόλογός του επί των Εσωτερικών Ταλάτ Πασάς τάσσονταν υπέρ μιας συμφωνίας με τη Γερμανία, ενώ ο Μεγάλος Βεζίρης, οι περισσότεροι υπουργοί και ορισμένοι στρατηγοί (μεταξύ αυτών και ο Μουσταφά Κεμάλ) πρότειναν την τήρηση ουδετερότητας και την είσοδο της χώρας σε μια διαμάχη μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων μόνο εφόσον αυτή εξασφάλιζε γραπτώς συγκεκριμένα ανταλλάγματα.

Οι εξελίξεις ωστόσο ήταν ραγδαίες και δεν άφησαν πολλά περιθώρια για στρατηγικούς σχεδιασμούς στην Αυτοκρατορία. Ήδη από τις πρώτες μέρες του πολέμου, υπέγραψε μυστική συνθήκη με τη Γερμανία, σύμφωνα με την οποία θα τασσόταν υπέρ των Κεντρικών Αυτοκρατοριών εάν αυτές ευρίσκοντο σε πόλεμο με τη Ρωσία. Οι Νεότουρκοι ήλπιζαν ότι ο πόλεμος θα είναι σύντομος και περιορισμένος, κι έτσι, όταν δυο μέρες μετά την υπογραφή της προαναφερθείσης Συνθήκης η Μεγάλη Βρετανία αποφάσισε να εμπλακεί, κατελήφθησαν εξ' απήνης. Σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα η Γερμανία απέστειλε δύο θωρηκτά τα οποία εντάχτηκαν στον Οθωμανικό στόλο κι εστάλησαν στον Εύξεινο Πόντο να βομβαρδίσουν τα ρωσικά παράλια. Την 1^η Νοέμβρη ο Τσάρος κήρυξε τον πόλεμο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και τέσσερις μέρες μετά οι Άγγλοι και οι Γάλλοι ακολούθησαν.

Όπως ήταν φυσικό, οι διεθνείς εξελίξεις είχαν συνέπειες και στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας. Πολύ σύντομα όλες οι συμφωνίες με τα κράτη της Αντάντ καταγγέλλθηκαν μονομερώς. Καταργήθηκαν οι διομολογήσεις, τα γαλλικά εκπαιδευτήρια έκλεισαν, οι Καθολικοί ιερείς απελάθηκαν και οι περιουσίες των εχθρικών κρατών δημεύτηκαν. Επίσης, κηρύχθηκε ιερός πόλεμος εναντίον των απίστων και ελήφθησαν διάφορα μέτρα ούτως ώστε να εντατικοποιηθεί και να επιταχυνθεί η οθωμανοποίηση (επιβλήθηκε η διδασκαλία της τουρκικής ιστορίας σε όλες της βαθμίδες της εκπαίδευσης,

²² Ο οποίος είχε διατελέσει στρατιωτικός ακόλουθος στη Γερμανία

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

καταργήθηκαν τα μιλέτ²³, περιορίστηκαν οι αρμοδιότητες του Πατριαρχείου). Μεταξύ άλλων το καθεστώς προχώρησε στην εκτέλεση διαφόρων Αράβων εθνικιστών, στη γενοκτονία των Αρμενίων και σε διάφορα σκληρά μέτρα:, οικονομικός αποκλεισμός, εκτελέσεις, εκτοπισμούς²⁴ κλπ. εις βάρος και των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και του Πόντου, κυρίως μετά την είσοδο της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ.

Τα σκληρά αυτά μέτρα δεν βελτίωσαν την κατάσταση: η οικονομία κατέρρευε και οι στρατιωτικές ήττες ακολουθούσαν η μια την άλλη. Η κυβέρνηση παραιτήθηκε (7 Οκτωβρίου 1918) και σχηματίστηκε νέα υπό τον Αχμέτ Ιζέτ Πασά ο οποίος άρχισε ανεπίσημες διαπραγματεύσεις με την Αντάντ. Τον Ιούλιο του 1919 ο Κεμάλ συγκάλεσε στο Ερζερούμ Εθνικό Συνέδριο όπου διατυπώθηκαν οι αρχές του «Εθνικού Συμφώνου» με βασικό σύνθημα «Η Τουρκία για τους Τούρκους», και δύο μήνες αργότερα, σε δεύτερο Εθνικό Συνέδριο, στη Σεβάστεια, ο Κεμάλ εκλέχθηκε Πρόεδρος της «*Εταιρείας για την προάσπιση των εθνικών δικαιωμάτων των Ανατολικών Επαρχιών*» και τελικά πέτυχε με την αντικατάσταση της Κυβέρνησης της Κωνσταντινούπολης (2 Οκτωβρίου 1919) και με την διεξαγωγή εκλογών λίγο αργότερα (Δεκέμβριος 1919) να αναλάβει επίσημα την εξουσία. Παράλληλα, το εθνικιστικό-κεμαλικό κίνημα κέρδιζε συνεχώς ισχύ και έδαφος. Ο Σουλτάνος καταδίκασε ερήμην τον Κεμάλ εις θάνατον αλλά αυτός στο μεταξύ είχε συγκροτήσει τακτικό στρατό και μετέφερε το στρατηγείο του στην Αγκυρα όπου, στις 23 Μαΐου 1920, συγκάλεσε συντακτική συνέλευση, τη «Μεγάλη Εθνοσυνέλευση», από την οποία αναδύθηκε η «Επιτροπή των Επιτρόπων», δηλαδή η προσωρινή κυβέρνηση, με Πρόεδρο, φυσικά, τον Κεμάλ. Όχι πολύ αργότερα από την έναρξη των εργασιών της νέας Βουλής υιοθετήθηκε (28/1/1920) το περίφημο «Εθνικό Σύμφωνο» (Misak-ı Milli)²⁵ με τις εξής βασικές κατευθυντήριες:

1. το μέλλον των εδαφών που κατοικούνταν από αραβική πλειοψηφία τη στιγμή της υπογραφής της Συνθήκης του Μούδρου θα καθοριζόταν με δημοψήφισμα. Από την άλλη, οι περιοχές που στο ίδιο διάστημα κατοικούνταν από τουρκική-μουσουλμανική πλειοψηφία θα αποτελέσουν την πατρίδα του τουρκικού έθνους.
2. Το καθεστώς των επαρχιών Καρς, Αδραχάν και Μπατούμ μπορεί να ρυθμιστεί μέσω δημοψηφίσματος.

²³ Αυτόνομη θρησκευτική κοινότητα, οργανωμένη βάσει των δικών της κανόνων. Επικεφαλής ήταν ο θρησκευτικός ηγέτης ο οποίος αι ήταν υπόλογος ενώπιον της οθωμανικής διοίκησης

²⁴ Ο Η. Morgenthau αναφέρει σχετικά με την πολιτική των εκτοπίσεων και των απελάσεων των ελληνικών πληθυσμών από τα μικρασιατικά παράλια. « Το μαρτύριο των Ελλήνων είχε δύο φάσεις. Η πρώτη εκτυλίχθηκε πριν από τον πόλεμο και η δεύτερη στις αρχές του 1915. Στη διάρκεια της πρώτης, οι επιχειρήσεις περιορίστηκαν στους Έλληνες των παραλίων της Μικράς Ασίας. Στην επόμενη εκτοπίστηκαν στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας χιλιάδες Έλληνες της Θράκης, της περιοχής γύρω από τη θάλασσα του Μαρμαρά, των Δαρδανελίων, του Βοσπόρου και των παραλίων της Μαύρης Θάλασσας. Οι Έλληνες αυτοί υπέστησαν τα ίδια σχεδόν δεινά με τους Αρμένιους. Στην αρχή εντάχτηκαν στον τουρκικό στρατό, σχηματίζοντας τάγματα εργασίας για τη διάνοιξη δρόμων στον Καύκασο και τις άλλες ζώνες πολεμικών επιχειρήσεων. Όπως και οι Αρμένιοι, έτσι και οι Έλληνες, που υπηρετούσαν στον οθωμανικό στρατό, πέθαιναν κατά χιλιάδες από την πείνα, τις στερήσεις και το κρύο.[...] Οι Έλληνες στέλνονταν κατά ομάδες στο εσωτερικό κάτω από τη δήθεν προστασία των Τούρκων χωροφυλάκων. Είναι δύσκολο να υπολογιστεί ο αριθμός των όσων εκτοπίστηκαν. Τα караβάνια των Ελλήνων υπέστησαν μεγάλες στερήσεις, αλλά δεν υπήρξε γενική σφαγή, όπως έγινε με τους Αρμένιους, πράγμα που εξηγεί την άγνοια του έξω κόσμου για τα δεινά των Ελλήνων της Μικράς Ασίας». Morgenthau Henry, Τα Μυστικά του Βοσπόρου, σ.σ. 238-239.

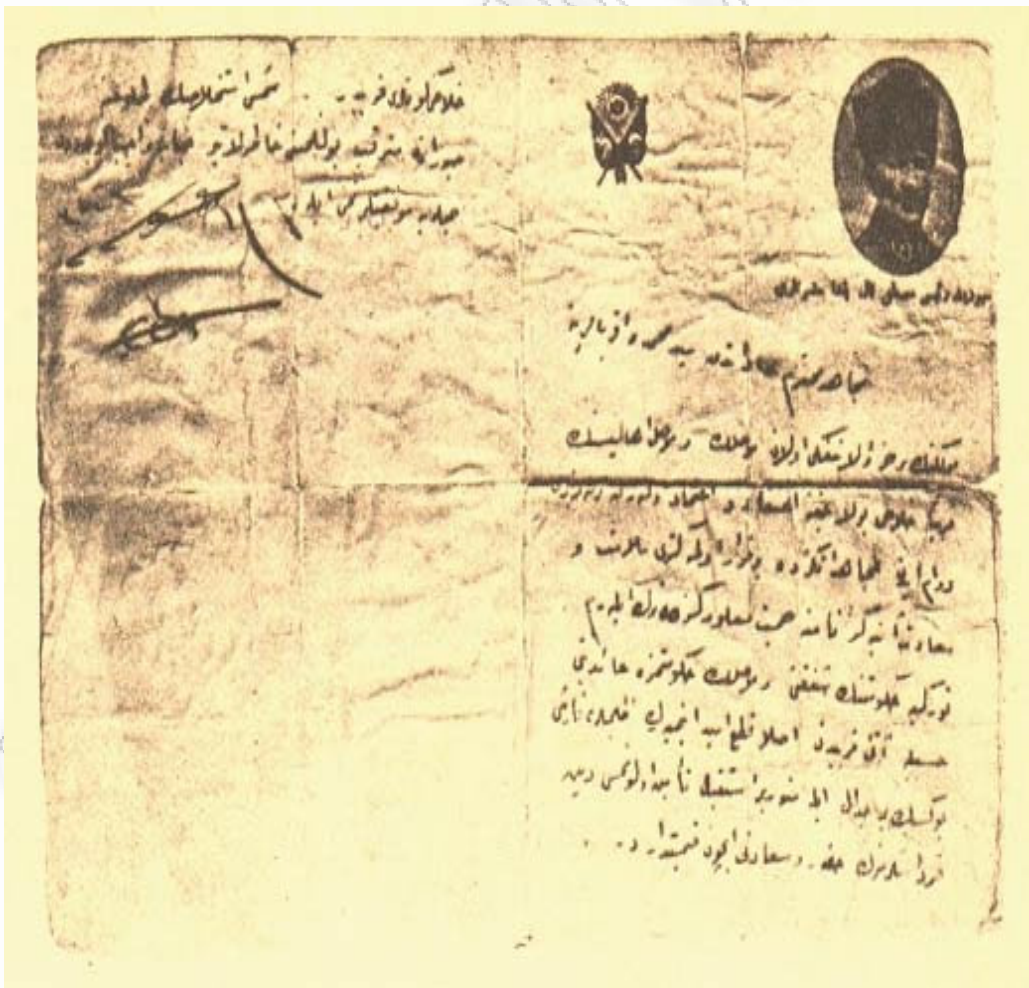
²⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Misak-%C4%B1_Mill%C3%AE

Το αρχικό κείμενο παρατίθεται εδώ: http://tr.wikisource.org/wiki/Misak-%C4%B1_Mill%C3%AE

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

3. Το καθεστώς της Δυτικής Θράκης θα καθορισθεί βάσει δημοψηφίσματος μεταξύ των κατοίκων της.
4. Να εξασφαλιστεί η ασφάλεια της Κωνσταντινούπολης και του Μαρμαρά ώστε να είναι απρόσκοπτη η διέλευση και το ελεύθερο εμπόριο, ενώ ο Βόσπορος και θα Στενά θα υπάγονταν σε διεθνή έλεγχο από την Τουρκία και άλλες ενδιαφερόμενες δυνάμεις.
5. Τα δικαιώματα των μειονοτήτων θα εξασφαλιζόνταν με τον όρο ότι θα προστατεύονταν οι μουσουλμανικές μειονότητες των γειτονικών κρατών
6. Προκειμένου να αναπτυχθεί η χώρα σε κάθε τομέα, θα πρέπει να είναι ελεύθερη και ανεξάρτητη: όλοι οι περιορισμοί πολιτικής δικαστικής και οικονομικής φύσης που εμποδίζουν την ανάπτυξη θα καταργηθούν.

Η *Μεγάλη Εθνοσυνέλευση* πήρε μια σειρά από πολιτικοοικονομικά μέτρα²⁶ όπως ο τετραπλασιασμός του φόρου επί των κτηνών, φόροι χαρτοσήμανσης, εισοδήματος κ.α. για να καταλήξει στη διακοπή των σχέσεων με την κυβέρνηση της Κωνσταντινούπολης (6/5/1920) και την αποκήρυξη όλων των συμφωνιών που είχε αυτή υπογράψει μετά τις 16/3 1920.

Misak-I Milli- το κείμενο του Εθνικού Συμφώνου

²⁶ Βλ. και Δ. Τσιριγώτης: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 1919-1922**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ.162

2.4 Η κατάσταση της Ελλάδας

Επτά δεκαετίες μετά τη σύστασή του, το ελληνικό βασίλειο δεν είχε πετύχει, παρά τις εδαφικές προσκτήσεις του 1864 και του 1881, να διασφαλίσει τις προϋποθέσεις για μια δυναμική συμμετοχή²⁷ στο σύστημα της διεθνούς ισορροπίας και των διεθνών ανταγωνισμών. Οι πολιτικοί ηγέτες, παρά την προσήλωσή τους, γενικώς στην ιδέα του εθνικού συμφέροντος και την ορθή, σε πολλές περιπτώσεις, αντίληψη για τις ανάγκες της χώρας, είχαν συχνά να αντιπαλαίσουν με αντιξοότητες που συνέχονταν με πιέσεις, κάποτε ανεξέλεγκτες, στο εσωτερικό πεδίο, αλλά και με διεθνείς συγκυρίες, ρευστές

²⁷ Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, στην ανάλυση της ρεαλιστικής θεωρίας, η δομή του διεθνούς συστήματος είναι τέτοια ώστε τα κράτη εξαναγκάζονται σε μια διαρκή αναζήτηση ισχύος που θα τους επιτρέψει να επιβιώσουν αλλά και να κυριαρχήσουν μέσα σε αυτό. Αυτή η ισχύς είναι ένας όρος πολυδιάστατος του οποίου η ποσοτική προσέγγιση έχει να κάνει κυρίως με τον έλεγχο επί των πόρων και διακρίνεται α) στην οικονομική ισχύ, β) στη διπλωματική ισχύ και γ) στην στρατιωτική ισχύ. (Αθ. Πλατιάς : **ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΟΝ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ**, εκδ. ΕΣΤΙΑ, σελ 48). Ωστόσο, η ισχύς ενός κράτους, η οποία εξαρτάται από την οικονομία, την τεχνολογία και τον πληθυσμό του, δεν παραμένει σταθερή. Για κάποια κράτη αυξάνεται ενώ για κάποια άλλα μειώνεται, ενώ ακόμα και όταν αυξάνεται αυτό δε συμβαίνει με τον ίδιο ρυθμό για κάθε περίπτωση. (Αθ. Πλατιάς: **ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ-ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ**, εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ, σελ.45). Έτσι ερχόμαστε στην ερμηνεία της θεωρίας της άνησης ανάπτυξης η οποία προσδιορίζεται και ως ένα από τα βασικά αίτια πολέμου. (Π. Ήφαιστος: **Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ). Σχετικά με την κατάσταση στο εσωτερικό της Ελλάδας στις αρχές του 20ού αιώνα, σύμφωνα με τη γενική απογραφή της Κυβέρνησης Θεοτόκη (27 Οκτώβρη 1907) ο συνολικός πραγματικός πληθυσμός της χώρας ανερχόταν σε 2.631.952 άτομα. Αυτή η αύξηση ωστόσο του πληθυσμού συνοδευόταν ωστόσο από μείωση του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού η οποία οφειλόταν στην δημογραφική ωρίμανση αλλά πολύ περισσότερο στην μετανάστευση: η σταφιδική κρίση είχε δημιουργήσει φάλαγγες Ελλήνων αγροτών που κατευθύνονταν προς τις ΗΠΑ και υπολογίζεται ότι στο διάστημα 1895-1914 περίπου 250.000 Έλληνες εγκαταστάθηκαν στις ΗΠΑ μόνιμα. Σύμφωνα πάντα με τα ίδια στοιχεία, ο ενεργός πληθυσμός ανέρχεται στο 28% του συνόλου ωστόσο στην πραγματικότητα αυτό το ποσοστό είναι παραπλανητικό γιατί δεν συμπεριλαμβάνει τα θηλυκά μέλη των αγροτικών οικογενειών . στον αγροτικό τομέα δύο ήταν τα κυριότερα προβλήματα, το σταφιδικό και το θεσσαλικό. Κι ενώ το πρώτο σιγά σιγά εξασθένησε με τη στροφή σε άλλης μορφής καλλιέργειες αλλά και με την παύση της δίωξης για παλιά χρέη, το θέμα των τσιφλικιών της Θεσσαλίας παρέμενε προκαλώντας προβλήματα και εμπόδια στην περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Τελικά το 1907 το Δημόσιο λειτουργώντας σαν μεσίτης ανάμεσα στους τσιφλικάδες και στους ακτήμονες αγόρασε και μεταπώλησε 1.060.000 στρέμματα στα οποία εγκαταστάθηκαν 4898 οικογένειες ακτημόνων και 2624 οικογένειες προσφύγων θέτοντας τις βάσεις για την επίλυση του ζητήματος. Ως προς τους άλλους παραγωγικούς τομείς, ήτοι τη ναυτιλία τη βιομηχανία και το εμπόριο, σύμφωνα με την απογραφή του 1907, φαίνεται ότι ο πρωτογενής κλάδος απασχολούσε το 50% του ενεργού πληθυσμού, ο δευτερογενής το 24% και ο τριτογενής το 26% και πιο συγκεκριμένα, οι απασχολούμενοι σε ορυχεία και μεταλλεία αποτελούσαν το 1% , σε προσωπικές υπηρεσίες 5%, σε δημόσιες υπηρεσίες 5%, εμπόριο και μεσολάβηση 11,30% και στη βιομηχανία 18,33%. Η πτώχευση του 1893, το κόστος της ήττας του 1897 και ο Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος προκάλεσαν την υποτίμηση της δραχμής αλλά μακροπρόθεσμα ωφέλησαν την οικονομία καθώς η μείωση των εισαγωγών ακολουθήθηκε από αύξηση των εξαγωγών και των ξένων επενδύσεων. Παράλληλα την ίδια εποχή σημαντική ανάπτυξη γνώρισε και η ελληνική ναυτιλία η οποία μετατρέπεται σταδιακά σε ατμοκίνητη. Το 1901 ο ελληνικός εμπορικός στόλος διαθέτει 198 ατμόπλοια 161.000 τόνων και 925 ιστιοφόρα 145.000 τόνων ενώ το 1907 τα νούμερα έχουν ανέλθει σε 285 ατμόπλοια 147.000 τόνων και 1045 ιστιοφόρα 147.000 τόνων. «Συμπερασματικά θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι παρόλα τα δημοσιονομικά και αγροτικά προβλήματα η πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα χαρακτηρίζεται από μια «Φυσική» χωρίς άλματα ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και ότι τέθηκαν έτσι κατά τη διάρκειά της οι βάσεις για τη χρηματοδότηση, χωρίς υπερβολικό εξωτερικό δανεισμό, της πολεμικής εξομύσεως που επακολούθησε». (**ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ** τ.ΙΔ, σελ 192 ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ)

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

και απρόσφορες να ανταποκριθούν στα συμφέροντά της. Πέρα όμως από τη ρευστότητα των εσωτερικών ή των διεθνών εξελίξεων, η ελληνική εξωτερική πολιτική βρισκόταν συνεχώς κάτω από την καθοριστική επίδραση εγγενών αδυναμιών, συνυφασμένων κυρίως με τη γεωπολιτική θέση και την οικονομική κατάσταση της χώρας.

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας ήταν πάντοτε ιδιαίτερα ευαίσθητη. Στο επίκεντρο της θαλάσσιας οδού που συνδέει το Γιβραλτάρ με το Σουέζ και τα Στενά, στο σημείο διασταυρώσεως των ανταγωνιστικών επιρροών των ισχυρών μεσογειακών δυνάμεων η Ελλάδα είχε επιπρόσθετα να αντιμετωπίσει στα βόρεια πολιτικά και εθνολογικά της σύνορα την τουρκική και, σε βαθμό ολοένα εντεινόμενο, τη σλαβική πίεση. Υπό αυτές τις συνθήκες η ελληνική πολιτική ηγεσία ήταν υποχρεωμένη, πριν από κάθε άλλη διπλωματική φροντίδα, να αποβλέπει στην εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας της χώρας. Η επιδίωξη αυτή έτεινε σε σημαντικό βαθμό να καλυφθεί από την συμβατικά κατοχυρωμένη υποχρέωση των εγγυητριών δυνάμεων της Ελλάδας να προσφέρουν την αρωγή τους προκειμένου να περιφρουρηθεί η ακεραιότητα και η ανεξαρτησία της νεοσύστατης πολιτείας. Σε αντιστάθμισμα όμως, η «προστασία» αυτή, ακόμα και όταν δεν ερμηνευόταν καταχρηστικά, συνεπαγόταν στην πράξη, μια παθητική εξάρτηση που έτεινε να συρρικνώσει σε σημαντικό βαθμό το φάσμα των διπλωματικών της επιλογών και τις δυνατότητές της για δυναμική ένταξη στο σύστημα των διεθνών ανταγωνισμών.

Επιπλέον, η δυσαρμονία ανάμεσα στις επιδιώξεις και τις δυνατότητες του ελληνικού βασιλείου αυξανόταν ακόμη περισσότερο από τα πολυάριθμα εσωτερικά προβλήματα: ο δημογραφικός συντελεστής που παρέμενε σταθερά σε χαμηλά επίπεδα, παρά τις εδαφικές προσαρτήσεις του 1864 και του 1881, η ένδεια των πρώτων υλών, ο υποτυπώδης τεχνικός εξοπλισμός, η καθυστέρηση στους παραγωγικούς τομείς και η αβέβαιη βιομηχανική ανάπτυξη, δεν ήταν δυνατόν να αντισταθμιστούν από τις επιδόσεις στο εμπόριο. Η δημοσιονομική κατάσταση της χώρας ήταν, σχεδόν μόνιμα, κρίσιμη και ο δανεισμός πρόβαλλε ως μόνη διέξοδος για τη διατήρηση και την εξασφάλιση της στοιχειώδους ισορροπίας των δημόσιων οικονομικών, χωρίς ποτέ ουσιαστικά να αποτελέσει εναρμονισμένο και συστηματοποιημένο τμήμα της δημοσιονομικής πολιτικής. Όπως ήταν φυσικό, η δυσμενής αυτή συγκυρία είχε σαν επακόλουθο την ένταση της εξάρτησης από τον ξένο παράγοντα και την ένδεια των μέσων για την άσκηση της εθνικής πολιτικής, ενώ παράλληλα, η Ελλάδα, ανήκε στην κατηγορία των υλικά ανίσχυρων κρατών, που αντιμετωπίζουν με δέος την επίφοβη απειλή των οικονομικών πιέσεων. Η ανεπάρκεια των οικονομικών πόρων υπονόμει τη δυνατότητα του ελληνικού κράτους να ανταποκριθεί σε προϋποθέσεις πρωταρχικής σημασίας για την προώθηση των εθνικών διεκδικήσεων, που θα συνεπαγόταν δαπάνες δυσβάστακτες για τον αναιμικό δημόσιο προϋπολογισμό.

Υπό το βάρος της ταπεινωτικής ήττας του 1897, της καταβολής τεράστιας πολεμικής αποζημιώσεως στην Τουρκία, της επιβολής του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου και της συνεχούς επέμβασης των προστατριών δυνάμεων στα εθνικά ζητήματα, δυσχέραινε στο μέγιστο βαθμό η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής και η χώρα οδηγήθηκε στη διεθνή απομόνωση, την απώλεια διεθνών ερεισμάτων ικανών να στηρίξουν τις εθνικές διεκδικήσεις και τις αλυτρωτικές επιδιώξεις, καθώς και την απώλεια της πολιτικής και οικονομικής αξιοπιστίας της.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, αναλαμβάνοντας την πρωθυπουργία, δεν είχε να αντιμετωπίσει μόνο την εσωτερική αποδιοργάνωση και τη δυσαρέσκεια και καχυποψία των Ανακτόρων, αλλά, επιπλέον έπρεπε να αντιμετωπίσει την έλλειψη εμπιστοσύνης στη χώρα από τις Μεγάλες Δυνάμεις και να την βγάλει από το διπλωματικό τέλμα της απομόνωσης στο οποίο είχε περιέλθει, σε μια εποχή που ο πόλεμος ήδη έχει αρχίσει να διακρίνεται στον ορίζοντα, αφού αμέσως μετά τον πόλεμο του 1897 τα κράτη της Ευρώπης άρχισαν να συνάπτουν συνθήκες²⁸ μεταξύ τους, προκειμένου να εξασφαλίσουν συμμάχους. Μέσα σε αυτές τις ταραγμένες εποχές, η Ελλάδα έχοντας να αντιμετωπίσει πολλά προβλήματα τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά, καλείται να λάβει θέση στις διεθνείς εξελίξεις, να επιλέξει συμμάχους και να προβάλει τις διεκδικήσεις της.

Μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους, το ελληνικό κράτος είχε διπλασιαστεί σε έκταση και σε πληθυσμό και το όραμα της 'Μεγάλης Ιδέας', (έννοιας αρκετά αμφίσημης) φαινόταν να αποτελεί μια απτή πραγματικότητα. Η κατάσταση λοιπόν μέχρι το ξέσπασμα του Α' Παγκόσμιου Πολέμου έδειχνε για το ελληνικό κράτος αν όχι ιδανική, τουλάχιστον αρκετά αισιόδοξη και αποτελεσματική ως προς την πραγμάτωση των εθνικών προσδοκιών και επιδιώξεων.

Έτσι, όταν ξέσπασε η κρίση, η Ελλάδα εδαφικά, πληθυσμιακά, και ηθικά ενισχυμένη αποτελούσε ήδη σημαντικό περιφερειακό παράγοντα στο βαλκανικό υποσύστημα αλλά και στον ευρύτερο ανταγωνισμό των μεγάλων ευρωπαϊκών συμφερόντων που είχαν ως επίκεντρο το Ανατολικό Ζήτημα. Βασικό μέλημα της χώρας, ήταν να διασφαλίσει το καθεστώς της συνθήκης του Βουκουρεστίου από πιθανή τουρκική ή βουλγαρική απειλή, όπως ακριβώς και η Ρουμανία και η Σερβία. Η μεγέθυνση της Σερβίας και η στροφή της Ρουμανίας είχαν σαν επακόλουθο τη στροφή προς τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη και την αποδυνάμωση της επιρροής των Κεντρικών αυτοκρατοριών. Η σταθερή επομένως επιδίωξη του Βενιζέλου για σύγκλιση με τις Δυτικές δυνάμεις –και κυρίως με την Βρετανία- ερχόταν σε άμεση συνάφεια με την τάση για σύσφιξη των φιλικών δεσμών με τη Ρουμανία και τη Σερβία²⁹, προκειμένου να εξασφαλιστούν τα νέα εδαφικά οφέλη. Με το ξέσπασμα του πολέμου η Ελλάδα βρέθηκε προ διλήματος: αν και οι συμβατικές της υποχρεώσεις δεν την δέσμευαν πέρα από την παροχή στρατιωτικής συνδρομής προς τη Σερβία σε περίπτωση επίθεσης από Τρίτη δύναμη, τα γεωστρατηγικά δεδομένα συνηγορούσαν υπέρ της κυριαρχίας των ναυτικών αγγλογαλλικών δυνάμεων στην ζωτική για τη χώρα περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου. Επιπροσθέτως η στρατιωτική ισχύς δεν αποτελούσε καθοριστικό παράγοντα στη διαμόρφωση της ισορροπίας ισχύος

---

²⁸ Βλέπε: **Χ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ:ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ-ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ**, συμπληρωματικές εκδόσεις διευθύνσεως εκδόσεων ΓΕΣ, 1980

²⁹ Μια σειρά πολυμερών συμφωνιών όπως η Συμφωνία Χριστιανικών Κρατών Χερσονήσου Αίμου (18 Αυγούστου 1912) μεταξύ Σερβίας, Βουλγαρίας, Μαυροβουνίου και Ελλάδας, συνέστησαν τις αντίπαλες παρατάξεις των Βαλκανικών Πολέμων ενώ άλλες ειδικότερες αφορούσαν στη σύσφιξη των σχέσεων ανάμεσα στην Ελλάδα και στη Σερβία: το Πρωτόκολλο Αθηνών (Κορομηλά-Μπόσκοβιτς, 5 Μαΐου 1913), η Συνθήκη Συμμαχίας της Θεσσαλονίκης και η Στρατιωτική Σύμβαση Θεσσαλονίκης (1 Ιουνίου 1913), και με τις οποίες οι δυο χώρες αφενός ρυθμίζουν τα μεταξύ τους εδαφικά ζητήματα και αφετέρου δεσμεύονται σε αμοιβαία υποστήριξη στην περίπτωση που κάποια τρίτη δύναμη επιτεθεί σε μια εξ αυτών. (**Χ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ:ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ-ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ**, συμπληρωματικές εκδόσεις διευθύνσεως εκδόσεων ΓΕΣ, 1980, σελ. 196 κ.ε.)

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

καθώς ήταν αναπόφευκτη η σύμπλευση των βαλκανικών κρατών με τις ισχυρές ευρωπαϊκές δυνάμεις.

Για το λόγο αυτό ήδη από τις πρώτες μέρες ο Έλληνας Πρωθυπουργός θα εκδηλώσει την απόφασή του να ταχθεί η χώρα στο πλευρό της Αντάντ. Η βεβαιότητά του για τη νίκη της Βρετανίας αλλά και το σύνολο των διαφαινόμενων συστημικών απειλών (βλέψεις της Βουλγαρίας για τα Μακεδονικά εδάφη, προσπάθειες της Τουρκίας να επανακτήσει τη Χίο και τη Λέσβο, διωγμοί κατά των ελληνικών πληθυσμών της Θράκης, του Πόντου και της Μικράς Ασίας) ενίσχυαν αυτή του την απόφαση να αναζητήσει την εξισορρόπηση των πιέσεων αυτών στο πλευρό των Δυτικών Δυνάμεων³⁰. Η Ελλάδα ως ναυτική χώρα πρέπει να αναζητήσει συμμαχία με την Αγγλία και την Γαλλία οι οποίες είναι επίσης ναυτικές δυνάμεις. Ειδικότερα, πίστευε για την Αγγλία ότι τα συμφέροντα της στην Εγγύς Ανατολή συμπίπτουν με τα ελληνικά: η Αγγλία έχει ανάγκη από έναν σταθερό σύμμαχο στην περιοχή αυτή προκειμένου να μπορέσει να διασφαλίσει τις οικονομικές, στρατιωτικές και πολιτικές της επιδιώξεις και ο σύμμαχος αυτός έπρεπε να είναι η Ελλάδα. Επιπροσθέτως, σε περίπτωση που νικήσουν οι Δυνάμεις της Αντάντ, θα προκύψει το θέμα του διαμελισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, και κατά συνέπεια, η Ελλάδα ως σύμμαχος των νικητών θα έχει αρκετά οφέλη, όπως δείχνουν οι προτάσεις της Αγγλίας (Μ. Ασία, Κύπρος)³¹. Υπό αυτό το πρίσμα,

³⁰ Κ. Σβολόπουλος: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 1900-1945** σελ.109

³¹ Το **Σύμφωνο Βενιζέλου - Τιττόνι** ήταν μια ειδική συμφωνία μεταξύ του Πρωθυπουργού της Ελλάδος Ελ. Βενιζέλου και του Υπουργού Εξωτερικών της Ιταλίας Θ. Τιττόνι, εξ ου και η ονομασία, που αφορούσε διμερή "μυστική" συμφωνία μεταξύ Ελλάδος και Ιταλίας και που συνομολογήθηκε στις 29 Ιουλίου του 1919 στις Σέβρες της Γαλλίας, στα πλαίσια της Συνδιάσκεψης Ειρήνης των Παρισίων. Το σύμφωνο αυτό αφορούσε διάφορα θέματα στο χώρο της Μεσογείου καθώς και της Βαλκανικής χερσονήσου. Σύμφωνα μ' αυτό συνομολογήθηκαν τ' ακόλουθα βασικά μέρη:

Εκ μέρους της Ιταλίας

1. Η Ιταλία εγκαταλείπει τις επιφυλάξεις της που είχε εγείρει στη διάρκεια της Συνδιάσκεψης Ειρήνης των Παρισίων (Μάρτιος 1919) και αναλαμβάνει την υποχρέωση να υποστηρίξει τις ελληνικές αξιώσεις για τη Βόρεια Ήπειρο καθώς και για την Κορυτσά.
2. Η Ιταλία παραχωρεί στην Ελλάδα την κυριαρχία των υπ' αυτής κατεχομένων νήσων της Δωδεκανήσου, εκτός της Ρόδου, για την οποία προβλέπεται να διενεργηθεί δημοψήφισμα, όταν η Αγγλία θα εκχωρήσει στην Ελλάδα την Κύπρο.

Εκ μέρους της Ελλάδος

1. Η Ελλάδα αναλαμβάνει την υποχρέωση της υποστήριξης των ιταλικών αξιώσεων περί της οριστικής προσάρτησης του Αυλώνα (Αλβανίας) και την αποκατάσταση του ιταλικού προτεκτοράτου επί του συνόλου του αλβανικού εδάφους, υπό τύπο διεθνούς εντολής, καθώς και τη παραχώρηση ελεύθερης ζώνης στον λιμένα της Σμύρνης.

2. Η Ελλάδα παραιτείται επίσης, υπέρ της Ιταλίας, των διεκδικήσεών της επί των Σανζακίων της Μικράς Ασίας του Αϊδινίου και του Μεντεσέ καθώς και επί της κοιλάδας του Μαϊανδρου όπου ο ελληνικός στρατός τα κατείχε κατά το ήμισυ. Συγκεκριμένα στο σημείο αυτό καθορίστηκε μια διαχωριστική χωροταξική γραμμή διεκδικήσεων.

Αμφότερα δε τα μέρη αποφασίζουν την διαρκή ουδετερότητα των Στενών της Κέρκυρας, με όλους τους συνεπαγόμενους επ' αυτού, σε βάρος της Ελλάδας, περιορισμούς. (Χ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ: **ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΣΥΝΟΗΚΕΣ-ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ**, συμπληρωματικές εκδόσεις διευθύνσεως εκδόσεων ΓΕΣ, 1980, σελ.241)

Υπό την πίεση των γεγονότων και μετά την διπλή επίθεση των αυστρογερμανικών δυνάμεων και της Βουλγαρίας (μια εβδομάδα μετά) κατά της Σερβίας η Βρετανία αποφάσισε να προχωρήσει στη δημιουργία μιας βαλκανικής συμμαχίας με τη σύμπραξη της Ελλάδας και της Ρουμανίας. Προκειμένου να πεισθεί η Ελλάδα να εγκαταλείψει τη φιλογερμανική ουδετερότητα και να αποστείλλει στρατό στη Σερβία, έκανε σημαντικές εδαφικές παραχωρήσεις δίνοντας την υπόσχεση να παραχωρήσει την Κύπρο, τη Θράκη αλλά και μέρος από τα κέρδη του πολέμου. (**ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ** τ.ΙΕ, σελ 30, ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ) Στις 23 Σεπτεμβρίου 1915 ο Υπουργός Εξωτερικών της Αγγλίας Έντουαρντ Γκρέν απέστειλε το ακόλουθο τηλεγράφημα προς τον Έλληνα Πρωθυπουργό Αλέξανδρο

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ο Βενιζέλος προτείνει την παραχώρηση της Καβάλας στους Βουλγάρους, εάν συμμαχήσουν με την Αντάντ, ζητώντας ως αντάλλαγμα εδάφη της Μ. Ασίας. Οι απόψεις αυτές, εξυπηρετούσαν και τα συμφέροντα της ελληνικής αστικής τάξης η οποία έχει ενισχυθεί σημαντικά μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους με τις νέες εδαφικές προσαρτήσεις: η ενδεχόμενη επέκταση της Ελλάδας στα δυτικά παράλια της Μ. Ασίας, σε πόλεις δηλαδή που διέθεταν έντονη οικονομική ζωή θα έδινε νέα ώθηση για τη δημιουργία μιας δυναμικής αστικής τάξης και ρωμαλέου εθνικού κράτους. Η εσωτερική αγορά θα διευρυνόταν και θα εμπλουτιζόταν με ανθρώπους που γνωρίζουν τους κανόνες του εμπορίου και των βιομηχανικών επενδύσεων (της αστικοποιημένης οικονομίας), οι αστοί των παροικιών θα αποκτούσαν ένα εκτεταμένο και οργανωμένο εθνικό κέντρο, το οποίο και θα αποτελούσε εγγύηση για την ανάπτυξη επενδυτικής δραστηριότητας. Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι η εμπορευματική και βιομηχανική αστική τάξη είχε έντονους δεσμούς εξάρτησης από το δυτικό κεφάλαιο και ιδίως από το αγγλικό³².

Η τήρηση ουδετερότητας από την άλλη, όχι μόνο θα στερούσε τη χώρα από σημαντικές ευκαιρίες για να πραγματοποιήσει τις αλυτρωτικές της διεκδικήσεις αλλά θα οδηγούσε στη διπλωματική απομόνωση της χώρας και, ακόμα χειρότερα, στον διαμελισμό των εδαφών της υπέρ τρίτων.

«Έλαβα ήδη την τιμήν να υποβάλω τη Υμετέρα Μεγαλειότητα το περιεχόμενον ανακοινώσεως, ην κατ' εντολήν του σερ Έδουαρδ Γκρέν μοι έκαμεν ο ενταύθα πρεσβευτής. Δια της ανακοινώσεως ταύτης η Ελλάς τίθεται πάλιν ενώπιον μιας των κρισιμωτάτων περιστάσεων της εθνικής αυτής ιστορίας.

Μέχρι σήμερα, η πολιτική ημών συνίστατο εις διατήρησιν της ουδετερότητος, εφ' όσον τουλάχιστον την εξ αυτής έξοδον δεν επέβαλλεν υμίν η συμμαχική υποχρέωσις προς Σερβίαν. Αλλ' ήδη καλούμεθα να μετάσχωμεν του πολέμου όχι πλέον προς εκτέλεσιν ηθικών απλώς υποχρεώσεων, αλλ' επ' ανταλλάγμασι, τα οποία πραγματοποιούμενα θα δημιουργήσουν μίαν Ελλάδαν μεγάλην και ισχυράν, τοιαύτην οποίαν ουδ' οι μάλλον αισιόδοξοι ηδύναντο να φαντασθώσι καν προ ολίγων ακόμα ετών.

Προς επιτυχίαν των μεγάλων τούτων ανταλλαγμάτων πρόκειται βεβαίως να αντιμετωπισθώσι και μεγάλοι κίνδυνοι. Αλλά μετά μακράν και βαθειάν μελέτην του ζητήματος καταλήγω εις την γνώμην ότι τους κινδύνους τούτους οφείλομεν να νατιμετωπίσωμεν.

Εάν επιτρέψωμεν να συντριβεί σήμερα η Σερβία υπό της νέας αυστρογερμανικής εισβολής, καμμία δεν θα υπάρχει ασφάλεια ότι τα αυστρογερμανικά στρατεύματα θα σταματήσωσι προ των μακεδονικών συνόρων μας και δεν θα ελκυσθώσι φυσικώς όπως κατέλθωσι μέχρι Θεσσαλονίκης..

Ζαΐμη: “Σήμερα όταν η Σερβία υπέστη επίθεση παρά της Βουλγαρίας, εάν η Ελλάς θελήσει να έλθει εις βοήθειάν της η κυβέρνηση της Αυτού Μεγαλειότητας είναι πρόθυμος να παραχωρήσει την νήσον Κύπρον εις την Ελλάδα”. Η ελληνική κυβέρνηση ζήτησε από τους Συμμάχους την παρουσία τουλάχιστον 400.000 συμμαχικού στρατού και θετικά και εξασφαλισμένα ανταλλάγματα, απορρίπτοντας στην ουσία την αγγλική πρόταση.

³² Τη συγκεκριμένη περίοδο στην Ελλάδα υπάρχουν δυο πολιτικά ρεύματα. Οι Παλαιοελλαδίτες που είναι κυρίως οι γαιοκτήμονες και οι οποίοι βλέπουν με την προσάρτηση νέων πληθυσμών και εδαφών την ισχύ τους να μειώνεται καθώς από τις νέες κτήσεις δημιουργείται μια νέα ισχυρή αστική τάξη που στηρίζεται περισσότερο στο εμπόριο τη ναυτιλία και τη βιομηχανία. Η Αστική αυτή τάξη περιλαμβάνει στους κόλπους της ανθρώπους φιλελεύθερους και περισσότερο κοσμοπολίτες από τους συντηρητικούς υποστηρικτές του παλαιοκομματισμού και οι οποίοι ταυτίζονται ιδεολογικά περισσότερο τόσο με τον Ελευθέριο Βενιζέλο όσο και με τα φιλελεύθερα δυτικά ευρωπαϊκά κράτη.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Προ παντός οφείλομεν να αποσύρομεν τας αντιρρήσεις ημών περί παραχωρήσεων εκ μέρους της Σερβίας προς την Βουλγαρίαν, έστω και αν αύται εκταθώσι επί της δεξιάς όχθης του Αξιού. Αλλ' αν αι παραχωρήσεις αύται δεν ήρκουν όπως προσελκυσθεί η Βουλγαρία προς σύμπραξιν μετά των παλαιών αυτής συμμάχων ή τουλάχιστον προς τήρισιν ευμενούς απέναντι αυτών ουδετερότητας, δεν θα εδίσταζα, όσον οδυνηρά και αν είναι η εγχείρησις να συμβουλευέσω την θυσία της Καβάλας, όπως διασωθή ο εν Τουρκία ελληνισμός και ασφαλισθή η δημιουργία αληθούς μεγάλης Ελλάδος, περιλαμβανούσης πάσας σχεδόν τας χώρας, εις τας οποίας ο Ελληνισμός εδρασε κατά τη μακραίωνα αυτού ιστορία...

Ένεκα των λόγων τούτων, συμπεραίνων, κρίνω απολύτως επιβεβλημένην την υπό τους ανωτέρω όρους μετοχήν ημών εις τον αγώνα. Αύτη, ως και αρχικώς είπον, εγκλείει βεβαίως και σοβαρούς κινδύνους.

Απέναντι δε των κινδύνων εις ους θα εκτεθώμεν μετέχοντες του πολέμου, υπάρχει η προσδοκία, προσδοκία βάσιμος ως ελπίζω, του να σώσωμεν το μέγα μέρος του εν Τουρκία ελληνισμού και να δημιουργήσωμεν μία μεγάλην και ισχυράν Ελλάδα.

Και αν ακόμη απευγχάνομεν, θα είχομεν ήσυχον την συνείδησιν, ότι ηγωνίσθημεν και υπέρ της διασώσεως των εν δουλεία εισέτι ομογενών μας, οτινιες τον έσχατον διατρέχουσι κίνδυνον, και υπερ των γενικότερων συμφερόντων της ανθρωπότητας και της ανεξαρτησίας των μικρών λαών ην θα διακινδυνεύσει ανεπανορθώτως η γερμανοτουρκική επικράτησις».

Α' υπόμνημα του Ελ. Βενιζέλου προς το Βασιλιά

Η ΕΛΛΑΣ ΕΝ ΜΕΣΩ ΔΥΟ ΣΥΜΠΑΘΕΙΩΝ

(Γελοιογραφία Γερμανικού σατυρικού φύλλου)

Α' Παγκόσμιος Πόλεμος. Ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος καλείται να επιλέξει ανάμεσα στη Γαλλία (Entente) και τη Γερμανία (Αξονας). Γελοιογραφία γερμανικής σατυρικής εφημερίδας,

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Από την άλλη, ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος, με εντελώς αντίθετους ιδεολογικούς προσανατολισμούς, τασσόταν υπέρ της τήρησης μιας φιλογερμανικής ουδετερότητας: οι στενοί συγγενικοί δεσμοί με την γερμανική αυτοκρατορική οικογένεια, η εξοικείωση με το συγκεντρωτικό πνεύμα της γερμανικής αυλής και η μαθητεία του στην στρατιωτική Ακαδημία του Βερολίνου είχαν συντελέσει όχι μόνο στη δημιουργία μιας συντηρητικής ιδιοσυγκρασίας αλλά και στην βεβαιότητά του για το ακατανίκητο των γερμανικών όπλων. Επιπροσθέτως, θεωρούσε ότι οι Κεντρικές Αυτοκρατορίες αποτελούσαν την εξισοροπητική τάση απέναντι στον Πανσλαβισμό και – ειδικότερα μετά την βρετανορωσική προσέγγιση – ταύτιζε τα εθνικά συμφέροντα με τα δικά τους. Γνωρίζοντας ωστόσο την υπεροχή του βρετανικού στόλου αλλά και τα φιλοβρετανικά αισθήματα της πλειοψηφίας του λαού, προτιμούσε την τήρηση μιας ουδετερότητας που αφενός θα ήταν λιγότερο ριψοκίνδυνη και αφετέρου θα εξυπηρετούσε τις βλέψεις των Κεντρικών Αυτοκρατοριών³³. Συν τοις άλλοις ο συνασπισμός με τις Κεντρικές Αυτοκρατορίες θα έφερνε την Ελλάδα στο ίδιο στρατόπεδο με την Τουρκία. Τελικά η επίμονη αντίδραση του Κωνσταντίνου στις πολιτικές επιλογές του Βενιζέλου, οδήγησε στην πόλωση των πολιτικών δυνάμεων και του εκλογικού σώματος σε τόσο μεγάλο βαθμό που η χώρα διχάστηκε σε βενιζελικούς και βασιλικούς και σχεδόν οδηγήθηκε σε εμφύλιο. Στο πλευρό του Κωνσταντίνου συντάσσονταν το Γενικό Επιτελείο Στρατού, η παλαιά ολιγαρχία (τα παλαιά κόμματα), η οποία θέλει να ανακόψει την ανοδική πορεία των Ελλήνων αστών των Νέων Χωρών καθώς και ένα μεγάλο μέρος μικροαστών (μικροέμποροι – μικροβιοτέχνες) το οποίο νιώθει πως απειλείται από τον οικονομικό ανταγωνισμό που επιφέρει η προσάρτηση στην Παλαιά Ελλάδα, νέων εύρωστων εμπορικών κέντρων.

Σε τηλεγράφημά του προς τον Υπουργό Εξωτερικών Γεώργιο Στρέιτ (υποστηρικτή της ουδετερότητας) ο Πρωθυπουργός αναφέρει:

«πρέπει να αντιμετωπίσωμ την περίπτωση της γενικέσεως του πολέμου, προκειμένου να καθορίσωμ εκ των προτέρων την πολιτική μας. Η μετά ώριμον σκέψιν γνώμη μου είναι ότι, προ τοιούτου ενδεχομένου, η κυβέρνησις επ' ουδενί λόγω θα ήδύνατο να ταχθή με το αντίθετον προς την Σερβίαν στρατόπεδον και να συνεργασθή μετά των εχθρών αυτής εναντίον της. Τούτο θα ήτο εναντίον των ζωτικών ελληνικών συμφερόντων, εναντίον του όρκου της Συνθήκης και εναντίον της αξιοπρεπείας του κράτους. Ουδέποτε υφ' οιονδήποτε πρόσχημα θα αθετούσα την πολιτικήν μου τάτην³⁴.» (29 Ιουλίου, λίγο μετά την επίδοση του αυστριακού τελεσίγραφου προς την Σερβία).

Οι κρούσεις του Βενιζέλου ωστόσο προς τις δυνάμεις της Συνεννοήσεως δεν είχαν επιφέρει αποτέλεσμα, παρόλο που είχε κάνει σαφές ότι η Ελλάδα ήταν έτοιμη να ταχθεί στο πλευρό τους: η συμμαχική πρόταση της Ελλάδας θα γινόταν αποδεκτή μόνο εάν η Τουρκία εγκατέλειπε την ουδετερότητα για να ταχθεί υπέρ των Κεντρικών Αυτοκρατοριών. Τελικά, ο ελληνικός παράγοντας, ενισχυμένος από τη Συνθήκη του Βουουρεστίου επανεξετάστηκε από τις δυνάμεις της Αντάντ μετά την προσχώρηση και της Τουρκίας στην αυστρογερμανική συμμαχία, ωστόσο η ρήξη ανάμεσα στον Βασιλιά και στον Βενιζέλο προκαλούσε μεγάλη δυσπραγία στην λήψη της απόφασης για άμεση

³³ Κ. Σβολόπουλος: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 1900-1945 σελ.110-111

³⁴ Κ. Σβολόπουλος: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 1900-1945 σελ 112

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΠΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ένταξη της Ελλάδας στον πόλεμο. Τελικά μια σειρά γεγονότων «έσπρωξε» εξελίξεις:

- η Βουλγαρία κήρυξε επιστράτευση και τάχθηκε στο πλευρό των Κεντρικών Αυτοκρατοριών,
- οι δυνάμεις της Αντάντ αποβιβάζουν στρατεύματα στη Θεσσαλονίκη (Οκτώβριος 1915), παραβιάζοντας την ελληνική ουδετερότητα
- οι Γάλλοι καταλαμβάνουν την Κέρκυρα (Ιανουάριος 1916)
- οι γερμανοβουλγαρικές δυνάμεις καταλαμβάνουν το οχυρό του Ρούπελ (Μάιος 1916)³⁵
- ναυτική μοίρα με επικεφαλής τον Ναύαρχο Φουρνέ πλέει έξω από το Φάληρο για να εξαναγκάσει τον Βασιλιά σε φιλοδυτική πολιτική (21 Ιουνίου)
- Το Δ' Σώμα στρατού στην Καβάλα έχοντας εντολές από την Αθήνα να μην προβάλλει ένοπλη αντίσταση παρέδωσε στους Βούλγαρους τα κλειδιά της πόλης .
- Οι Βούλγαροι έχουν εισβάλλει στη Δυτική Μακεδονία και εκδιώχνουν τον ελληνικό πληθυσμό,
- ενώ οι Ιταλοί έχουν συμμαχήσει με την Αντάντ και καταλαμβάνουν τη Βόρεια Ήπειρο.

Η παράδοση της Καβάλας επέδρασε καταλυτικά στον ρου τον πραγμάτων: η εγκατάλειψη εθνικών εδαφών, όχι στα χέρια των Μεγάλων Δυνάμεων, αλλά της Βουλγαρίας η οποία διεκδικούσε τα εδάφη της ελληνικής Μακεδονίας, κατέδειξε τις αδυναμίες της επιλογής του Βασιλιά για τήρηση ουδετερότητας: ούτε η επίκληση των κανόνων της διεθνούς νομιμότητας, ούτε η προσπάθειες εξισορρόπησης των γεωστρατηγικών συμφερόντων των δυο αντιμαχόμενων πλευρών εντός του ελλαδικού χώρου, δεν στάθηκαν ικανές για να γίνει σεβαστή η πολιτική επιλογή της ουδετερότητας. *Κάθε έννοια εθνικής ανεξαρτησίας καταρρακωνόταν στα χέρια εκείνων που την επικαλούνταν απέναντι στον παρακινδυνευμένο παρεμβατισμό των Φιλελευθέρων*³⁶.

Η αρχική διάσταση απόψεων στο επίπεδο της πολιτικής ηγεσίας σχετικά με την ακολουθητέα εξωτερική πολιτική, είχε τώρα προσλάβει τεράστιες διαστάσεις και είχε εξελιχθεί σε μια εξοντωτική διαμάχη και σε επίπεδο κοινής

³⁵ Στις 22 Μαΐου 1915 επιδίδεται Ανακοίνωση από τον πρέσβη της Γερμανίας στον Έλληνα Πρωθυπουργό Σκουλούδη εκ μέρους των συμμάχων: « *Συνεπεία των επιθετικών μέτρων των εσχατών ληφθέντων υπό των στρατευμάτων της Συνεννοήσεως, η Γερμανία και οι Σύμμαχοι αυτής είναι υποχρεωμένοι να εισέλθουν εις το ελληνικόν έδαφος προς τον σκοπόν να εξασφαλίσουν την ελευθέραν διάδον του σπουδαιστάτου στενού των φαράγγων Ρούπελ. Πρόκειται μονον περί μέτρου αμυντικού προκληθέντος αποκλειστικώς υπό των κινήσεων των Ενόπλων Δυνάμεων της Συνεννοήσεως και το οποίο έλει περιορισθεί εντός των ορίων των υπαγορευομένων υπό των καθαρώς στρατιωτικών συμφερόντων. Ορμώμενη από της απόψεως αυτής η Κυβέρνησις της Γερμανίας ουδαμώς διστάζει να δώση εις την Ελληνικήν Κυβέρνησιν τας ακολούθους διαβεβαιώσεις:*

1. *Η εδαφική ακεραιότης του Κράτους θα είναι απολύτως σεβαστή*
2. *Τα συμμαχικά στρατεύματα θα εκκενώσουν το Ελληνικόν έδαφος ευθύς ως παύσουν υφιστάμενοι οι στρατιωτικοί λόγοι που απαιτούν την ενέργειαν αυτήν.*
3. *Η Ελληνική κυριαρχία θα είναι σεβαστή*
4. *Η ατομική ελευθερία, η ιδιοκτησία και το υφιστάμενο εκκλησιαστικόν καθεστώς θα είναι σεβαστά»*

Όχι πολύ αργότερα ο πρέσβης της Βουλγαρίας επέδωσε ταυτόσημη ανακοίνωση στον Έλληνα Πρωθυπουργό με την ίδια ημερομηνία (Χ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ:ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ-ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ, συμπληρωματικές εκδόσεις διευθύνσεως εκδόσεων ΓΕΣ, 1980, σελ.226)

³⁶ Κ. Σβολόπουλος: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 1900-1945** σελ. 125

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

γνώμης. Ακραίες κινήσεις και από τις δύο μερίδες (για παράδειγμα από τη μια η σύσταση του Συνδέσμου Επιστράτων, μιας παραστρατιωτικής φιλοβασιλικής οργάνωσης, και το επαναστατικό κίνημα της 11^{ης} Μεραρχίας στη Θεσσαλονίκη με στόχο την ανάληψη δράσης κατά των Βουλγάρων) οδήγησαν τη χώρα σε μια έκρυθμη κατάσταση. Η ίδια διχογνωμία επικρατούσε και στο στρατόπεδο των συμμάχων: η πρωτοβουλία για έναρξη διαπραγματεύσεων μπορεί να αντιμετωπίστηκε ευνοϊκά, όμως παράλληλα ακολούθησαν τις εισηγήσεις των στρατιωτικών και προέβησαν σε εκβιαστικά μέτρα εις βάρος των Ελλήνων όπως η αποβίβαση του ναυάρχου Φουρνέ στον Πειραιά και η κατάληψη των ταχυδρομείων και των τηλεγραφείων. Τελικά, την 26^η Σεπτεμβρίου, ο Ελευθέριος Βενιζέλος εγκαταλείπει μυστικά την Αθήνα και καταπλέει στην Κρήτη κι από εκεί στη Μυτιλήνη για να φθάσει και να σχηματίσει στη Θεσσαλονίκη, ακολουθούμενος από τον ναύαρχο Κουντουριώτη και τον στρατηγό Δαγκλή την προσωρινή κυβέρνηση της Εθνικής Άμυνας (5 Οκτωβρίου).

«Το Ανάθεμα του προδότη», ένας σωρός από πέτρες που πέταξαν και συσώρευσαν στο χώρο μπροστά από το Ζάππειο, 25 Δεκ. 1916, μετά από διαδήλωση αντιβενιζελικών προεξάρχοντος του αρχιεπισκόπου Αθηνών! Η Ελλάδα χωρισμένη σε δύο κράτη – «εθνικός διχασμός»! Ο Βενιζέλος ήταν πρωθυπουργός της κυβέρνησης Θεσσαλονίκης, ενώ στην Αθήνα άλλη κυβέρνηση, διορισμένη από το βασιλιά Κωνσταντίνο, είχε δεχθεί την επίθεση της Αντάντ, λόγω της φιλογερμανικής πολιτικής και της πολιτικής ουδετερότητας κατά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο. Στη μάχη της Αθήνας με Γάλλους στρατιώτες τα θύματα ήταν πολλά και από τις δύο πλευρές. Οι φιλοβασιλικοί θεώρησαν υπεύθυνο τον Ελ. Βενιζέλο και την πολιτική του υπέρ της Αντάντ

2.5 Είσοδος της Ελλάδας στον πόλεμο

Με την έννοια της νομιμότητας να έχει καταργηθεί ήδη από τις εκλογές του Δεκεμβρίου του 1915³⁷, η κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης είχε σκοπό να ανακτήσει στο πεδίο της δράσης την μεγαλύτερη δυνατή αποδοχή. Ο σκοπός ήταν όχι μόνο η άμεση απόκρουση της βουλγαρικής εισβολής επί των μακεδονικών εδαφών, αλλά και η ανάληψη στο πλευρό των Συμμάχων, του αγώνα για την απελευθέρωση και σωτηρία του αλύτρωτου ελληνισμού.

Η κυβέρνηση του Βενιζέλου είχε τη πλήρη συμπαράσταση των συμμάχων, όχι μόνο ηθική αλλά και υλική: η αποστολή ειδικών διπλωματικών αντιπροσώπων –και συνεπώς η de facto αναγνώριση- συνοδευόταν από την παροχή κάθε δυνατής υλικής βοήθειας και κυρίως από τη χορήγηση ενός δανείου ύψους 10 εκατομμυρίων φράγκων³⁸. Το χάσμα ωστόσο με την «παλαιά Ελλάδα» και την κυβέρνηση των Αθηνών δεν ήταν δυνατόν να γεφυρωθεί παρά και τη μετριοπάθεια του Κωνσταντίνου, καθώς η καχυποψία και από τις δυο πλευρές αλλά και η ίδια η ροή των γεγονότων το έκαναν ακόμα μεγαλύτερο. Τελικά ο Κωνσταντίνος, αναγκάζεται να παραιτηθεί από το θρόνο υπέρ του γιου του Αλέξανδρου και πρώτο μέτρο της κυβέρνησης του Βενιζέλου ήταν η κήρυξη του πολέμου ενάντια στις Κεντρικές Αυτοκρατορίες³⁹. Οι όποιες αμφιβολίες και επιφυλάξεις των συμμάχων για την πίστη και αποτελεσματικότητα των ελληνικών στρατευμάτων αναιρέθηκαν στην πράξη και κυρίως μετά τη συμβολή στη νίκη του Σκρά ντι Λέγκεν (30 Μαρτίου 1918) οπότε όχι μόνο αποκαταστάθηκε το κύρος των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων αλλά και έλαβαν οι σύμμαχοι την απόφαση να προχωρήσουν σε επίθεση κατά των γερμανοβουλγαρικών θέσεων.

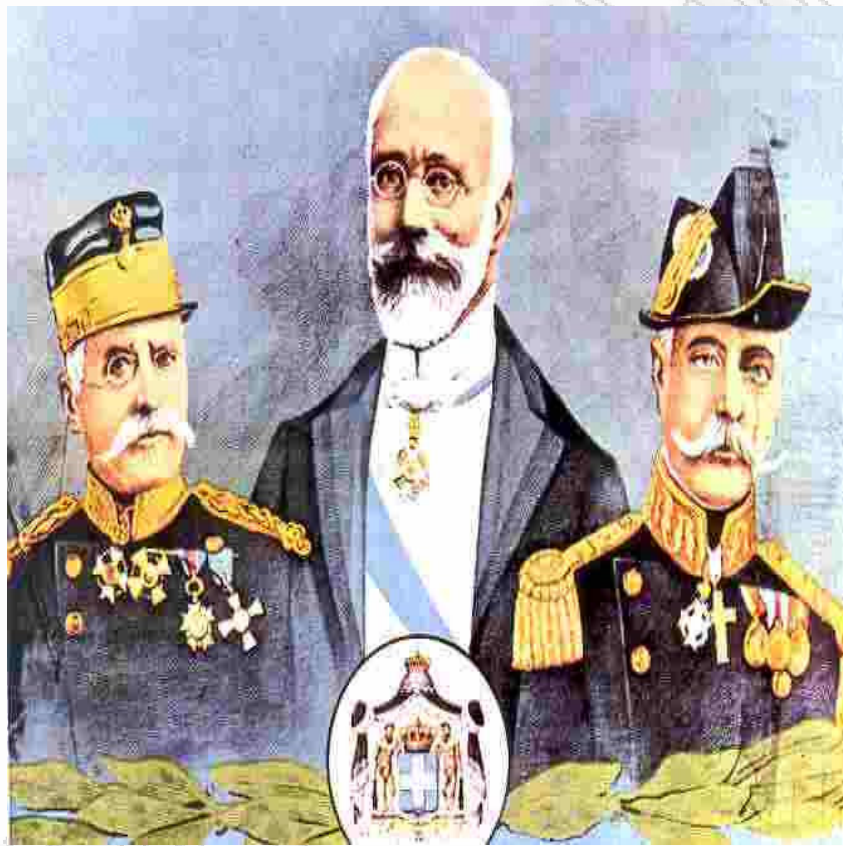
Η τελική έκβαση του πολέμου, και η ήττα της Βουλγαρίας και της Τουρκίας, αλλά και γενικότερα η επικράτηση των συμμάχων δικαίωνε στην πράξη την επιμονή και τις στρατηγικές επιλογές του Βενιζέλου να ταχθεί στο πλευρό των Δυτικών Δυνάμεων. Το τέλος του πολέμου όχι μόνο βρίσκει την Ελλάδα στην ομάδα των νικητών και στο πλευρό ισχυρών συμμάχων αλλά και τους σημαντικότερους εχθρούς της, την Τουρκία και τη Βουλγαρία, ηττημένες και εξουδετερωμένες.

³⁷ Μετά από βασιλική απόφαση να διαλυθεί η Βουλή, το κόμμα των Φιλελευθέρων απείχε από τη νέα εκλογική αναμέτρηση θέτοντας την υπό αμφισβήτηση και καταγγέλλοντας την απόφαση του Βασιλιά να διαλύσει τη Βουλή.

³⁸ Κ. Σβολόπουλος: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 1900-1945** σελ.128

³⁹ Ήδη από την 24 Νοεμβρίου η ως Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης είχε κηρύξει πόλεμο εναντίον της Γερμανίας και της Βουλγαρίας.

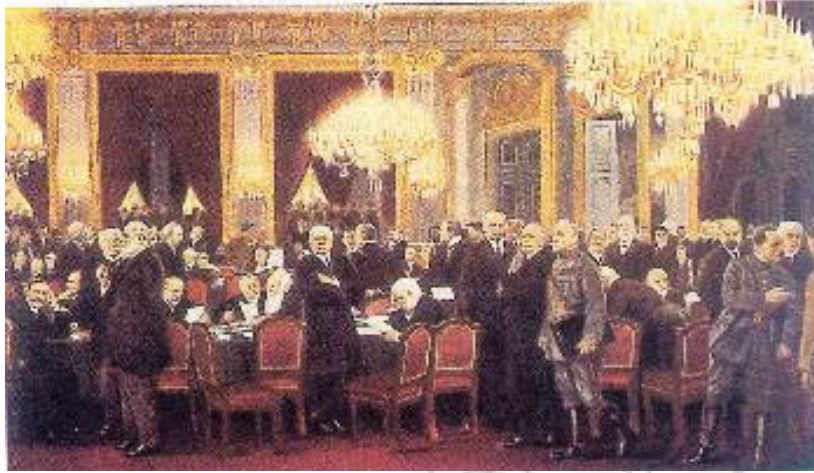
Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ
ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η τριανδρία Βενιζέλος-Δαγκλής-Κουντουριώτης, πρωτεργάτες της Κυβέρνησης της
Θεσσαλονίκης

Κεφάλαιο Τρίτο:

3.1 ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ

Το Συνέδριο των Βερσαλλιών σε απαρτία-Ελαιογραφία Εποχής

Το Συνέδριο της Ειρήνης, ή αλλιώς η Συνδιάσκεψη των Παρισίων, άρχισε της εργασίες του τον Ιανουάριο του 1919. Πριν την έναρξη της Συνδιάσκεψης ανταλλάσσονται προκαταρκτικές απόψεις ενώπιον του Ανωτάτου Συμβουλίου (Συμβούλιο των Δέκα) και το οποίο αποτελούσαν οι εκπρόσωποι των νικητών: των ΗΠΑ, της Αγγλίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας καθώς και δύο Ιάπωνες αντιπρόσωποι. Έτσι, στο Συνέδριο αυτό, για πρώτη φορά τις χώρες τους εκπροσώπησαν όχι εστεμμένοι αρχηγοί ή Πρόεδροι (με εξαίρεση τις ΗΠΑ, αλλά Πρωθυπουργοί και Υπουργοί των Εξωτερικών, γεγονός που καταδεικνύει και την διάχυτη επιθυμία να εδραιωθεί η ειρήνη επί νέας βάσης.

Οι φιλελεύθεροι ευρωπαίοι ηγέτες, κυρίως ο Λούντβιχ Τζώρτζ και ο Κλεμανσώ, επιθυμούσαν την εδραίωση μιας ειρήνης πάω στις αρχές του Δικαίου, που θα πήγαζε από την κατοχύρωση της ασφάλειας και την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης. Ακόμα πιο ριζοσπάστης, ο Αμερικανός Πρόεδρος Ουίλσον ευαγγελιζόταν την οργάνωση του διεθνούς συστήματος βάσει όχι της ισορροπίας ισχύος αλλά στην ικανοποίηση των νόμιμων δικαιών των εθνότητων και στη διαχείριση των διαφωνιών από την Κοινωνία των Εθνών μιας ανώτατης διεθνούς αρχής επιφορτισμένης με το καθήκον να αναστέλλει κάθε επιθετική ενέργεια εις βάρος των μελών της με την επιβολή κυρώσεων οικονομικής η ακόμα και στρατιωτικής φύσεως⁴⁰. Αυτές οι αρχές συνέβαλλαν καθοριστικά στην διαμόρφωση καίριων αποφάσεων της Συνδιάσκεψης. Όμως τα αποτελέσματα αυτής, αντικατοπτρίζουν εξίσου τα αλληλοσυγκρουόμενα πολιτικο-οικονομικά συμφέροντα των τριών Μεγάλων Δυνάμεων στον ευρωπαϊκό χώρο και τις αντικρουόμενες ιμπεριαλιστικές τους βλέψεις στο χώρο της Ασίας και της αφρικανικής ηπείρου. Καθοριστικοί παράγοντες του Συνεδρίου υπήρξαν α) η χωρίς όρους παράδοση της Γερμανίας, β) η αποσύνθεση της Αυστρίας και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, γ) η σκληρή στάση της Γαλλίας απέναντι στην ηττημένη Γερμανία και δ) το διάγγελμα των 14 σημείων του Αμερικανού Προέδρου Ουίλσον. Οι κυριότεροι όροι της

⁴⁰ Κ. Σβολόπουλος: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 1900-1945** σελ.140

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Συνθήκης ήταν στρατιωτικοί, οικονομικοί και εδαφικοί και προσδιορίστηκαν με βάση δύο κατευθυντήριες:

A) *τη ρύθμιση του γερμανικού ζητήματος με τέτοιο τρόπο που θα διαιώνιζε τη μειονεκτική θέση της Γερμανίας και θα απέτρεπε επικίνδυνη αύξηση της ισχύος της:* η ηττημένη Γερμανία έχασε την Αλσατία και τη Λωρραίνη υπέρ της Γαλλίας, όλες τις αποικίες της καθώς και διάφορες μικρότερες περιοχές και οι οποίες προσαρτήθηκαν από το Βέλγιο και την Πολωνία. Υποχρεώθηκε επίσης να παραδώσει όλα τα εμπορικά της πλοία με χωρητικότητα πάνω από 1600 τόνους, να παραδίδει επί μία δεκαετία δωρεάν γαιάνθρακα στη Γαλλία το Βέλγιο και την Ιταλία καθώς και να καταβάλλει πολεμική αποζημίωση της οποίας το σύνολο ανερχόταν σε 15 δισεκατομμύρια στερλίνες, ποσό που υπερέβαινε κατά πολύ όχι μόνο τις δυνατότητες της ίδιας αλλά και οποιασδήποτε ευρωπαϊκής δύναμης της εποχής. Επίσης αποστρατικοποιήθηκε η δυτική όχθη του Ρήνου σε βάθος 50 χιλιομέτρων και καταλήφθηκε από τους Συμμάχους, ενώ παράλληλα υποχρεώθηκε να διαλύσει την πολεμική της μηχανή και να διατηρεί περιορισμένες μόνο στρατιωτικές δυνάμεις. Τέλος καταδικάστηκε επίσημα ως υπεύθυνη για τον πόλεμο και για τις καταστροφές που ακολούθησαν, γεγονός που ευνόησε τη την ανάπτυξη ακραίων εθνικιστικών κινημάτων. Κύριος αρχιτέκτονας αυτών των μέτρων ήταν η Γαλλία, η οποία είχε να αντιμετωπίσει ένα δίλλημα ασφαλείας όμως τόσο η Βρετανία όσο και οι ΗΠΑ, απέφευγαν να αναλάβουν οποιαδήποτε συμβατική υποχρέωση απέναντί της.

B) *τη χάραξη νέων συνόρων τόσο επί των ευρωπαϊκών εδαφών όσο και στην Εγγύς Ανατολή πάνω σε μια εθνοτική βάση:* αυτή η αναδιανομή των εδαφών είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας πληθώρας μειονοτήτων σε πολλές χώρες. Ως προς τα ευρωπαϊκά κράτη, μόνο η Αυστρία διατηρούσε εθνική ομοιογένεια καθώς μετά το 1919 ο συνολικός πληθυσμός των μειονοτήτων επί ευρωπαϊκών εδαφών υπολογίζεται πάνω από 25 εκατομμύρια. Ως προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία, εκτός από την ύπαρξη πολλών μειονοτήτων, η απώλεια εδαφών που είτε προσαρτήθηκαν είτε αποτέλεσαν ανεξάρτητα κράτη σε συνδυασμό με τους βαρείς όρους της ειρηνευτικής συνθήκης, ευνόησαν την ανάπτυξη του εθνικιστικού κινήματος υπό την ηγεσία του Μουσταφά Κεμάλ.

Στις συνθήκες ειρήνης, όπως και στο καταστατικό της Κοινωνίας των Εθνών, προβλέπονταν εγγυήσεις για την προστασία των μειονοτήτων, που όμως έρχονταν σε αντίθεση με τις αρχές της εθνικής κυριαρχίας και της εθνικής ανεξαρτησίας. Ως αποτέλεσμα, η ύπαρξη τόσο των μειονοτήτων όσο και των εγγυήσεων οδήγησαν σε συγκρούσεις, προστριβές και αναθεωρητικές τάσεις οι οποίες γίνονταν όλο και πιο έντονες όσο οι ηττημένες δυνάμεις ανέκαμπταν και ξέφευγαν από τον έλεγχο της Αγγλίας και της Γαλλίας⁴¹.

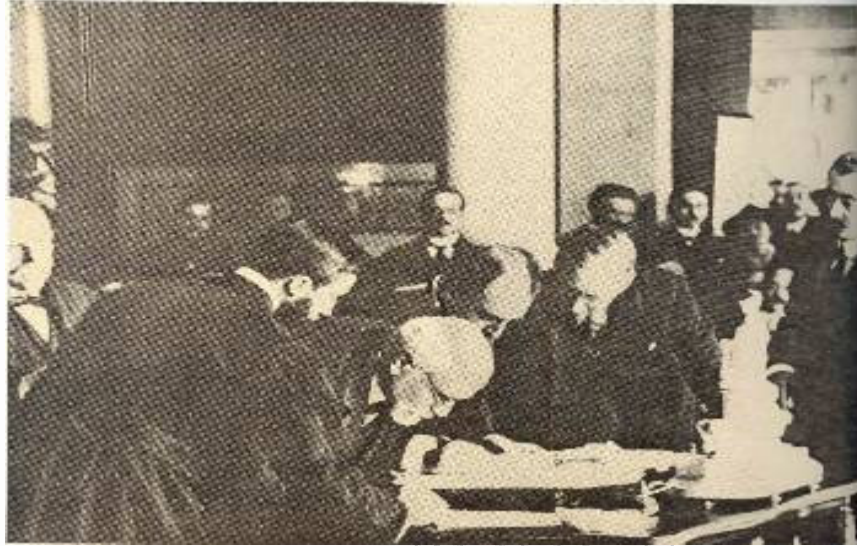
Συν τοις άλλοις, η εκλογική ήττα του Ουίλσον και η επιστροφή των Ηνωμένων Πολιτειών στην πολιτική του απομονωτισμού είχαν σαν αποτέλεσμα την άρνησή τους να επικυρώσουν τις συνθήκες και την ιδρυτική πράξη της Κοινωνίας των Εθνών, ενώ ακολουθώντας, η Αγγλία αρνείται κι αυτή να δεσμευτεί συμβατικά να εμπλακεί στις ευρωπαϊκές υποθέσεις με τη Ρωσία και τις ΗΠΑ να απουσιάζουν από το Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών. Τέλος, η Ιταλία είναι εξίσου δυσαρεστημένη με τη Γερμανία και την Ουγγαρία, η αγγλογαλλική διαμάχη στα αραβικά εδάφη φουντώνει, η Σοβιετική

⁴¹ Ι. Σ. Κολιόπουλος: **ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ 1789-1945**

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ένωση αντιμετωπίζεται με δυσπιστία από το σύνολο των ευρωπαϊκών κρατών και ο εθνικισμός κερδίζει συνεχώς έδαφος.

3.2 Οι ελληνικές διεκδικήσεις⁴²:

ο Ελευθέριος Βενιζέλος υπογράφει τη Συνθήκη των Βερσαλλιών

Ο Βενιζέλος από την αρχή φρόντισε να στηρίξει τις ελληνικές διεκδικήσεις πάνω σε δύο πυλώνες: πρώτον στη σύμπλευση με τα συμμαχικά στρατηγικά συμφέροντα –και ιδίως τα βρετανικά, και δεύτερον στον εθνολογικό παράγοντα και στις αρχές των εθνοτήτων και της αυτοδιάθεσης. Μα εκτός των άλλων ήταν η επιτακτική ανάγκη προστασίας των ελληνικών -κι εν γένει των χριστιανικών - πληθυσμών από τους διωγμούς, την κατάργηση των παλαιών προνομίων, τη βίαιη στρατολόγηση, τα εξοντωτικά οικονομικά μέτρα, τις σφαγές και τις μαζικές εκτοπίσεις στα βάθη της Ανατολίας που επιβεβαίωναν την αποφασιστικότητα του τουρκικού εθνικιστικού κινήματος να εξαλείψει τις μειονότητες και να δημιουργήσει ένα καθαρά εθνικό κράτος.

«Ο Βενιζέλος ενόψει ανεπανόληπτα ενοϊκών συγκυριών αλλά και εξακολουθητικά ανησυχητικών πιέσεων, ανταποκρινόταν στην πρόκληση με την υιοθέτηση ενός τολμηρού προγράμματος εδαφικής επεκτάσεως⁴³» πρόγραμμα το οποίο στήριζε στην εθνολογική σύσταση στις επίδικες περιοχές: από ένα σύνολο 8.256.000 Ελλήνων διασκορπισμένων ανά την υφήλιο, το 45% ευρίσκετο έξω από τα σύνορα της Ελλάδας:

Βόρειος Ήπειρος-Αλβανία	151.000
Θράκη και ευρύτερη περιφέρεια Κων/πολης	731.000
Βουλγαρία	43.600
Μικρά Ασία	1.694.000

⁴² Ο Έλληνας πρωθυπουργός παρουσίασε το σύνολο των εθνικών θέσεων ενώπιον της Συνδιάσκεψης σε υπόμνημά του στις 30 Δεκεμβρίου του 1918. Το υπόμνημα αυτό με τίτλο «*Η Ελλάς ενώπιον του Συμβουλίου της Ειρήνης*» αποτελεί τον πληρέστερο πίνακα των ελληνικών διεκδικήσεων.

⁴³ Κ. Σβολόπουλος: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 1900-1945** σελ. 142

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ
ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΠΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Δωδεκάνησα	102.000
Κύπρος	235.000

Και ακόμα, 150.000 στην Αίγυπτο και στη βόρεια Αφρική, 450.000 στην Αμερική, 450.000 στη νότια Ρωσία.

Σε ότι αφορούσε στις περιοχές των Δωδεκανήσων και της Κύπρου η κυριαρχία του ελληνικού στοιχείου ήταν αναμφισβήτητη αλλά το εμπόδιο ήταν ότι ανήκαν σε σύμμαχες χώρες.

Τα Δωδεκάνησα εξακολουθούσαν υπό την άποψη του διεθνούς δικαίου να αποτελούν τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η κατακράτησή τους γινόταν κατά παράβαση των όρων της ιταλοτουρκικής συνθήκης του 1912, ωστόσο με τη μυστική Συνθήκη του Λονδίνου οι Σύμμαχοι νομιμοποίησαν την κατοχή τους από την Ιταλία προκειμένου να την πάρουν με το μέρος τους⁴⁴. Ο Βενιζέλος για να κερδίσει τα Δωδεκάνησα έπρεπε να εξουδετερώσει την Ιταλία και να κερδίσει τον Ουίλσον. Το δεύτερο ήταν εύκολο αφού ο αμερικανός Πρόεδρος ήταν υπέρμαχος της αρχής των εθνοτήτων αφενός και αφετέρου αντίθετος με τις μυστικές συμφωνίες. Προϊόν της ελληνοϊταλικής προσέγγισης ήταν η μυστική συμφωνία Βενιζέλου- Τιτόνι (29/7/1919) σύμφωνα με την οποία ρυθμιζόνταν οι εδαφικές διαφορές των δύο χωρών στο σύνολό τους. Πιο συγκεκριμένα, η Ιταλία αναλάμβανε να παραιτηθεί υπέρ της Ελλάδας από τα Δωδεκάνησα με εξαίρεση τη Ρόδο⁴⁵. Η συμφωνία αυτή καταγγέλθηκε μονομερώς (22/7/1920) από την Ιταλία λίγο πριν την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών και συνεπώς δεν εφαρμόστηκε ποτέ⁴⁶. Η δικαιολογία που επικαλέστηκε η Ιταλία ήταν ότι η έξαρση του τουρκικού εθνικισμού δεν επέτρεπε πλέον την επέκτασή της στα εδάφη της Μικράς Ασίας⁴⁷. Τελικά ο Έλληνας Πρωθυπουργός απείλησε τους Συμμάχους ότι εάν δεν πίεζαν την Ιταλία να παραχωρήσει τα Δωδεκάνησα, δεν θα υπέγραφε Ειρήνη με την Τουρκία, προοπτική που καθόλου δεν ωφελούσε τις βλέψεις τους. Ως αποτέλεσμα λίγο πριν την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών, υπεγράφη συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας με την οποία η δεύτερη «*παραιτείται υπέρ*

⁴⁴ Για τα Δωδεκάνησα γίνεται αναφορά στο άρθρο 8 της μυστικής Συνθήκης του Λονδίνου (26/4/1915). Βλ. Λ. Διβάνη: **Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**, εκδ. Καστανιώτης σελ 645.

⁴⁵ Η Ελλάδα παραιτείται των διεκδικήσεων της στις περιοχές Μεντεσέ και Αϊδινίου στη Μικρά Ασία υπέρ της Ιταλίας αναγνωρίζει την Αλβανία ως ιταλικό προτεκτοράτο και την κατοχή της Αυλώνας. Ως αντάλλαγμα, οι Ιταλοί αναγνωρίζουν την επέκταση της ελληνικής ζώνης κατοχής στην ενδοχώρα της Σμύρνης και θα υποστήριζαν τις ελληνικές διεκδικήσεις σε Βόρειο Ήπειρο και Θράκη (Ανατολική και Δυτική). Όσο για την περιοχή των Δωδεκανήσων θα περνούσαν στην Ελλάδα με εξαίρεση τη Ρόδο η οποία θα είχε πλήρη αυτονομία. Βλ. Λ. Διβάνη: **Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**, εκδ. Καστανιώτης σελ 647.

⁴⁶ [Κατά το σημείωμα που επέδωσε ο Κόμης Σφόρτσα στον Κορομηλά, «η περί της Μικράς Ασίας απόφασις των Συμμάχων και αι διαβεβαιώσεις των εθνοκοφρόνων (νασιοναλιστών) του αλβανικού λαού εδημιούργησαν δια την ιταλικήν κυβέρνησιν την ανάγκη να τροποποιήσει τους ους προϋτίθετο να επιτύχη σκοπούς και καθορίση νέαν πολιτικήν αναφορικώς προς την περιφρούρησιν εν ταις χώραις ταύταις συμφερόντων αυτής. Ούτως εχόντων των πραγμάτων η απόφασις η ληφθείσα ως βάση υπό των δύο Υπουργών Εξωτερικών της Ιταλίας και της Ελλάδος προς καθορισμόν της τηρητέας κατευθύνσεως, εύρηται ουσιαδώς μεταβληθείσα»] Βλ. Λ. Διβάνη: **Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**, εκδ. Καστανιώτης σελ 647.

⁴⁷ Στο Λ. Διβάνη: **Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**, εκδ. Καστανιώτης σελ 648 επισημαίνεται ότι η Ιταλία μπορούσε να στηρίξει την υπαναχώρησή της αυτή στο άρθρο 7 της Συμφωνίας Βενιζέλου-Τιτόνι που αποδέσμευε την Ιταλία εάν δεν ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις της στην περιοχή της Μικράς Ασίας..

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

της Ελλάδος πάντων των δικαιωμάτων και των τίτλων αυτής επί των παρ' αυτής κατεχομένων νήσων του Αιγαίου Πελάγους(...)⁴⁸».

Οι ελληνικές διεκδικήσεις επί των εδαφών της Βορείου Ηπείρου, όπως και οι αντίστοιχες επί των Δωδεκανήσων, προσέκρουαν στον ιταλικό σκόπελο, καθώς η Ρώμη επεδίωκε την επιβολή ιταλικού προτεκτοράτου σε μια όσο το δυνατόν μεγαλύτερη Αλβανία. Η θέση του Βενιζέλου ήταν ότι το μεγαλύτερο τμήμα της Β. Ηπείρου με πληθυσμό 120.000 Έλληνες και 80.000 Αλβανούς οφείλει να παραχωρηθεί στην Ελλάδα, η οποία έχει ομοίως πολύ περισσότερα ερείσματα στη Θράκη και στο βιλαέτι της Κωνσταντινούπολης έναντι της Βουλγαρίας (731.000 Έλληνες έναντι 112.000 Βουλγάρων) και συνεπώς κάθε βουλγαρική απαίτηση για έξοδο στο Αιγαίο είναι αντίθετη με την αρχή των εθνοτήτων. Όσον αφορά όμως στο θέμα της Κωνσταντινούπολης και των Στενών, γνωρίζοντας την ιδιαίτερη γεωπολιτική σημασία τους για τα ευρωπαϊκά συμφέροντα, δεν την περιλαμβάνει στις ελληνικές διεκδικήσεις παρόλο που κατοικείται από σημαντικό αριθμό Ελλήνων, αλλά αντίθετα προτείνει την υπαγωγή της σε διεθνές καθεστώς υπό την εποπτεία της Κοινωνίας των Εθνών. Ενώ ως προς το ζήτημα της Κύπρου, το μοναδικό στο οποίο θα μπορούσε να έρθει σε ρήξη με τη μεγάλη σύμμαχο Βρετανία, ο Βενιζέλος υπήρξε πολύ διακριτικός: «αν οι Βρετανοί επιθυμούσαν να την προσφέρουν στην Ελλάδα, αυτό θα ήταν έξοχο, και φυσικά η Ελλάδα θα επέτρεπε πάντα στις βρετανικές δυνάμεις να χρησιμοποιούν τις βάσεις τους εκεί. Αν πάλι η Βρετανία επιθυμούσε να την κρατήσει, κι αυτό θα ήταν κατανοητό⁴⁹».

Σε τμήμα από το βιλαέτι της Προύσας σε ολόκληρο σχεδόν του Αϊδίνου η αριθμητική υπεροχή του ενός εκατομμυρίου Ελλήνων καθιστούσε φυσική εξέλιξη την προσάρτηση στον ελληνικό εθνικό κορμό της περιοχής που βρίσκεται ανάμεσα στη θάλασσα του Μαρμαρά και στον κόλπο της Αττάλειας.

Τέλος προτείνει τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου Αρμενικού κράτους στην ανατολή, στο οποίο θα ενσωματώνονταν οι 350,000 Έλληνες από το βιλαέτι της Τραπεζούντας και οι 70,000 του βιλαετιού των Αδάνων που υστερούσαν αριθμητικά απέναντι στους Τούρκους της περιοχής.

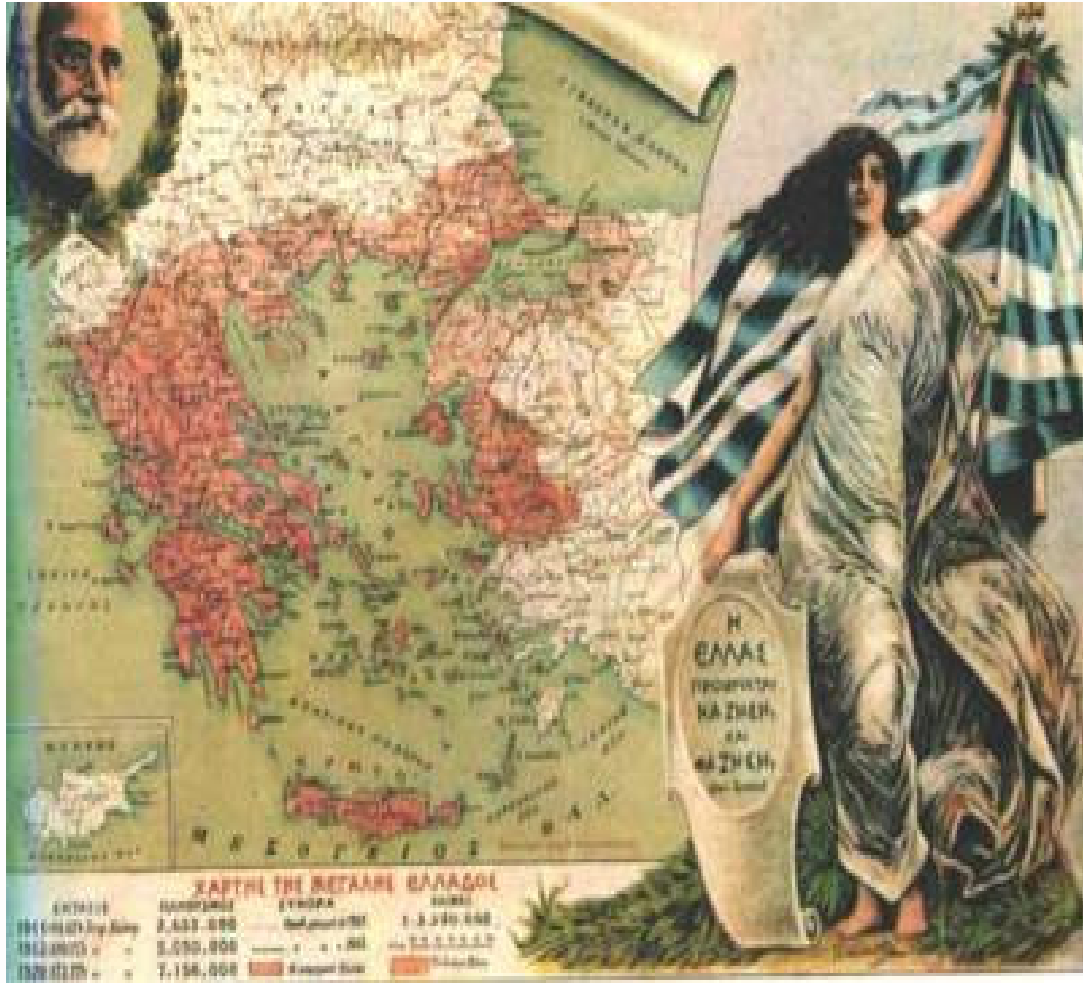
Οι προτάσεις και οι εδαφικές διεκδικήσεις του Έλληνα Πρωθυπουργού σε συνδυασμό με τις βλέψεις των άλλων Δυνάμεων επί των μικρασιατικών εδαφών και τον τεμαχισμό τους σε ζώνες επιρροής, αποψιλώνουν την Οθωμανική Αυτοκρατορία από το μεγαλύτερο μέρος των κτήσεών της και αφήνουν ένα μικρό και ανίσχυρο κράτος που μπορεί πολύ εύκολα να ελεγχθεί, πολύ περισσότερο μάλιστα με την εφαρμογή της πρότασης του Βενιζέλου για τη δημιουργία της Μεγάλης Αρμενίας στα βιλαέτια των Αδάνων και της Τραπεζούντας η οποία κατοικούμενη από ένα σημαντικό αριθμό Ελλήνων θα συνέβαλλε στην λανθάνουσα περικύκλωση της πάλαι ποτέ Αυτοκρατορίας.

⁴⁸ Λ. Διβάνη: **Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**, εκδ. Καστανιώτης σελ 648

⁴⁹ Μ. Μακμίλαν: **ΟΙ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΟΙ- ΕΞΙ ΜΗΝΕΣ ΠΟΥ ΑΛΛΑΞΑΝ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ**, εκδ. ΘΕΜΕΛΙΟ, σελ. 463.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Χάρτης της Μεγάλης Ελλάδας

Αν και ο Βενιζέλος στήριζε την προβολή των ελληνικών αιτημάτων κυρίως στον εθνολογικό παράγοντα, παράλληλα, προσπάθησε να αξιοποιήσει κάθε μέσο που είχε στην διάθεσή του και να εκμεταλλευτεί κάθε παράθυρο ευκαιρίας που διέγινωσκε προκειμένου να συμβάλει στην επιβολή τους καθώς η είσοδος της χώρας στον πόλεμο στο πλευρό των συμμάχων προς το τέλος του μονάχα, της στερούσε τα ερείσματα να θέσει τις διεκδικήσεις της στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων.

Για το λόγο αυτό διέθεσε ένα ελληνικό εκστρατευτικό σώμα στην συμμαχική εκστρατεία κατά του Ερυθρού Στρατού και δήλωσε με την ευκαιρία ότι «ο ελληνικός στρατός είναι εις την διάθεσιν των [συμμάχων] και δύναται να χρησιμοποιηθή δια κοινόν αγώνα πανταχού, όπου η αποστολή του ήθελε κριθή αναγκαία» προετοιμάζοντας παράλληλα το έδαφος με αυτόν τον τρόπο για τη στρατιωτική παρέμβαση και σε εδάφη εθνικής ζωτικής σημασίας –πάντα με την έγκριση των συμμάχων⁵⁰.

Η ορθή διάγνωση του γενικότερου κλίματος και η ικανότητα του να διαβάξει πίσω από τις γραμμές διαβλέποντας τα συμφέροντα των ευρωπαϊκών δυνάμεων και να τα παρουσιάζει άμεσα συνδεδεμένα με τα αντίστοιχα ελληνικά, βοήθησαν τον Έλληνα Πρωθυπουργό να αξιοποιήσει στο έπακρο τις μοναδικά ευνοϊκές συνθήκες που του παρουσιάστηκαν. Εκτός όμως από την

⁵⁰ Κ. Σβολόπουλος: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 1900-1945** σελ.144

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

αξιοποίηση των δοθεισών ευκαιριών, ο Ελευθέριος Βενιζέλος είχε επιστρατεύσει ένα ολόκληρο επιτελείο επίλεκτων στελεχών που είχε την φροντίδα της οργάνωσης μιας προπαγανδιστικής εκστρατείας με σκοπό την ευρύτερη δυνατή προβολή των ελληνικών θέσεων στην διεθνή κοινή γνώμη. Εκτός από μια σειρά επιφανών προσωπικοτήτων που είχαν την ευθύνη της οργάνωσης της εκστρατείας αυτής (Α. Μιχαλακόπουλος, Δ. Κακλαμάνος, Α. Ρωμανός, Λ. Κορομηλάς, Ν. Πολίτης) υπήρξε μεγάλη κινητοποίηση πολλών δημοσιογράφων, πολιτικών προσωπικοτήτων, διπλωματών ακόμα και επιχειρηματιών, των οποίων οι προσπάθειες συντονίζονταν προς μια και μόνη κατεύθυνση: την προβολή των ελληνικών θέσεων διεθνώς και τον προσεταιρισμό της κοινής γνώμης στο εξωτερικό υπέρ αυτών.

Από αριστερά προς τα δεξιά: οι τρεις «Μεγάλοι» :Λούντ Τζωρτζ -Κλεμανσώ-Ουίλσον

Κεφάλαιο Τέταρτο:

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥΣ ΣΤΟΧΟΥΣ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

Η Μικρασιατική Καταστροφή και ο οριστικός ξεριζωμός του εκεί ελληνισμού ύστερα από συνεχή παρουσία χιλιάδων χρόνων, υπήρξε αναμφίβολα μια από τις τραγικότερες σελίδες στην ιστορία της Ελλάδας. Γι αυτό το λόγο έχουν γίνει πολλές αναλύσεις και μελέτες προκειμένου να δοθεί μια εξήγηση σε αυτή την εθνική καταστροφή πολύ περισσότερο μάλιστα όταν λίγο πριν είχε γίνει πραγματικότητα το όραμα της Μεγάλης Ιδέας. Μέσα στο πλήθος αυτών των κριτικών πάνω στην πολιτική του Ελευθερίου Βενιζέλου επιλέχθηκε εκείνη της Μάργκαρετ Μακμίλλαν στο βιβλίο της ΟΙ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΟΙ, καθώς είναι περιεκτική και δεν εστιάζεται μόνο στις πολιτικές ή στις αμιγώς στρατιωτικές παραμέτρους. Μέσα σε έναν τόμο 600 σελίδων η Μακμίλλαν αφιερώνει ένα ολόκληρο κεφάλαιο 20 σελίδων στον «μεγαλύτερο Έλληνα πολιτικό μετά την εποχή του Περικλή». Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται η ιστορία του Ελευθέριου Βενιζέλου και η πορεία του ως τη Συνδιάσκεψη της Ειρήνης, αλλά κυρίως η δράση του κατά τη διάρκεια των εργασιών του Συνεδρίου. Ο θαυμασμός της συγγραφέως για τον Έλληνα πολιτικό είναι διάχυτος ήδη από την πρώτη κιόλας στιγμή. Η εικόνα που σχηματίζεται είναι ενός γοητευτικού ανθρώπου, εύστροφου πολιτικού, δεινού ρήτορα και εξαιρετού διπλωμάτη που παρά τις δυσμενέστερες συνθήκες και αντίθετα με ό, τι θα περίμενε κανείς κατόρθωσε στόχους που πριν θα ακούγονταν εξωπραγματικοί.

Το συμπέρασμα και η κριτική της για τη δράση του Έλληνα Πρωθυπουργού θα μπορούσε να συνοψιστεί την εξής παράγραφο: «Ο Βενιζέλος ήταν το μεγαλύτερο πλεονέκτημα της Ελλάδας και μακροπρόθεσμα το μεγαλύτερό της μειονέκτημα. Χωρίς αυτόν η Ελλάδα δεν θα κέρδιζε ποτέ όσα κέρδισε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, χωρίς αυτόν δεν θα προσπαθούσε ποτέ να καταβροχθίσει ένα τόσο μεγάλο κομμάτι της Μικράς Ασίας⁵¹», κι ακόμα: «Εκείνη τη στιγμή του θριάμβου στην Ειρηνευτική Συνδιάσκεψη, ο Βενιζέλος άναψε ένα φυτίλι που οδήγησε στην πλήρη καταστροφή των αρχαίων ελληνικών κοινοτήτων στην Τουρκία και σε μια διαρκή εχθρότητα που συνεχίζεται ακόμα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας⁵²».

Το βασικό επιχείρημα που η συγγραφέας επικαλείται, είναι ότι η Ελλάδα δεν μπορούσε να ανταπεξέλθει σε τόσο βαρύ φορτίο, οδηγήθηκε στην υπερεξάπλωση και τελικά στην καταστροφή για μια σειρά από λόγους.

Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του Έλληνα Πρωθυπουργού, το 1919 υπήρχαν περίπου 2 εκατομμύρια Έλληνες που ζούσαν υπό τον Οθωμανικό ζυγό. Αυτός ο αριθμός ωστόσο ήταν αρκετά μικρότερος αν συλλογιστεί κανείς τον βαθμό αφομοίωσης αυτού του πληθυσμού. Πολλοί μιλούσαν μετά βίας αναγνωρίσιμα ελληνικά, ή χρησιμοποιούσαν το ελληνικό αλφάβητο για να γράφουν τούρκικες λέξεις. Ο ελληνικός εθνικισμός είχε νόημα μόνο στα μεγάλα λιμάνια όπως η Σμύρνη⁵³.

⁵¹ M. Macmillan: ΟΙ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΟΙ-Έξι μήνες που άλλαξαν τον κόσμο, εκδ.ΘΕΜΕΛΙΟ,2005, σ.454

⁵² Ο.π. σ.459

⁵³ M. Macmillan: ΟΙ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΟΙ-Έξι μήνες που άλλαξαν τον κόσμο, εκδ.ΘΕΜΕΛΙΟ,2005, σ.456.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σημείο κλειδί για την χάραξη της υψηλής στρατηγικής είναι η σωστή ανάγνωση του διεθνούς συστήματος, κάτι που σύμφωνα με την Μακμίλλαν ο Βενιζέλος δεν έκανε. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία ανήκε μεν στο στρατόπεδο των ηττημένων, δεν είχε όμως απολέσει τη δύναμή της εξολοκλήρου και η έξαρση του τουρκικού εθνικισμού και η έκφρασή του στο πρόσωπο του Κεμάλ Αττατούρκ της έδιναν νέα δυναμική στη διεθνή σκακιέρα. Παράλληλα οι σύμμαχοι της Ελλάδας δεν ήταν ούτε τόσο ισχυροί ούτε τόσο αμετακίνητοι όσο υπέθετε ο Βενιζέλος⁵⁴.

Το τρίτο επιχείρημα της Μακμίλλαν αφορά σε εσωτερικούς παράγοντες και συγκεκριμένα στον μεγάλο διχασμό της χώρας σε οπαδούς κι εχθρούς του Βενιζέλου. Αν και ο Έλληνα Πρωθυπουργός είχε ταχθεί υπέρ των Συμμάχων από την αρχή, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος που είχε δεσμούς με τη Γερμανία επιθυμούσε να παραμένει η χώρα τουλάχιστον ουδέτερη. Η «μικρά πλην έντιμος Ελλάς» του Κωνσταντίνου από τη μια και το όραμα της Μεγάλης Ιδέας δίχασαν τη χώρα δημιουργώντας μια παρατεταμένη πολιτική κρίση από το 1915 έως το 1917. Η προσωρινή κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης ήρθε σε ανοιχτή ρήξη με τον Κωνσταντίνο, και οδήγησε τη μισή Ελλάδα στον πόλεμο, ενώ ένα χρόνο αργότερα ο βασιλιάς αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το αξίωμά του και η Ελλάδα μπήκε στον πόλεμο στο πλευρό των συμμάχων. Οι εκκαθαρίσεις⁵⁵ που ακολούθησαν σε όλους τους τομείς (κυβέρνηση, δικαιοσύνη, δημόσιες υπηρεσίες, στρατό ακόμα και στην Ορθόδοξη Εκκλησία) από τη βενιζελική μερίδα, μπορεί να μην έγιναν αισθητοί στο εξωτερικό και να μην είχαν καμιά επίδραση στην εικόνα της χώρας απέναντι στους συμμάχους, δεν ίσχυε όμως το ίδιο για το εσωτερικό. Η πολιτική ενότητα και σταθερότητα – στοιχεία απαραίτητα για την πλήρωση τόσο μεγαλεπήβολων σχεδίων- είχαν χαθεί και ο Έλληνας πρωθυπουργός δεν είχε την αμέριστη στήριξη του λαού του.

Ένα επιπλέον επιχείρημα που έχει να κάνει με εσωτερικά αίτια είναι τα δημοσιονομικά της χώρας: ενώ η Ελλάδα ήταν ακόμα ουδέτερη, ξόδεψε εκατομμύρια πέρα από τις δυνατότητές τις, κυρίως για στρατιωτικούς σκοπούς. Με πληθυσμό μικρότερο από 5 εκατομμύρια και τόσο φτωχή, με το ένα έκτο του πληθυσμού να έχει μεταναστεύσει στα χρόνια πριν το 1914 ετίθετο το ερώτημα εάν θα μπορούσε να επωμιστεί η Ελλάδα το βάρος της εκπλήρωσης της Μεγάλης Ιδέας.

Συν τοις άλλοις, η Ελλάδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών που ο Βενιζέλος διεκδικούσε⁵⁶, αποτελούνταν από τμήματα στεριάς διασκορπισμένα γύρω από μια υδάτινη μάζα την οποία δεν μπορούσε να

---

⁵⁴ M. Macmillan: **ΟΙ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΟΙ-Έξι μήνες που άλλαξαν τον κόσμο**, εκδ.ΘΕΜΕΛΙΟ,2005, σ.457.

⁵⁵ Για περισσότερες λεπτομέρειες περί των εκκαθαρίσεων : **ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ** τ.ΙΕ, σελ. 48, ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ

⁵⁶ Στις 30 Δεκ. 1918 ο Ελ. Βενιζέλος καταθέτει στους συμμάχους ένα υπόμνημα με τον τίτλο : **«Η Ελλάς ενώπιον του Συνεδρίου της Ειρήνης»**. Το υπόμνημα αυτό χαρακτηρίζεται ως Ο πληρέστερος πίνακας των ελληνικών διεκδικήσεων και σύμφωνα με αυτό διεκδικούσε: Τη Βόρειο Ήπειρο (τα όρια της οποίας δεν καθορίζονται), τη Θράκη (Ανατολική και Δυτική), τα Δωδεκάνησα, τη Δυτική Μ. Ασία και την Κύπρο.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ελέγξει αποτελεσματικά: «...μια χώρα γυρισμένη τα μέσα έξω, ένα πλαίσιο στεριάς γύρω από νερά που δεν έλεγχε...»⁵⁷.

Σαν τελευταίο επιχείρημα η Μακμίλλαν ισχυρίζεται ότι η μικρή Ελλάδα με τις εδαφικές της διεκδικήσεις δημιουργούσε πολλούς εχθρούς που θα ζητούσαν σε κάθε ευκαιρία να πάρουν τη ρεβάνς: την Ιταλία που διεκδικούσε κι αυτή τα μικρασιατικά εδάφη και την Αλβανία, τη Βουλγαρία που πάντα επιθυμούσε διέξοδο στο Αιγαίο, και φυσικά την Οθωμανική Αυτοκρατορία που ποτέ δεν θα συμβιβαζόταν με την απώλεια των εδαφών της και το πέρασμά τους σε ελληνικά χέρια.

Για να συνοψίσουμε, η κριτική της συγγραφέως εστιάζεται στα εξής:

1. Το ελληνικό στοιχείο δεν ήταν ούτε τόσο έντονο όσο ισχυριζόταν ο Βενιζέλος, ούτε συμεριζόταν στο σύνολό του το όραμα της Μεγάλης Ιδέας.
2. Ο Βενιζέλος εκτίμησε λάθος τη δομή του συστήματος. Από τη μια υπερεκτίμησε την ισχύ και την αποφασιστικότητα των συμμάχων και από την άλλη υποτίμησε την δύναμη του Κεμάλ και του τουρκικού εθνικιστικού κινήματος.
3. Ο εσωτερικός διχασμός και οι εκκαθαρίσεις στέρησαν από την Ελλάδα την εθνική ενότητα, παράγοντα απαραίτητο για την επίτευξη τόσο μεγαλεπήβολων στόχων.
4. Η εσωτερική κατάσταση της Ελλάδας δεν επέτρεπε την πραγματοποίηση των μεγαλεπήβολων σχεδίων και των στρατηγικών στόχων που έθεσε ο Βενιζέλος.
5. Η Ελλάδα υπό τη νέα της εδαφική μορφή θα σχημάτιζε μια χώρα απλωμένη γύρω από το Αιγαίο το οποίο δεν θα μπορούσε ούτε να ελεγχθεί ούτε να προστατευτεί αποτελεσματικά.
6. Τέλος, τα νέα εδάφη θα δημιουργούσαν πολλούς εχθρούς μεταξύ των γειτονικών κρατών που δεν θα έχαναν ευκαιρία να κερδίσουν τη ρεβάνς.

---

⁵⁷ M. Macmillan: **ΟΙ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΟΙ-Έξι μήνες που άλλαξαν τον κόσμο**, εκδ.ΘΕΜΕΛΙΟ,2005, σ.459.

Κεφάλαιο Πέμπτο:

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ-στοιχεία και επιχειρήματα

1. Το ελληνικό στοιχείο δεν ήταν ούτε τόσο έντονο όσο ισχυριζόταν ο Βενιζέλος, ούτε συμμεριζόταν στο σύνολό του το όραμα της Μεγάλης Ιδέας.

Η συγγραφέας υποστηρίζει ότι ο ελληνικός πληθυσμός ήταν κατά τι μικρότερος από τα 2 περίπου εκατομμύρια που εμφάνιζε ο Βενιζέλος, και μάλιστα, οι περισσότεροι μιλούσαν μετά βίας αναγνωρίσιμα ελληνικά ενώ περίπου 400.000 κατ' όνομα Έλληνες διακρίνονταν αποκλειστικά από το θρήσκευμα και από το γεγονός ότι χρησιμοποιούσαν ελληνικά γράμματα για να γράφουν τούρκικες λέξεις. Ήταν δε στα μεγάλα λιμάνια που ο ελληνικός εθνικισμός σήμαινε κάτι.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που δίνει Γ. Σκαλιέρης⁵⁸ για την περιοχή της Μικράς Ασίας, σε ένα σύνολο περίπου⁵⁹ 10 εκατομμυρίων, ο αριθμός των Ελλήνων ανερχόταν σε 2.660.316., των Τούρκων Οθωμανών σε 1.802.697 και των Μουσουλμάνων συνολικά σε 6.208.217. Αντίστοιχα, για τα τουρκικά βιλαέτια της Αρμενίας και του Κουρδιστάν, σύμφωνα πάντα με την ίδια πηγή, οι Έλληνες ανέρχονταν σε 31.214, οι Τούρκοι σε 30.500, σε ένα σύνολο 2.644.140 ανθρώπων. Από αυτούς οι Χριστιανοί ήταν περίπου ένα εκατομμύριο και οι Μουσουλμάνοι ενάμισι εκατομμύριο περίπου.

Σε ένα συνολικό πληθυσμό λοιπόν 12,5 εκατομμυρίων στις περιοχές της Μικράς Ασίας και της τουρκικής Αρμενίας και του Κουρδιστάν, οι Τούρκοι (Οθωμανοί και λοιπές τουρκόφωνες μουσουλμανικές φυλές) συνολικά είναι σχεδόν 7 εκατομμύρια, δηλαδή μόλις το 55,46% του συνολικού πληθυσμού. Οι Έλληνες, Αρμένιοι, Κούρδοι, Νεστοριανοί και λοιποί Χριστιανοί συνολικά δίνουν περίπου 5,5 εκατομμύρια, δηλαδή 43,16% του πληθυσμού.

Ο Malte-Brun στην "Geographie Universelle" 1875 (tom. V) γράφει "Η Μικρά Ασία έχει 8-9 εκατομμύρια κατοίκων εξ ων τα 5 είναι Μουσουλμάνοι και οι άλλοι Έλληνες Ορθόδοξοι." Ο M. Ph. Le Bas στο Asia Mineure 1878 γράφει "Οι Έλληνες κι οι Αρμένιοι της Μικράς Ασίας ανέρχονται σε 3 εκατομμύρια, οι μουσουλμάνοι σε πέντε. Αν αφαιρεθούν οι Κούρδοι και τα νομαδικά φύλα, οι Τούρκοι ούτε εις τέσσερα εκατομμύρια φτάνουν". Ο Γάλλος αξιωματικός L. Lamouche, που επισκέφτηκε ως μέλος επίσημης αποστολής την Τουρκία, στο L' organisation Militaire de l' Empire Ottoman γράφει "Οι Τούρκοι δεν υπερβαίνουν τα 38% του πληθυσμού της χώρας". Ο Fontanier στο Voyages en Orient, Paris 1829 γράφει "γίνεται λόγος περί Τουρκικής πλειονοψηφίας ενώ αυτή δεν υπάρχει". Ο Τούρκος Refik Nevzad στο La Federation Ottomane, Paris 1915 λέει πως οι Τούρκοι μαζί με τους εξοθωμανισθέντες ανέρχονται στο 44,8%. Τέλος, η συμφωνία μεταξύ των Τουρκων και των εν Τουρκία ελληνικών πολιτικών οργανώσεων στις αρχές του 1912 κάνει λόγο για 2,5 εκατομμύρια Έλληνες στη Μικρα Ασία (μαζί με τα σαντζάκια Αδάνων και Αντάκιας), οπότε

⁵⁸ Γ. Σκαλιέρης "Λαοί και Φυλαί της Μικράς Ασίας" , 1922, βλ παράρτημα

⁵⁹ Ο ακριβής αριθμός φέρεται να είναι 9.868.706

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

τα 2,66 εκατομμύρια που αναφέρει ο Σκαλιέρης δεν απέχουν και πολύ από την αλήθεια⁶⁰.

Όπως προκύπτει από τα στατιστικά αυτά στοιχεία το ελληνικό στοιχείο σίγουρα δεν αποτελούσε πλειοψηφία, παρέμενε όμως μια ζωντανή κοινότητα της οποίας η θέση καθίστατο ακόμα πιο ισχυρή χάρη στην οικονομική επιφάνεια των μελών της και στον έλεγχο επί του μεγαλύτερου μέρους των οικονομικών δραστηριοτήτων και κυρίως του εμπορίου. Η ρουμ μιλιέτ συγκέντρωνε όλους τους ορθόδοξους πληθυσμούς της Αυτοκρατορίας, ανεξαρτήτως γλώσσας και όπως φανερώνει και το όνομά της (ρουμ – Ρωμιός) εθεωρείτο κληρονόμος των παραδόσεων της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Επικεφαλής της ήταν ο Οικουμενικός Πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης ο οποίος με αυτόν τον τίτλο ήταν τρίτος στην «ιεραρχία» μετά τον Σουλτάνο και τον Σεϊκ-ουλ Ισλάμ, τον ηγέτη όλων των Μουσουλμάνων. Η γλώσσα των θεσμικών οργάνων της ρουμ μιλιέτ ήταν η ελληνική ενώ οι αξιωματούχοι της προέρχονταν συνήθως από παλιές βυζαντινές αριστοκρατικές οικογένειες, ενώ οι Έλληνες αποτελούσαν την πνευματική και εμπορική ελίτ. Αυτή η ελίτ είδε τα προνόμιά της να συρρικνώνονται σιγά σιγά με την άνοδο των Νεοτούρκων στην εξουσία ενώ η εντατικοποίηση της πολιτικής της οθωμανοποίησης οδήγησαν τον Πατριάρχη να κηρύξει την Εκκλησία υπό διωγμό.

---

⁶⁰ <http://www.hellinon.net/PlithismosMikrasAsias.htm>

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΠΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Το όραμα της Μεγάλης Ιδέας⁶¹, ως το σχέδιο ανασύνθεσης του

⁶¹ <http://e-rooster.gr/09/2009/1595> : «Σε αντίθεση με άλλες μικρότερες, η Μεγάλη Ιδέα έχει ληξιαρχική πράξη γεννήσεως. Στις 14 Ιανουαρίου του 1844 η Εθνοσυνέλευση συζητούσε την πρόταση ορισμένων πληρεξουσίων να γίνει διάκριση μεταξύ αυτοχθόνων και ετεροχθόνων Ελλήνων έτσι ώστε μόνο οι πρώτοι —οι οποίοι ήσαν πελάτες των κατά τόπους κομματαρχών— να γίνονται δεκτοί στα δημόσια λειτουργήματα της χώρας. Παίρνοντας το λόγο ο Ηπειρώτης πολιτικός Ιωάννης Κωλέττης, ηγετικό στέλεχος της κυβέρνησης, θυμήθηκε τους σπαραχτικούς και αγωνιστές του '21 που προέρχονται από κάθε γωνιά της υπόδουλης Ελλάδος και εξέφρασε ρητορικά την επιθυμία να μπορούσε να τους έβλεπε και αυτούς στα έδρανα των πληρεξουσίων «δια να συνομολογήσωσιν μετ' εμού πόσον εμακρύνθημεν της μεγάλης εκείνης της πατρίδος ιδέας, την οποίαν εις αυτό του Ρήγα το τραγούδι είδομεν κατά πρώτον εκτεφρασμένην». Η έκφραση επανέρχεται δύο ακόμη φορές στο ίδιο κείμενο αλλά το νόημα της δεν ξεκαθαρίζει. Από τον λόγο του Κωλέττη δεν προκύπτει καθόλου ότι η μεγάλη της πατρίδος ιδέα είναι ταυτόσημη με την ιδέα της μεγάλης πατρίδος. Ο Κωλέττης δεν αναφέρεται στην Αγία Σοφία ή την Πόλη. Ακόμη και εάν ήθελε υποτεθεί ότι στην πρώτη εκείνη διατύπωση εμπερικλειόταν «δυνάμει» ο μύθος του «μαρμαρωμένου Βασιλιά», δηλαδή του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, που θα ξυπνούσε από τον μακράϊωνα λήθαργο του μόλις ο Σταυρός θα αντικαθιστούσε την Ημισέληνο στη Βασιλεύουσα, ο Κωλέττης δεν μνημονεύει την ανάγκη να ληφθεί κανένα συγκεκριμένο μέτρο για την υλοποίηση της Μεγάλης Ιδέας.

Η ερμηνεία που δίνει στη Μεγάλη Ιδέα ο Ηπειρώτης λόγιος Αθανάσιος Γούδας το 1864 «να κατακτήσωμεν την Πόλιν», είναι αδικαίωτη. Η ασάφεια διατηρήθηκε πάντως σε όλη την ιστορική διαδρομή αυτής της Ιδέας για την οποία άλλωστε δεν ξεκαθαρίστηκε ποτέ τίνος ακριβώς ιδέα είναι, της φυλής, του γένους, του Στέμματος, του έθνους, του κράτους, του λαού ή όλων μαζί. Αυτή η βολική αοριστία επέτρεψε στον καθένα να ερμηνεύσει τη Μεγάλη Ιδέα κατά το δικό του δοκούν και να την ενοφθαλμίσει στις δικές του βλέψεις. Οι Βαυαροί την εθεώρησαν Μεγάλη Ιδέα του στέμματος και ετάχθησαν με τη λαϊκή εκδοχή του μαρμαρωμένου βασιλιά θέλοντας έτσι να εξελληνίσουν τον άγνωστο στην Ελλάδα, θεσμό της μοναρχίας. Ο Γεώργιος ο Α' του οποίου η ανάρρηση στο θρόνο συμπίπτει ωστόσο με εγκατάλειψη κάθε απελευθερωτικής δραστηριότητας του Βασιλείου, βαπτίζει τον πρωτότοκο γιο του Κωνσταντίνο, όνομα οιονεί άγνωστο στην Ευρώπη, αλλά φορτισμένο με σημασίες για τους Έλληνες. Η ταύτιση του μεγαλοϊδεατικού προορισμού του ελληνικού έθνους, του ελληνικού κράτους και του ελληνικού θρόνου εξυπηρετούσε το Στέμμα. Οι φανατικοί της ορθοδοξίας προβάλλουν από την πλευρά τους ως σύμβολο της Μεγάλης Ιδέας τον Σταυρό και την ταυτίζουν με την οικουμενικότητα της πίστης μάλλον παρά με τον Ελληνισμό. Ο Τρικούπης και οι νεωτεριστές την ταυτίζουν με το αίτημα της απελευθέρωσης των υποδούλων (ώστε τα όρια του ελληνικού κράτους να συμπέσουν με τα όρια του ελληνικού έθνους), χωρίς καμιά μνεία της Κωνσταντινούπολης. Επί Τρικούπη, έχει πλέον παύσει να προτείνεται στους υπόδουλους η «Αυτοκρατορία» ως αγωνιστικό κίνητρο ή πρότυπο του αλυτρωτισμού.

Υπόστρωμα πάντως της Μεγάλης Ιδέας, όπως και αν την ερμηνεύσει κανείς είναι το ενιαίο της ελληνικής ταυτότητας, που αντικρούει τον Φαλμεράνερ και συνιστά (κατά Δημαράν) «την κωδικοποίηση των αρχών του νέου ελληνισμού». Μετά τον Κριμαϊκό, πόλεμο κατά τον οποίο η Ελλάδα βρέθηκε στο λάθος στρατόπεδο υποστηρίζοντας τη Ρωσία η Μεγάλη Ιδέα προσγειώνεται πλέον οριστικά σε καθαρώς ελλαδικούς στόχους που αφορούν τις επαρχίες της οθωμανικής αυτοκρατορίας, που κατοικούνται από Έλληνες (Κρήτη, Θεσσαλία, Ηπειρος)».

Περί της Μεγάλης Ιδέας επίσης: [http://www.scribd.com/doc/5463167/-](http://www.scribd.com/doc/5463167/)

Και: Δ. Τσιριγώτης: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 1919-1922**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. Σελ. 196, υποσημείωση 1.

1. Η Μεγάλη Ιδέα ήταν το ελληνικό αλυτρωτικό όραμα, ονοματοδότης του οποίου ήταν ο πρώτος συνταγματικός πρωθυπουργός Ιωάννης Κωλέττης στα μέσα του 19ου αιώνα. Συγκεκριμένα, ο Ιωάννης Κωλέττης οικοδόμησε την πολιτική του με άξονα την εργαλειακή χρήση της εθνικιστικής ρητορικής της Μεγάλης Ιδέας για εσωτερική νομομοποίηση και επίτευξη ιδιοτελών, μικροπολιτικών

σκοπών (βλ. σχετικά Ε. Κοροβίνης, *Η νεοελληνική φαυλοκρατία*, σ. 22, 24-6). Συνακόλουθα, η Μεγάλη Ιδέα αναδείχθηκε σε αέναο εθνικό στόχο (είτε σε επίπεδο ρητορείας είτε πολιτικής πράξης), ουσιαστικά όλων των ελληνικών

κυβερνήσεων μέχρι τον Αύγουστο του 1922, όταν και εγκαταλείφθηκε οριστικά μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Σύμφωνα με την ανάλυση του Μ. L. Smith κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα η Μεγάλη Ιδέα εμπεριέκλειε τρεις τουλάχιστον διαφορετικές τάσεις: «Στην κυριολεκτική ερμηνεία της ήταν το ρομαντικό όνειρο της ανασύστασης της ελληνοβυζαντινής αυτοκρατορίας

με κέντρο την Κωνσταντινούπολη. Ευρύτερα ήταν η βαθιά φιλοδοξία να εξαπλωθεί η ελληνική πνευματική και οικονομική κυριαρχία στην Οθωμανική αυτοκρατορία προκαλώντας βαθμιαία ανατροπή από μέσα με μία φυσική διαδικασία

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

βυζαντινού χώρου με τη μορφή ενός ισχυρού εθνικού ελληνικού κράτους λειτούργησε όχι μόνο ενωτικά αλλά και ως μια εκπληκτική κινητοποιός δύναμη του ελληνισμού τόσο στο εσωτερικό της Ελλάδας, όσο και στο εξωτερικό. Το 19^ο αιώνα, οι περισσότεροι Έλληνες ήταν εγκατεστημένοι είτε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία είτε στη διασπορά και μόνο ένα μικρό μέρος κατοικούσε στα όρια της ελληνικής επικράτειας. Κι ενώ ένα αρκετά σημαντικό μέρος των Ελλήνων Οθωμανών υπηκόων ζούσε στις πόλεις της Αυτοκρατορίας και ανήκε σε ιδιαίτερα καλλιεργημένα και εύπορα στρώματα με μεγάλη επιρροή, η μεγάλη πλειονότητα του πληθυσμού της Ελλάδας με εξαίρεση την αστική τάξη της πρωτεύουσας και ορισμένων πόλεων, ζούσε με μεγάλη φτώχεια. Το όραμα της Μεγάλης Ιδέας ήρθε ως απάντηση σε όσους πίστευαν ότι οι Έλληνες είχαν περισσότερες πιθανότητες ευημερίας στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας, παρά στα πλαίσια ενός νεοσύστατου και φτωχού κράτους. Η Μεγάλη Ιδέα ήταν το αντίβαρο σε αυτή την πραγματικότητα, καθώς προσέφερε ένα όραμα για το οποίο οι Έλληνες ήταν πρόθυμοι να θυσιάσουν όχι μόνο τη ζωή τους αλλά και τη συχνά προνομιακή θέση τους στην Αυτοκρατορία. Παράλληλα, το κοινό όραμα της Μεγάλης Ιδέας επέσπευσε τη συσπείρωση των ελληνικών κοινοτήτων και την διαμόρφωση μιας νέας πολιτικής ταυτότητας, σε εθνικιστική⁶² βάση.

Σε αυτό το σημείο, είναι σκόπιμο να διευκρινιστεί ότι η Μεγάλη Ιδέα ήταν ένα όραμα το οποίο είχε διττή ερμηνεία και μπορούσε να πραγματοποιηθεί μέσα από δύο διαφορετικές υψηλές στρατηγικές:

Σύμφωνα με την πρώτη, η Μεγάλη Ιδέα στηρίζεται και πηγάζει από την ακτινοβολία του ανθρωποκεντρικού κλασσικού ελληνικού πολιτισμού, ο οποίος ενέπνευσε και αφομοιώθηκε παγκοσμίως⁶³. Ο απανταχού ελληνισμός θα

που δεν ήταν απαραίτητο να καταλήξει σε μια βίαιη σύγκρουση των δύο αντίπαλων εθνοτήτων, Ελλήνων και Τούρκων. Τρίτον, η Μεγάλη Ιδέα θα μπορούσε να ερμηνευτεί μέσα στα πλαίσια του σύγχρονου εθνικού κράτους ως προοδευτική λύτρωση των υπόδουλων ελληνικών περιοχών με την ενσωμάτωσή

τους στο ελληνικό κράτος, πράγμα που σήμαινε κατά μέτωπο σύγκρουση με την Οθωμανική αυτοκρατορία. Παρόλο που βρίσκουμε και τις τρεις επιμέρους ιδέες να επιβιώνουν στον 20^ο αιώνα, η τρίτη ήταν εκείνη που επικράτησε» (M. Smith, *Το όραμα της Ιωνίας*, σ. 37-8).

⁶² Γ. Πρεβελάκης: **ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ** εκδ. LIBRO, σ. 102

⁶³ Το 1908 μετά την εκδήλωση και επικράτηση του νεοτουρκικού κινήματος πολλοί ήταν εκείνοι που πίστευαν ότι οι διαφορές μεταξύ των δύο χωρών θα έβρισκαν μια ικανοποιητική λύση και ότι τα προβλήματα για τον ελληνισμό στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας θα έπαυαν να υπάρχουν. Μεταξύ αυτών και ο Ελευθέριος Βενιζέλος ο οποίος από τον Κήρυκα των Χανίων δήλωσε: «όλος ο Ελληνισμός άμα τη μεταπολιτεύσει του παρελθόντος Ιουλίου συνησθάνθη βαθύτατα και ως εξ' ενστίκτου, ότι η επιτυχία του νεοτουρκικού κινήματος έσωζε όχι μόνον το τουρκικό κράτος, αλλά και τον Ελληνισμόν από του διαμελισμού και της καταστροφής. Επειδή δε ο Ελληνισμός δεν υπήρξεν ποτέ δύναμις κατακτητική αλλ' εκπολιτιστική, έσχεν αμέσως την συναίσθησιν ότι η παγίωσις του συνταγματικού πολιτεύματος εν Τουρκία απετέλει, υπό άλλον βεβαίως τύπον, πολύ μετριόφρονα, αλλά τον οποίον πλήρως απεδέχτο η ελληνική συνείδησις, πραγμάτωσις της Μεγάλης Ιδέας, αφού το εν Τουρκία διαβιούν, ασυγκρίτω τω λόγω μεγαλύτερον μέρος του Ελληνισμού, ηδύνατο ούτω, εν ελευθέρω συνταγματική πολιτεία να επτελέσει εξίσου την εκπολιτιστική του αποστολήν με το όχι ευκαταφρόνητοβ πλεονέκτημα της εσωτερικής ασφαλείας, την οποίαν εγγυάται εις αυτόν η αναγέννησις της ευρείας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας». Κ. Σβολόπουλος: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 1900-1945** σελ. 65.

Χαρακτηριστικές επίσης είναι και οι απόψεις του όπως τις μεταφέρει Γάλλος δημοσιολόγος που τον συνάντησε στην Κρήτη, ακριβώς μετά το κίνημα των Νεοτούρκων: «η Ελλάς – μου είπεν ο Βενιζέλος – εύχεται να ανακαινισθή η Τουρκία. Η διατήρησις της ακαιραιότητός της επί του παρόντος συμβιβάζεται με τα συμφέροντα του Ελληνισμού. Αν η Τουρκία διεμελίζετο αμέσως, θα ελαμβάνομεν εν μόνο τμήμα της Μακεδονίας. Επομένως ημείς θα είμεθα ζημιωμένοι. Συλλογισθήτε, ότι εις την Τουρκίαν επί οκτώ εκατομμύριων Τούρκων υπάρχουν πέντε εκατομμύρια Ελλήνων. Έχομεν το δικαίωμα να ελπίζωμεν, ότι θα παίξωμεν μέγαν ρόλον εις Οθωμανικόν κράτος συνταγματικόν και φιλελεύθερον. Θα απεδεχόμεν μίαν ομοσπονδίαν Τουρκίας και Ελλάδος. Κατ, αυτόν τον τρόπον α είομεν επιρροήν πολύ μεγαλυτέραν παρά αν

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

αναδιαμορφωνόταν ώστε να αποκτήσει άρρηκτους δεσμούς με το έθνος, χωρίς ωστόσο η Μεγάλη Ιδέα να λάβει και εδαφική μορφή. Η κυριαρχία του ελληνικού στοιχείου θα στηριζόταν αποκλειστικά στις ίδιες δυνάμεις και κυρίως στην έμφυτη έφεση στο εμπόριο και την οικονομία, που σταδιακά θα οδηγούσε στην εκ των έσω αποδυνάμωση και αποδιάρθρωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Αντίθετα, η δεύτερη άποψη, πιο ενεργητική, είχε ως στόχο την εδαφική επέκταση της Ελλάδας ώστε να περικλείει το σύνολο του ελληνισμού στα σύνορά της. Η άποψη αυτή που υποστηρίχθηκε ενεργά από τον Ελευθέριο Βενιζέλο, έχει την βάση της στην αρχή των εθνοτήτων καθώς αποσκοπούσε στην ενσωμάτωση των περιοχών της Αυτοκρατορίας όπου το ελληνικό στοιχείο κυριαρχούσε αριθμητικά, και πυρήνας της είναι ένα καθαρά εθνικό κράτος- κέντρο του ελληνισμού, το οποίο θα βρίσκεται στα εδάφη της πάλαι ποτέ Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Εν κατακλείδι, σύμφωνα με τα δημογραφικά στοιχεία, το ελληνικό στοιχείο, αν και δεν ήταν κυρίαρχο αριθμητικά, αποτελούσε μια πολύ ισχυρή παρουσία, την οποία ενίσχυε ακόμα περισσότερο η μεγάλη οικονομική επιφάνεια, το υψηλό κοινωνικό και μορφωτικό επίπεδο και η κυριαρχία στις οικονομικές και εμπορικές δραστηριότητες. Οι πληθυσμοί αυτοί, καθώς η άνοδος του τουρκικού εθνικισμού ήταν ραγδαία, με άμεση συνέπεια να ξεκινήσει μια σειρά από εχθρικά μέτρα όπως η κατάργηση του καθεστώτος των διομολογήσεων, η εντατικοποίηση της πολιτικής της οθωμανοποίησης και σαν αποκορύφωμα οι μετακινήσεις πληθυσμών, οι διωγμοί και οι σφαγές, έχρηζαν άμεσα προστασίας και υπεράσπισης της ζωής και των περιουσιών τους η οποία δεν μπορούσε να επιτευχθεί με διαφορετικό τρόπο πέραν της εγκατάστασης ελληνικού στρατού στην περιοχή. Συνεπώς η μικρασιατική επιχείρηση δεν ήταν μόνο ένα σχέδιο εδαφικού επεκτατισμού και πραγμάτωσης ιμπεριαλιστικών βλέψεων αλλά ένα αναγκαίο μέτρο προστασίας των Ελλήνων από τον αφανισμό και επομένως δεν τίθεται θέμα εάν ασπάζονταν το όραμα της Μεγάλης Ιδέας ή όχι καθώς το διακύβευμα ήταν η ίδια η επιβίωση των πληθυσμών αυτών⁶⁴.

κατεκτώμεν μίαν επαρχίαν και τας νήσους. Το Ρωμαϊκόν κράτος της Ανατολής δεν έγινε φυσικώς, άνευ προσπαθείας Ελληνικόν κράτος; Ούτω και σήμερον, συν τω χρόνω, εξασθενούντος του φαατισμούτο εθνικόν στοιχείον το μάλλον πολιτισμένον θα κατορθώση να αποκτήση την υπεροχήν. Η στάσις μας λοιπόν θα εξαρτηθή από την Τουρκίαν....» ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ τ.ΙΔ, σελ 284, ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ

*Από τα παραπάνω λοιπόν είναι σαφές ότι το όραμα της Μεγάλης Ιδέας δεν περιελάμβανε κατ' ανάγκη τη χρήση στρατιωτικής βίας αλλά περισσότερο ερμηνευόταν από τον Ελ. Βενιζέλο ως η παιδευτική επίδραση του κλασσικού ελληνικού πολιτισμού. Αργότερα άλλωστε, οι υποστηρικτές της πολιτικής αυτής θα υποστηρίξουν: «δεν κατέπεσεν η Μεγάλη Ιδέα. Κατέπεσεν η προσπάθεια πραγματοποίησης αυτής υπό εδαφικήν μορφήν...» Κ. Σβολόπουλος: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 1900-1945** σελ. 142.*

⁶⁴ Περισσότερα για τη γενίκευση των διωγμών του ελληνικού πληθυσμού της Μικράς Ασίας στο: **ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ** τ.ΙΕ, σελ 98, ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ

2. Ο Βενιζέλος εκτίμησε λάθος τη δομή του συστήματος. Από τη μια υπερεκτίμησε την ισχύ και την αποφασιστικότητα των συμμάχων και από την άλλη υποτίμησε την δύναμη του Κεμάλ και του τουρκικού εθνικιστικού κινήματος.

Πριν την οποιαδήποτε εξαγωγή συμπερασμάτων θα πρέπει να εξεταστεί ποιά είναι η ισορροπία δυνάμεων και η κατανομή ισχύος στην περιοχή, τα ευρύτερα γεωπολιτικά συμφέροντα και οι γεωστρατηγικές παράμετροι της ελληνικής υψηλής στρατηγικής στη Μικρά Ασία.

Έχει ήδη γίνει αναφορά για τον τρόπο με τον οποίο η μεγάλης σημασίας θέση της Ελλάδας στο άκρο της νοτιοανατολικής Μεσογείου ενώ φαινομενικά προσφέρει πληθώρα στρατηγικών επιλογών στη χώρα στην πραγματικότητα την περιορίζει και την θέτει μήλον της έριδος ανάμεσα στις εκάστοτε Μεγάλες Δυνάμεις που επιζητούν την προαγωγή των οικονομικοπολιτικών τους συμφερόντων στην περιοχή είτε μέσω της εγκαθίδρυσης σφαιρών επιρροής είτε μέσα από τον έλεγχο των εμπορικών δρόμων και των πλουτοπαραγωγικών πηγών.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Κατά συνέπεια, το κενό που δημιουργήθηκε από τη σταδιακή γεωπολιτική συρρίκνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την απόσυρσή της από τα ευρωπαϊκά εδάφη, οδηγούσε σε ένα δίλλημα τις δυνάμεις της Ευρώπης οι οποίες θα έπρεπε να επιλέξουν εάν α) θα συγκρατήσουν την εν λόγω συρρίκνωση και θα διατηρήσουν την Οθωμανική Αυτοκρατορία ως περιφερειακή δύναμη, ή β) εάν θα την διαχώριζαν σε ζώνες επιρροής αφήνοντάς την στην πορεία της αποδιάρθρωσης. Είναι εμφανές ότι η στρατηγική αυτή επιλογή βρίσκεται σε απόλυτη εξάρτηση με την υλοποίηση του ελληνικού οράματος της Μεγάλης Ιδέας. Πιο συγκεκριμένα μάλιστα, ο βαθμός υλοποίησής του ήταν άμεσα συνδεδεμένος με το ποσοστό της αποσύνθεσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: η διατήρηση μιας ακέραιης εδαφικά αλλά εξασθενημένης Τουρκίας θα λειτουργούσε περιοριστικά για το ελληνικό κράτος ενώ το αντίθετο θα συνέβαινε στην περίπτωση του διαμελισμού της και δημιουργίας νέων κρατών, περίπτωση που δημιουργούσε την κατάλληλη ευκαιρία στην Ελλάδα να προσαρτήσει τα επίδικα εδάφη των παραλίων της Μικράς Ασίας⁶⁵.

Το πνεύμα και η πρόθεση των Μεγάλων Δυνάμεων φάνηκε σε μια σειρά συμφωνιών⁶⁶ οι οποίες ουσιαστικά αφορούσαν στον διαμελισμό των εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και στην διανομή τους μεταξύ των μελών της Αντάντ.

Α) *Συμφωνία Λονδίνου* (6 Μαρτίου 1915) μεταξύ Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας. Οι δυο πρώτες συμφωνούν να προσαρτήσει η Ρωσία την Κωνσταντινούπολη, την ενδοχώρα της και τα Στενά.

Β) *Συμφωνία Λονδίνου* (26 Απριλίου 1915) μυστική συμφωνία μεταξύ των μελών της Αντάντ αφενός και της Ιταλίας αφετέρου. Με τη συμφωνία αυτή επισφραγίζεται η προσχώρηση της Ιταλίας στο πλευρό των Συμμάχων με αντάλλαγμα την πλήρη κυριότητα των Δωδεκανήσων, την περιοχή της Αττάλειας, και τα εδάφη της Αλβανίας ως προτεκτοράτο.

Γ) *Συμφωνία Σάικς – Πικώ* (16 Μαΐου 1916). Μυστική συμφωνία ανάμεσα στην Αγγλία και τη Γαλλία στην οποία προσχωρεί αργότερα και η Ρωσία. Η Αγγλία και η Γαλλία αναγνωρίζουν αμοιβαία στον εαυτό τους το δικαίωμα να προσαρτήσουν εδάφη της Αυτοκρατορίας στην Ασία και καθορίζουν αποκλειστικές ζώνες επιρροής στην Μέση Ανατολή: η Γαλλία στην Μοσούλη και τη Συρία και η Αγγλία την Παλαιστίνη. Παράλληλα η Ρωσία θα διέυρνε τις κτήσεις της με την προσάρτηση του Ερζερούμ, του βόρειου Κουρδιστάν και της Αρμενίας.

Δ) *Συνδιάσκεψη Αγ. Ιωάννη Μωριέννης Σαβοΐας* (19 Απριλίου 1917). Η συμφωνία ήταν μεταξύ της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας με την τελευταία να επιτυγχάνει την αναγνώριση των αξιώσεών της επί εκτεταμένης ζώνης σε Αττάλεια και Σμύρνη.

Εν κατακλείδι, είναι σαφές ότι ο στρατηγικός σχεδιασμός των Δυνάμεων, όπως διαφαίνεται από τις συγκεκριμένες συμφωνίες δημιούργησε αλλαγές

⁶⁵ Δ. Τσιριγώτης: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 1919-1922**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ 120 και Δ. Τσιριγώτης, «*Η Μεγάλη Ιδέα ως ανεξάρτητη μεταβλητή της υψηλής στρατηγικής του Ε. Βενιζέλου και της στρατηγικής του Ι. Μεταξά*» στο *Γεωστρατηγική*, τόμ. ΙΕ', τεύχ. 16, Σεπτέμβριος 2008-Απρίλιος 2009.

⁶⁶ Χ. Νικολάου: **ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ, ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΓΕΣ, 1980** σελ. 222 κ.ε.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

στην ισορροπία ισχύος στο υποσύστημα της νοτιοανατολικής Μεσογείου και άνοιξε παράθυρα ευκαιριών για την ελληνική υψηλή στρατηγική.

Πιο συγκεκριμένα, ο Έλληνας Πρωθυπουργός, εκμεταλλεύτηκε μια σειρά από τέτοια παράθυρα ευκαιριών προκειμένου να αποκομίσει τα μέγιστα δυνατά εδαφικά οφέλη με το ελάχιστο κόστος.

Πρώτον, η διάθεση των ελληνικών στρατευμάτων στο πλευρό των δυνάμεων της Αντάντ στην κατά τη διάρκεια της εκστρατείας τους στην Ουκρανία του Ιανουάριου του 1919⁶⁷. Η αποστολή ενός συντάγματος πεζικού εξασφάλισε στην Ελλάδα τη συμμετοχή της στη διανομή των μικρασιατικών εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, καθώς της χορήγησε ένα ισχυρότατο έρεισμα στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων.

Δεύτερον, η επίκληση της αρχής των εθνοτήτων και της αυτοδιάθεσης, αρχών που μεταξύ άλλων είχε διατυπώσει ο αμερικανός Πρόεδρος Ουίλσον στο κείμενό του των 14 σημείων, αποσκοπούσε επιπλέον, στην ευνοϊκή στάση του ηγέτη των ΗΠΑ απέναντι στις ελληνικές αξιώσεις: η διεκδίκηση εδαφών επί της Μικράς Ασίας από την πλευρά της Ελλάδας, δεν οφείλεται σε ιμπεριαλιστικά αίτια αλλά βασίζεται στην αρχή των εθνοτήτων και ορμάται από την ανάγκη προστασίας των ελληνικών πληθυσμών στην περιοχή οι οποίοι αποτελούν και την κυρίαρχη εθνότητα.

*Τρίτον*⁶⁸, τον Μάρτιο του 1919 οι Ιταλοί χωρίς καμιά έγκριση και εν αγνοία του Συμβουλίου αποβιβάζουν στρατεύματα στην περιοχή της Αττάλειας, τα οποία προήλασαν μέχρι το Ικόνιο το οποίο και κατέλαβαν (26 Απριλίου) για να θέσουν τη Διάσκεψη προ τετελεσμένων γεγονότων. Υπό το φως των νέων εξελίξεων ο Λούντ Τζωρτζ εισηγείται στους Ουίλσον και Κλεμανσώ την κατάληψη της εν λόγω περιοχής από τους Έλληνες (7 Μαΐου). Υπό το φόβο ιταλικού πραξικοπήματος στην περιοχή της Σμύρνης, η πρόταση γίνεται αποδεκτή κι έτσι ο Λούντ Τζωρτζ καλεί τον Έλληνα πρωθυπουργό και με το πρόσχημα της ανησυχίας για την έξαρση του τουρκικού εθνικισμού στην Μικρά Ασία, τον ρωτά εάν η ελληνική κυβέρνηση έχει τη δυνατότητα αποστολής στρατευμάτων εντός δύο ή τριών ημερών. Ο Βενιζέλος, καταλαβαίνοντας ότι η προσφορά αυτή είναι αποτέλεσμα των μονομερών ενεργειών της Ιταλίας και συνεπώς είχε χαρακτήρα παροδικό, έδωσε άμεσα καταφατική απάντηση. Είναι δε ιδιαίτερης σημασίας το συγκεκριμένο γεγονός καθώς μέχρι την 21^η Απριλίου του 1919 δεν είχε συζητηθεί ενώπιον του Ανωτάτου Συμβουλίου για την Μικρά Ασία και η κίνηση της Ιταλίας άνοιξε ένα μοναδικό παράθυρο ευκαιριών για την ελληνική κυβέρνηση να προωθήσει τις εδαφικές της διεκδικήσεις στην περιοχή.

Από την άλλη, παράλληλα με τις ευκαιρίες που δημιουργήσαν οι συστημικές αλλαγές για την Ελλάδα δημιούργησαν και κινδύνους για τα εθνικά συμφέροντα και απειλές. Ειδικότερα, οι ελληνικές αξιώσεις επί μικρασιατικών εδαφών προσέκρουαν στις αντίστοιχες ιταλικές. Τα ζωτικά στρατηγικά συμφέροντα της Ιταλίας μεταφράζονταν ως αύξηση των πλουτοπαραγωγικών πηγών και στον καλύτερο δυνατό έλεγχο των θαλάσσιων συγκοινωνιών και του εμπορίου στην ευρύτερη Μεσόγειο και εξασφαλιζονταν με την προσάρτηση των Δωδεκανήσων και εδαφών επί της Μικράς Ασίας. Παράλληλα, μια ισχυρή

⁶⁷ Δ. Τσιριγώτης: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 1919-1922**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ.126 κε

⁶⁸ Για περισσότερα βλ. Δ. Τσιριγώτης: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 1919-1922**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ.133 και Χ. Νικολάου: **ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ**, ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΓΕΣ, 1980 σελ. 238

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ναυτικά Ελλάδα θα ήταν απειλή για τα συμφέροντα αυτά και στον χώρο της Αδριατικής και γι αυτό η διαμάχη για τα εδάφη της βόρειας Ηπείρου και της Αλβανίας ενέτεινε τη διαμάχη μεταξύ των δύο κρατών. Αν όμως για την Ιταλία το διακύβευμα ήταν μόνο οικονομικό, για την Ελλάδα ήταν πολύ μεγαλύτερο καθώς έπρεπε να προστατευθεί το ελληνικό στοιχείο που άκμαζε στην περιοχή κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά και τώρα βρισκόταν υπό διωγμό. Η απειλή αυτή μετουσιώθηκε σε άμεση τόσο με την αποβίβαση της Ιταλίας στρατευμάτων στην Νέα Έφεσο ταυτόχρονα με την αντίστοιχη απόβαση των ελληνικών στρατευμάτων στην Σμύρνη με σκοπό τη δημιουργία τετελεσμένων γεγονότων⁶⁹ όσο και με τη σύμπραξη αργότερα της Ιταλίας με την Τουρκία⁷⁰.

Επιπροσθέτως, από την πλευρά των συμμάχων, και ιδιαίτερα της Γαλλίας, ήταν σαφές πως δεν υπήρχε καμία πρόθεση για εμπλοκή σε περιπέτειες και κινδύνους προς υπεράσπιση ξένων συμφερόντων και μάλιστα εις βάρος των αντίστοιχων εθνικών. Μια ενδεχόμενη αλλαγή του ρόλου της ελληνικής στρατιωτικής αποστολής στην Σμύρνη πέρα από την προστασία των ελληνικών πληθυσμών και της διατήρηση της τάξης όπως της είχε ανατεθεί από τη διασυμμαχική εντολή, θα έβρισκε αντίθετη τη Γαλλία, η οποία, έχοντας μεγάλα οικονομικά συμφέροντα στο εσωτερικό της Τουρκίας δεν προτίθετο να έρθει σε ολοκληρωτική ρήξη μαζί της. Πιο συγκεκριμένα τα γαλλικά οικονομικά συμφέροντα επέβαλλαν τη διατήρηση μιας ευνοϊκής στάσης απέναντι στην χώρα και στη δημιουργία ενός βιώσιμου τουρκικού κράτους αντιστοίχως φιλικά διακείμενου προς τη Γαλλία, πολιτικά και στρατηγικά. Σε τηλεγράφημά του προς τον Ε. Βενιζέλο στις 23/3/1920 ο Έλληνας πρέσβης στο Παρίσι Ρωμανός αναφέρει:

«Σήμερα με εδέχθη ο Πρωθυπουργός Μιλλεράν. Μοι εδήλωσε ότι όντως εξήτησε την αναθεώρηση των δια την Συνθήκην Ειρήνης ληφθεισών αποφάσεων, διότι δεν δύναται να επιβληθώσιν ούτοι εις την Τουρκίαν ανεν νέου κατ' αυτής πολέμου, δι' αποστολής ισχυρών δυνάμεων Αγγλο-Γαλλικού στρατού, και φρονεί ότι, αν η Γαλλία δεν αποστείλη 100 χιλιάδας στρατού της, τα συμφέροντα αυτής κινδυνεύουν, εκτός εάν φανεί ενδοτικωτέρα προς αυτήν. Δεν δύναμαι να παρασυρθώ, είπε, εκ της φιλίας μου προς την Ελλάδα, μέχρι του σημείου να διακινδυνεύσω τα γαλλικά συμφέροντα [...]. Η Γαλλία, μοι είπεν, είναι δύναμις μουσουλμανική. Έχει βεβαίως τα ιδανικά της, δεν δύναται όμως να διακινδυνεύση τα συμφέροντά της δια την απελευθέρωσιν υποδούλων λαών, διότι στερείται των μέσων, όπως εξαναγκάση τους Τούρκους να δεχθώσιν τόσον αυστηρούς όρους⁷¹ [...].»

Παράλληλα η επικράτηση των Μπολσεβίκων στην Ρωσία, είχε σαν αποτέλεσμα μια σειρά από αλλαγές στην γενικότερη ισορροπία του συστήματος, αλλαγές που είχαν άμεση συνάφεια με την επιτυχία ή όχι των ελληνικών στρατηγικών σχεδιασμών. Το νέο καθεστώς δεν έδειχνε πρόθυμο να συνεχίσει την τσαρική στρατηγική που αφορούσε την περιοχή των Στενών. Αντίθετα επιθυμώντας να καταστεί μια ασιατική δύναμη, η ρωσοκεμαλική

⁶⁹ Δ. Τσιριγώτης: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 1919-1922**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 143

⁷⁰ Με τη Συμφωνία της Άγκυρας (15 Μαρτίου 1920) μεταξύ Ιταλίας και Τουρκίας, η Ιταλοί με αντάλλαγμα οικονομικά προνόμια, αποσύρουν τα στρατεύματά τους από την περιοχή του Ικονίου προς τα παράλια με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα κενό στο οποίο σπεύδουν να εγκατασταθούν Τούρκοι διασπώντας με αυτόν τον τρόπο το συμμαχικό μέτωπο.

⁷¹ Δ. Τσιριγώτης: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 1919-1922**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 150

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΠΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

προσέγγιση⁷² ήταν η πιο ενδεδειγμένη οδός. Ο Μ. Κεμάλ απαλλασσόταν από έναν προαιώνιο εχθρό και ταυτόχρονα κέρδιζε έναν ισχυρό σύμμαχο, αντίπαλον δέος στη Μεγάλη Βρετανία που είχε συμφέροντα τόσο στην Μέση Ανατολή όσο και στη Ινδία. Παράλληλα, η επανατοποθέτηση των Ρώσων, αυτή τη φορά απέναντι από τις Δυτικές δυνάμεις, προσέθετε ένα ακόμα εμπόδιο στις ασιατικές τους βλέψεις κι επιπλέον ισχυροποιούσε την Τουρκία ενώ πρότινος την εξισοροπούσε. Ο Κεμάλ, χωρίς να έχει να διαφυλάξει τα σύνορά του από τους Ρώσους μπορούσε να διεξάγει ανενόχλητος επιχειρήσεις εναντίον των ελληνικών και συμμαχικών δυνάμεων ενώ παράλληλα ο ναυτικός αποκλεισμός της Ρωσίας από τα Στενά, έχανε κάθε νόημα.

Από την άλλη, τα ελληνικά ζωτικά συμφέροντα ταυτίζονταν με τα αντίστοιχα βρετανικά στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Ούσα και η ίδια ναυτική δύναμη, και μάλιστα πολύ ισχυρή, η Αγγλία επιθυμώντας τον έλεγχο των θαλάσσιων οδών για την διευκόλυνση του εμπορίου της και τον καλύτερο έλεγχο των αποικιών της και την μέγιστη δυνατή αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών πηγών τους, αλλά και την ανάσχεση των άλλων δυνάμεων (Ρωσία, Γερμανία, Γαλλία) και τον αποκλεισμό τους από την κάθοδο στην θάλασσα, στήριζε τις ελληνικές θέσεις και επιθυμούσε να αναλάβει η Ελλάδα ως περιφερειακή δύναμη, το ρόλο του τοποτηρητή που θα εξασφάλιζε τα βρετανικά συμφέροντα στην λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου και στη Μέση Ανατολή. Η υποστήριξη επομένως της Αγγλίας εξισοροπούσε την όχι και τόσο πρόθυμη στάση της Γαλλίας αλλά και τους κινδύνους που προέκυπταν από τις συστημικές αλλαγές που αναφέρθηκαν. Είναι χαρακτηριστική η δήλωση του Βρετανού διπλωμάτη Χ. Νίκολσον ότι μετά από έναν αιώνα υποστήριξης της Τουρκίας αυτή αποδείχθηκε αναξιόπιστη, ενώ η Ελλάδα με τη μοναδική γεωγραφική της θέση, ήταν μεν αρκετά ισχυρή πολιτικά ώστε να μη χρειάζεται συνεχή βρετανική υποστήριξη, αλλά αρκετά ανίσχυρη ώστε να λειτουργεί ως υποχείριο της Αγγλίας⁷³.

Ως προς την ανάπτυξη του νεοτουρκικού κινήματος, ενώ αρχικά χαιρετίστηκε με ενθουσιασμό από την ελληνική πλευρά με την ελπίδα ότι θα οδηγούσε στην αρμονική συνύπαρξη όλων των εθνοτήτων εντός της Αυτοκρατορίας, μετεξελίχθηκε σε μια έμμεση απειλή καθώς άτακτες εθνικιστικές κεμαλικές ομάδες ανέπτυξαν ένοπλη δράση ενάντια στις ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις. Η δυναμική του κεμαλικού κινήματος ωστόσο ήταν τέτοια που γρήγορα εξαπλώθηκε και αποκτούσε συνεχώς αυξανόμενη ισχύ με αποτέλεσμα σύντομα να εξελιχθεί σε μείζονος σημασίας απειλή για τους στρατηγικούς στόχους της χώρας. Η αγανάκτηση για τη διαρκή αποδιάρθρωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η εχθρότητα απέναντι στις ευρωπαϊκές δυνάμεις και το Σουλτάνο οι οποίοι θεωρούνταν οι πρωτεργάτες της παρακμής

⁷² Η Συνθήκη της Μόσχας μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας υπογράφηκε στις 16 Μαρτίου 1921 ανάμεσα στην κεμαλική Τουρκία και το Μπολσεβικικό καθεστώς και μέσω αυτής η Σοβιετική κυβέρνηση παίξει καταλυτικό ρόλο στην καταστροφή των ελληνικών στρατευμάτων επί των μικρασιατικών εδαφών: στην Παγκόσμια Ιστορία της σοβιετικής Ενώσεως αναφέρεται: «πριν ακόμη υπογραφή το Σύμφωνον αυτό, η Σοβιετική Κυβέρνησις είχε αρχίσει να βοηθήι του Τουρκικών λαών.... Η Σοβιετική Κυβέρνησις έδωσε δωρεάν εις τον Τουρκικόν λαόν σημαντικές ποσότητες όπλων , πυρομαχικών κλπ. Η ανιδιοτελής αυτή Σοβιετική ενίσχυσις βοήθησε την Τουρκίαν να συγκεντρώση δυνάμεις και να ανακόψη την επίθεσιν των Άγγλων και Ελλήνων εισβολέων...» (Χ. Νικολάου: **ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ, ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΓΕΣ, 1980 σελ.263-4)**

⁷³ Απόσπασμα παρατίθεται στο: Δ. Τσιριγώτης: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 1919-1922**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 157

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

αυτής, τα επαναστατικά κηρύγματα του Κεμάλ για τη συγκρότηση ενός ανεξάρτητου και κυρίαρχου τουρκικού κράτους ήταν οι παράγοντες που ισχυροποίησαν το τουρκικό εθνικιστικό κίνημα και μεγιστοποίησαν την απειλή. Παράλληλα η ιταλοτουρκική και η ρωσοκεμαλική προσέγγιση επέδρασαν ως πολλαπλασιαστές ισχύος σε συνδυασμό με μια σειρά εσωτερικών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και στρατηγικών επιλογών (τακτικές ανταρτοπόλεμου, στρατηγικές εξουθένωσης) και τα κεμαλικά στρατεύματα πέτυχαν μια σειρά αποφασιστικών νικών ενάντια στα στρατεύματα της Κωνσταντινούπολης με αποτέλεσμα τη διάλυση του Χαλιφάτου και την επικράτηση της «Κυβέρνησης της Μεγάλης Εθνοσυνέλευσης της Τουρκίας» με έδρα την Άγκυρα.

Συμπερασματικά, ο Ελευθέριος Βενιζέλος αντιλαμβανόμενος πως το μέλλον της χώρας βρίσκεται στο πλευρό της Αγγλίας, επίσης ναυτικής δύναμης, εξύφανε προσεκτικά ένα πλέγμα συμμαχιών και αξιοποίησε τα παράθυρα ευκαιρίας που παρουσιάστηκαν για την Ελλάδα προερχόμενα από το συστημικό κενό που δημιούργησε η συρρίκνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αξιοποιώντας τις ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν, φρόντισε να αποκτήσει σημαντικά διαπραγματευτικά ερείσματα για να υποστηρίξει τις ελληνικές θέσεις, κι έχοντας έγκαιρα διαγνώσει την πρόθεση των συμμάχων να διαμοιράσουν τα οθωμανικά εδάφη και να τα διαχωρίσουν σε ζώνες επιρροής φρόντισε να έχει και η Ελλάδα λόγο στη διανομή των κερδών με την αναγνώριση τόσο της συνεισφοράς της όσο και βάσει των κανόνων δικαίου και της αρχής των εθνοτήτων. Όσο για τους κινδύνους και τις απειλές που προέκυπταν από αυτές τις στρατηγικές επιλογές, οι αντιδράσεις της Ιταλίας με τις ανταγωνιστικές διεκδικήσεις και η διστακτικότητα των Γάλλων λόγω των οικονομικών συμφερόντων στην Τουρκία εξισορροπούσαν από την Αγγλία η οποία χρειαζόταν μια ναυτική συμμαχική δύναμη στην περιοχή για να προωθεί τα συμφέροντά της. Από την άλλη, ενώ αρχικά η Ρωσία εξισορροπούσε στη Ασία την Τουρκία, η κεμαλορωσική προσέγγιση μετά την επικράτηση των Μπολσεβίκων στη Ρωσία και η ιταλοτουρκική συνεργασία, ενδυνάμωσε το εθνικιστικό κίνημα και ισχυροποίησε τον Κεμάλ. Έστω κι έτσι όμως, τα αντικειμενικά αριθμητικά δεδομένα μαρτυρούν την ύπαρξη στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας, πληθώρας μουσουλμανικών φυλών που δεν ταυίζονταν απαραίτητα με τους Οθωμανούς Τούρκους οι οποίοι αποτελούσαν μια μειοψηφία μόνο στην μικρασιατική ζώνη και σε καμία περίπτωση δεν μπορούσαν να εξουδετερώσουν την ισχύ της εκεί ελληνικής παρουσίας⁷⁴.

⁷⁴ Κ. Σβολόπουλος: **Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ** εκδ. Ίκαρος, σελ. 42.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ
ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Μ. Κεμάλ.

3. Ο εσωτερικός διχασμός και οι εκκαθαρίσεις στέρησαν από την Ελλάδα την εθνική ενότητα, παράγοντα απαραίτητο για την επίτευξη τόσο μεγαλεπήβολων στόχων.

«...η ενότητα ήταν τόσο σαθρή όσο και οι δικαιολογίες που χρησιμοποιούσε ο Βενιζέλος για να καταδιώξει τους αντιπάλους του. Σε κυβέρνηση, δικαιοσύνη, δημόσιες υπηρεσίες, στρατό, ακόμα και στην Ορθόδοξη Εκκλησία, παντού έγιναν εκκαθαρίσεις, δημιουργώντας ένα χάσμα που διάρκεσε μια γενιά. Στο συμμαχικό στρατόπεδο, οι

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

πράξεις αυτές, ένα έγιναν καν αντιληπτές, δεν έβλαψαν διόλου την υπόληψη του Βενιζέλου⁷⁵».

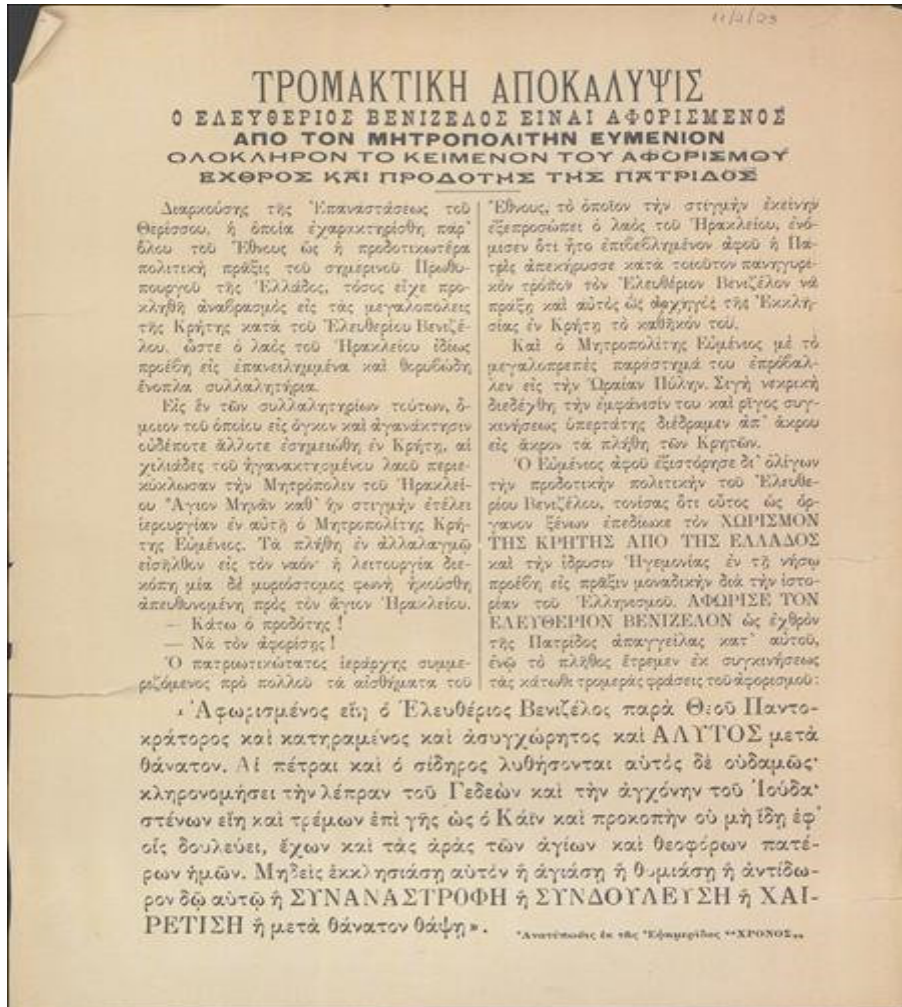
Οι εκκαθαρίσεις και το χάσμα που δημιουργήθηκε, άσχετα με το κατά πόσο έγιναν αντιληπτά στους συμμάχους, αποτελούσαν μεγάλο πρόβλημα για τους στρατηγικούς στόχους που ο Βενιζέλος είχε θέσει καθώς απαιτούσαν εθνική ομοψυχία και ενότητα. Η ομοψυχία και η ενότητα, που μεταφράζονται σε εσωτερική νομιμοποίηση, με άλλα λόγια στην αποδοχή και υποστήριξη μιας στρατηγικής από το σύνολο του λαού και την μαζική κινητοποίησή του προς την κατεύθυνση της υλοποίησής των προσδιορισμένων πολιτικών στόχων και αντανακλάται άμεσα στο βαθμό αποτελεσματικότητας της εν λόγω επιλεγείσας υψηλής στρατηγικής. Η προσήλωση του πρωθυπουργού στα εθνικά ζητήματα, τον αποσπούσε από ζητήματα εσωτερικής πολιτικής με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί πρόσφορο έδαφος για κάθε μορφής κακοδιαχείριση, αισχροκέρδεια και κακοδιοίκηση⁷⁶. Επιπρόσθετα, η αυταρχική και τυραννική συμπεριφορά των εκπροσώπων του κρητικού ηγέτη, η λογοκρισία το Τύπου, οι εξορίες, οι απελάσεις των πολιτικών τους αντιπάλων, ο στρατιωτικός νόμος, αλλά και η παρατεταμένη επιστράτευση εμβάθυναν το διχασμό και το σχίσμα που είχε δημιουργηθεί αρχικά μεταξύ του Βενιζέλου και του Βασιλιά Κωνσταντίνου και το μετέτρεψαν σε μια αμιγώς αντιβενιζελική στάση. «Οποιοσδήποτε, κι ο Σατανάς ακόμη, εκτός από το Βενιζέλο. Τόσο βαθύ ήταν το μίσος»⁷⁷.

⁷⁵ M. Macmillan: **ΟΙ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΟΙ-Έξι μήνες που άλλαξαν τον κόσμο**, εκδ.ΘΕΜΕΛΙΟ,2005, σ.458.

⁷⁶ Δ. Τσιριγώτης: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 1919-1922**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 358

⁷⁷ Βλέπε επίμετρο : ο ρόλος του ΚΚΕ στη Μικρασιατική Καταστροφή

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Το όραμα της Μεγάλης Ιδέας δεν έβρισκε όλους σύμφωνους. Η αντιβενιζελική μερίδα της «μικρής αλλά τίμιας Ελλάδος» κέρδιζε συνεχώς δύναμη. Μπορεί οι προσπάθειες του Κωνσταντίνου να αποκατασταθεί στο θρόνο του με τη βοήθεια της Γερμανίας να έπεφταν στο κενό καθώς ο Κάιζερ είχε άλλους στρατηγικούς σχεδιασμούς για την περιοχή της βαλκανικής χερσονήσου⁷⁸, αυτό όμως δεν εμπόδιζε τον Γερμανό Αυτοκράτορα από το να ενισχύει με κάθε μέσο το έργο της αντιβενιζελικής προπαγάνδας. Το Μάρτιο του 1920, σχηματίστηκε μια 16μελής επιτροπή με το όνομα Ενωμένη Αντιπολίτευση, αποτέλεσμα μιας γενικευμένης συνένωσης αντιβενιζελικών και φιλοβασιλικών πολιτικών μερίδων⁷⁹. Στις εκλογές του ίδιου έτους, το Κομμουνιστικό Κόμμα έλαβε 100.000 ψήφους. Ασφαλώς δεν ήταν όλοι αυτοί κομμουνιστές. Ουδέποτε στις μετέπειτα εκλογές, το Κ.Κ.Ε. κατόρθωσε να συγκεντρώσει τόσες πολλές ψήφους.

⁷⁸ Το Βερολίνο τασσόταν σταθερά υπέρ μιας ισχυρής Βουλγαρίας στο χώρο των Βαλκανίων. Η στήριξη του Κάιζερ προς τον έκπτωτο Κωνσταντίνο, θα σήμαινε την αναγνώριση της εδαφικής κυριαρχίας της Ελλάδας στα εδάφη της Μακεδονίας που είχαν καταληφθεί από τους Βουλγάρους αλλά και την τήρηση ισορροπιών στην ευρύτερη περιοχή και κατ' επέκτασιν περιορισμός της βουλγαρικής ισχύος.

⁷⁹ Δ. Τσιριγώτης: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 1919-1922, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ.170

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Αναμφίβολα, ο φανατισμός και των δύο παρατάξεων ωφέλησε τους κομμουνιστές. Οι βενιζελικοί έβριζαν τον Κωνσταντίνο και συμφωνούσαν μαζί τους κι οι κομμουνιστές. Αλλά και οι αντιβενιζελικοί έβριζαν τον Βενιζέλο και αποκαλούσαν τη μικρασιατική εκστρατεία «αποικιακό πόλεμο» — σύνθημα που υιοθέτησαν αμέσως οι κομμουνιστές⁸⁰. Σε άρθρο του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ (12\7\1935) με τίτλο «Μία Επιφύλαξη» αναφέρεται χαρακτηριστικά: «*Η μικρασιατική εκστρατεία δεν χτυπούσε μόνο τη νέα Τουρκία, μα στρεφότανε και ενάντια στα ζωτικότερα συμφέροντα του Ελληνικού λαού. Γι αυτό κι εμείς όχι μόνο δεν λυπηθήκαμε για την αστικοσιφλικιάδικη ήττα στη Μικρασία, μα και την επιδιώξαμε*⁸¹».

Η αντιβενιζελική παράταξη, αντίθετη με την μικρασιατική εκστρατεία, ενστερνίστηκε την επιχειρηματολογία του Ιωάννη Μεταξά, σύμφωνα με τον οποίο ήταν ένα μεγάλο στρατιωτικό σφάλμα:

Από τα δέκα εκατομμύρια του μικρασιατικού πληθυσμού μόνο τα δύο ήσαν Έλληνες, και φυσικά δεν ήταν ούτε όλοι συγκεντρωμένοι σε ένα σημείο ούτε απομονωμένοι από τα υπόλοιπα επτά εκατομμύρια μουσουλμάνων. Το μεγαλύτερο τμήμα του μικρασιατικού ελληνισμού ήταν διάσπαρτο στα παράλια από την Τραπεζούντα έως την Κιλικία και φυσικά όχι ομοιόμορφα. Κάποιοι κατοικούσαν στην ενδοχώρα ορισμένων παραλιακών τμημάτων, η σε κάποια εσωτερικά κέντρα, αλλά ήταν ένα πολύ μικρό ποσοστό και, φυσικά, όπου και αν κατοικούσαν οι Έλληνες ήταν αναμειγμένοι με το Μουσουλμανικό στοιχείο πλην ελαχίστων παραλιακών πόλεων όπου κατοικούσαν αποκλειστικά από Έλληνες.

Από τα επτά εκατομμύρια όπου εκτιμάται ο αριθμός των Μουσουλμάνων, αν και δεν ήταν όλοι τουρκικής καταγωγής, δεν πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι το θρήσκευμα υποκαθιστώντας την εθνική καταγωγή λειτουργούσε ενωτικά και αναπροσδιορίζονταν ως Τούρκοι. Αυτός ο πληθυσμός λοιπόν, στο εσωτερικό ήταν μια συμπαγής μάζα, στην ενδοχώρα των παραλίων υπερετερούσε αριθμητικά ενώ στα παράλια όπου κατοικούσαν Έλληνες, ήταν αναμειγμένος με αυτούς.

Επιπροσθέτως, ο πληθυσμός αυτός ήταν άριστα εκπαιδευμένος στην τέχνη του πολέμου καθώς είχε λάβει μέρος σε πολλές εκστρατείες, και είχε υπηρετήσει θητεία στο στρατό. Οι Έλληνες της Μικράς Ασίας αντίθετα, επί μακρόν ασχολούνταν με το εμπόριο και άλλες δραστηριότητες που καμία σχέση δεν είχαν με τον πόλεμο με συνέπεια να μην έχουν καμία εκπαίδευση στην μάχη και καθόλου πείρα σε πολεμικές επιχειρήσεις.

Η τεράστια έκταση επίσης, της Μικράς Ασίας (υπερτριπλάσια από εκείνη της Ελλάδας) είναι εξαιρετικά δύσβατη, χωρίζεται από τεράστιους και τραχείς ορεινούς όγκους και ήταν πολύ φτωχή σε συγκοινωνίες.

Για αυτούς τους λόγους ο ελληνικός στρατός δεν είχε καμία ελπίδα σε μια επιχείρηση καθώς θα ήταν αναγκασμένος να ακολουθήσει τον τουρκικό στην ενδοχώρα. Ακόμα και αν οι ελληνικές δυνάμεις υπερετερούσαν σε αριθμό, ακόμα και αν η εκστρατεία ήταν νικηφόρα, θα έπρεπε να καλύπτουν την εκτεταμένη συγκοινωνία, τα πλευρά τους αλλά και να εγκαθιστούν φρουρές στο εσωτερικό με αποτέλεσμα αργά η γρήγορα η αριθμητική υπεροχή να ανατραπεί. Ο ελληνικός στρατός θα έπρεπε αργά ή γρήγορα να στραφεί στην άμυνα προκειμένου να διαφυλάξει μια τόσο αχανή και δυσπρόσιτη περιοχή, ενώ οι τούρκοι, ευρισκόμενοι στην ίδια τους τη χώρα θα είχαν το ελεύθερο να

⁸⁰ Βλέπε επίμετρο : ο ρόλος του ΚΚΕ στη Μικρασιατική Καταστροφή

⁸¹ Παρατίθεται στο: Δ. Τσιριγώτης: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 1919-1922**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 363

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

επιλέξουν τον χρόνο και τον τόπο της επίθεσης. Η υποχώρηση του ελληνικού στρατού με δυσμενείς μάλιστα όρους στα παράλια θα ήταν θέμα χρόνου και εάν η Ελλάδα επέμενε να τα κρατήσει αυτό θα σήμαινε επ' αόριστον επιστράτευση, πράγμα αδύνατο.

Ακόμα και στην περίπτωση που η Ελλάδα εξανάγκαζε την Τουρκία στη σύναψη ειρήνης, και εδαφικές παραχωρήσεις, οι παραχωρήσεις αυτές δεν θα αφορούσαν όλη την μικρασιατική επικράτεια όπου κατοικούσαν Έλληνες αλλά μόνο ένα τμήμα στα παράλια (και ενδεχομένως ένα τμήμα από την ενδοχώρα ώστε να είναι οικονομικά βιώσιμο και στρατιωτικά προφυλαγμένο), στο οποίο και πάλι θα εξακολουθούσε να ζει τουρκικός πληθυσμός και μάλιστα σε μεγάλη αναλογία. Το δε υπόλοιπο τμήμα του μικρασιατικού ελληνισμού θα ήταν αφημένο στην τύχη του –και κατά πάσα πιθανότητα στην εκδικητική μήνιν της Τουρκίας που δεν θα μπορούσε ποτέ να συμβιβαστεί με την ιδέα της παραχώρησης εδαφών στην Ελλάδα. Είναι επίσης σαφές ότι οποιαδήποτε ελληνική κτήση επί μικρασιατικού εδάφους θα ήταν χωρισμένη από την υπόλοιπη επικράτεια και σχετικά απομονωμένη, ενώ αντίθετα θα βρισκόταν σε άμεση γειτνίαση από τη λοιπή Τουρκία. Η περιοχή αυτή θα αποτελούσε ένα μόνιμο πρόβλημα για την Ελλάδα, τόσο από άποψη διοίκησης αλλά και διατήρησής του. Στο σενάριο μιας βαλκανικής διενέξεως, η περιοχή αυτή θα έπρεπε να εγκαταλειφθεί στην μοίρα της και να αμυνθεί με τις δικές της αποκλειστικά δυνάμεις οι οποίες για τους λόγους που αναφέραμε πιο πάνω θα ήταν ανεπαρκέστατες. Για να αποτραπεί αυτό το σενάριο και να μην έρθει η Ελλάδα σε ρήξη με την Τουρκία θα έπρεπε να είναι μόνιμως υποχωρητική στις βαλκανικές διεκδικήσεις των γειτόνων της⁸².

Ο διχασμός αυτός, που συνεχώς εντεινόταν, έφτασε στο αποκορύφωμά του στις εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου 1920⁸³ όπου το κόμμα των Φιλελευθέρων αποκλείστηκε από την εξουσία λίγο μετά το διπλωματικό θρίαμβο του ηγέτη τους και την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών⁸⁴.

Απόσπασμα από τη συνάντηση της Πηνελόπης Δέλτα και του Στέφανου Δραγούμη με τον Ελευθέριο Βενιζέλο την επομένη των εκλογών:

Τρίτη, 3 Νοεμβρίου 1920

Οι εκλογές της 1ης Νοεμβρίου έριξαν το Βενιζέλο. Η Ελλάδα όλη φόρεσε την άγκυρα, φώναζε «Ζήτω ο Βενιζέλος» και ψήφισε μαύρο...

Πήγαμε να τον δούμε. Ίσιος, αλύγιστος, έστεκε σα δέντρο που το δέρνει η φουρτούνα και που δε λυγά. Ήταν όλοι συντριμμένοι...

Μας είδε ο Βενιζέλος και πετάχθηκε απάνω, και ήλθε να μας χαιρετίσει με το συνηθισμένο γρήγορο βήμα του, με τη συνηθισμένη ζωηρή φωνή του. Στα συγκινημένα λόγια του Στεφάνου, αποκρίθηκε διακόβοντάς τον:

-«Όχι, όχι, δε θέλω ούτε επί μια στιγμή να φανταστείτε πως φεύγω επειδή δειλίασα! Ελάτε μέσα, και είμαι έτοιμος να συζητήσω τη γνώμη σας, να σας αποδείξω πως είναι ανάγκη, πως πρέπει να φύγω, για χατήρι αυτού του δυστυχισμένου τόπου».

⁸² Ξεν. Στρατηγός: **Η Ελλάδα στη Μικρά Ασία**- Ιστορική Επισκόπηση με βάση επίσημες πηγές και έγγραφα, σελ 24-28.

⁸³ Περισσότερα για τις εκλογές του Νοεμβρίου υπάρχουν εδώ:
<http://fgaiolos.blogspot.com/2010/02/111920.html>

Για τον ρόλο των κομμουνιστών: <http://www.istorikathemata.blogspot.com/>

⁸⁴ Για λεπτομέρειες περί των εκλογών βλέπε: **ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ** τ.ΙΕ, σελ 146, ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΠΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Και στην τραπεζαρία όπου μας πήγε, κάθισε σε ένα καρεκλάκι και με τη συνηθισμένη του ευφρόδεια, αλύγιστος και απτόητος, θλιμμένος ως την ψυχή, συντριμμένος, αλλ' όχι δαμασμένος μας μίλησε.

-«Επλανήθηκα», μας είπε. «Ενόμιζα πως αλήθεια είχα το λαό μαζί μου, πως στο μεγάλο αυτό έργο που γίνηκε, με ακολουθούσε ο λαός. Επλανήθηκα. Ο λαός κουράστηκε, βαρέθηκε. Δεν κακίζω το λαό, τον ζήτησα θυσίες μεγαλύτερες από τις δυνάμεις του. Εγώ δεν υπολόγισα καλά τις δυνάμεις του, τον παρέσυρα σε έργο πολύ βαρύ.

Είμαι συντριμμένος, δεν έχω πια δυνάμεις ν' αντιπαλαίσω είχα σχηματίσει τ' όνειρο πως ο ελληνικός λαός μ' ακολουθεί στην κατάκτηση των ελληνικών μερών' μα ο ελληνικός λαός δε μ' ακολουθεί' πήγε διά της βίας... Του πήρα το παιδί του για πολλά χρόνια' δεν αντέχει πια στις θυσίες ο κουρασμένος λαός. Και δεν είναι αυτό το χειρότερο' το χειρότερο είναι που ο κόσμος δεν ενδιαφέρεται. Προ 30 ετών υπήρχε ακόμη η Μεγάλη Ιδέα' τότε ακόμα ο κόσμος θα δέχονταν τις μεγάλες θυσίες για τη Μεγάλη Πατρίδα. Σήμερα πια την παράτησε τη Μεγάλη Ιδέα. Το ξέρω πως η Ελλάδα κακοδιοικήθηκε' μα τους είπα πως τώρα που τελειώνουν τα εξωτερικά προβλήματα, θα στρέψω στα εσωτερικά. Το ξέρουν πως ποτέ δεν είπα ένα πράμα και δεν το έκανα' πίστευα πως θα μου δώσουν δυο μήνες για να κάνω και την εσωτερική αναδιοργάνωση. Μα δε με πίστωσαν με δυο μήνες, δε με πίστεψαν' ή δεν τους ενδιέφερε αρκετά το εξωτερικό ζήτημα ώστε να δεχθούν την προσωρινή κακή διοίκηση. Δεν τους μέλει' δεν καταλαβαίνουν οι αντίθετοι τι θα πει Σμύρνη! Ακούν Σμύρνη και σου λεν Σύρα, Μύκονος, και το βλέπουν ένα πράμα. Δε βλέπουν, δε βλέπουν τη σημασία της! Δε νιώθουν τι θα πει η κατάκτηση της Μικρασίας! Αυτό του είπαν μερικοί, «Μικρή Ελλάδα, αλλά τίμια», αυτό που έκανε ο Κουμουνδούρος, που έσχισε το χάρτη της Μεγάλης Ελλάδας, δεν ήταν λόγια, σκέψεις, κατώματα ενός ή δύο απάτριδων, είναι η ψυχολογία του λαού ολόκληρου. Δε ζητά μεγάλα όνειρα που να τα πραγματοποιήσει. Ζητά το σπίτι του να καλοδιοικείται, το παιδί του να γυρίσει πίσω, να φύγει από το στρατό.

Και ξέρετε; Έχω ταραγμένη τη συνείδηση' φέρω βαρειά ευθύνη απέναντι της ιστορίας, γιατί το μεγάλο αυτό έργο που επιδίωξα, χρειαζόταν μεγάλες θυσίες, περισσότερες, βαρύτερες από όσες μπορούσε να σηκώσει ο ελληνικός λαός. Δεν υπολόγισα σωστά, τον παραφόρτωσα τους ώμους. Δε φταίγει ο λαός, φταίγω εγώ που δεν υπολόγισα σωστά ως πού παν οι δυνάμεις του και η αντοχή του. Και φέρω βαρειά την ευθύνη, γιατί ενώ τώρα τρέχει τον κίνδυνο να χάσει τα κερδισμένα αποτελέσματα, οι θυσίες θα μείνουν.

Φεύγω όχι επειδή δειλιάζω' αλλά, όπως το είπα και πριν γίνουν οι εκλογές, αν με καταψηφίσει ο λαός, θα φύγω και θα αποσυρθώ από τον πολιτικό βίο. Είμαι συντριμμένος. Ο ελληνικός λαός κατεψήφισε την πολιτική μου. Ολόκληρη ιδεολογία κατακρημνίζεται, δεν έχω πια λόγο υπάρξεως εδώ, η διαμονή μου μόνο που θα δυσκολέψει το έργο της νέας Κυβερνήσεως. Και πρέπει να είναι ελεύθερα εντελώς για το δυσχερέστατο έργο της».

Συμπερασματικά, το σχίσμα που είχε δημιουργηθεί ήδη από την έναρξη του πολέμου ανάμεσα στο Βενιζέλο και τον Βασιλιά Κωνσταντίνο, εξελίχθηκε σταδιακά και πήρε τις διαστάσεις του εθνικού διχασμού λόγω μιας σειράς παραγόντων όπως η κακοδιαχείριση των εσωτερικών ζητημάτων, η μακρόχρονη επιστράτευση, και οι διώξεις και ο εξορισμός των αντιβενιζελικών. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη συσπείρωση των αντιβενιζελικών μερίδων γύρω από την Ηνωμένη Αντιπολίτευση, που σαν κύριο σύνθημα είχε την άμεση επιστροφή του στρατού από την Μικρά Ασία. Αποτέλεσμα της γενικής και συσσωρευμένης δυσαρέσκειας ήταν η απομάκρυνση του λαού από το κοινό

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

όραμα της Μεγάλης Ιδέας και κατά συνέπεια η αποστέρηση της απαραίτητης εσωτερικής νομιμοποίησης, απαραίτητου παράγοντα για την επιτυχία μιας υψηλής στρατηγικής και για την επίτευξη των πολιτικών στόχων. Το σφάλμα λοιπόν του Βενιζέλου ήταν ότι δεν προσπάθησε να γεφυρώσει αυτό το χάσμα και να συμφιλιώσει τις δυο πλευρές μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και οδηγήθηκε στην εκ των έσω υπονόμηση των στρατηγικών του επιλογών.

Φωτογραφίες με οπαδούς του Ελ. Βενιζέλου και του Κωνσταντίνου αντίστοιχα

4. Η εσωτερική κατάσταση της Ελλάδας δεν επέτρεπε την πραγματοποίηση των μεγαλεπήβολων σχεδίων και των στρατηγικών στόχων που έθεσε ο Βενιζέλος.

Όταν ο Ιουστινιανός⁸⁵ σχεδίαζε την επέκταση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας στη Δύση και την ανάκτηση της Ιταλίας, η αρχική ελπίδα ήταν οι πόλεμο αυτοί να καταστούν αυτοχρηματοδοτούμενοι. Η βυζαντινή δημόσια διοίκηση, και κυρίως η εφορία, ακολουθούσαν τα στρατεύματα του Βελισάριου κατά πόδας, ούτως ώστε να ξεκινήσουν δίχως καθυστέρηση την φορολόγηση των επανακτημένων πληθυσμών, με την ελπίδα ότι η άμυνα των νέων επαρχιών θα είναι αυτοχρηματοδοτούμενη αλλά και ότι θα μπορούσαν να συνεισφέρουν επιπλέον και στο κεντρικό θησαυροφυλάκιο.

Ωστόσο, ο μακροχρόνιος πόλεμος κατά των Οστρογόθων και η ατέρμονη σύγκρουση με τους Λομβαρδούς είχαν καταστροφικές συνέπειες επί του πληθυσμού, συνέπειες τις οποίες η βαριά φορολογία επέτεινε. Τελικά, τα νέα εδάφη όχι μόνο δεν προσέφεραν τίποτα στην Αυτοκρατορία αλλά την οδήγησαν στην στρατηγική υπερεπέκταση. Οι νέες επαρχίες, εξαθλιωμένες οικονομικά, δεν ήταν δυνατό να επωμισθούν οι ίδιες το βάρος της άμυνάς τους, πολλώ δε μάλλον να ενισχύσουν το κεντρικό θησαυροφυλάκιο. Επιπροσθέτως, δημιούργησαν νέες αμυντικές υποχρεώσεις σε εκτεταμένα μέτωπα, υποχρεώσεις που ο στρατός⁸⁶ του Βελισάριου δεν μπορούσε να καλύψει. Έτσι, η διατήρηση του αυτοκρατορικού ελέγχου επ' αυτών των περιοχών στηρίχθηκε κυρίως σε δυνάμεις της πολιτοφυλακής (limitanei) αλλά πολύ περισσότερο στη διπλωματία.

Κατ' αναλογία, το συμπέρασμα της Μακμίλλαν είναι ότι ο Βενιζέλος οδήγησε την Ελλάδα σε στρατηγική υπερεπέκταση για αίτια που εδράζονται στον αλυτρωτισμό και στον ιμπεριαλισμό: *«ο Βενιζέλος ήταν το μεγαλύτερο πλεονέκτημα της Ελλάδας και μακροπρόθεσμα το μεγαλύτερο της μειονέκτημά. Χωρίς αυτόν η Ελλάδα δεν θα κέρδιζε ποτέ όσα κέρδισε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, χωρίς αυτόν δεν θα προσπαθούσε να καταβροχθίσει ένα τόσο μεγάλο κομμάτι της Μικράς Ασίας⁸⁷.»* και πιο κάτω *« αλλά μπορούσε μια χώρα με πληθυσμό μικρότερο από 5 εκατομμύρια να σηκώσει τέτοιο βάρος; Μια χώρα τόσο φτωχή που, στα χρόνια πριν το 1924, το ένα έκτο του πληθυσμού, ρωμαλέοι νεαροί σχεδόν όλοι, είχε μεταναστεύσει; Τόσο διχασμένη που είχε γνωρίσει σχεδόν έναν εμφύλιο πόλεμο το 1917; Όσο κι αν γινόταν λόγος για την αρχαία Ελλάδα, η χώρα που παρουσιαζόταν στην Ειρηνευτική Συνδιάσκεψη ήταν νεαρή και ασταθής. Όπως και στις άλλες βαλκανικές χώρες οι δόξες του παρελθόντος αντιστάθμιζαν τις ατέλειες του παρόντος⁸⁸.»*

Η ίδια άποψη απαντάται και στις αντιπολιτευτικές τάξεις⁸⁹: η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να κρατήσει αυτά τα εδάφη ανεξάρτητα από το πόσο εύφορα και

⁸⁵ Χ. Παπασωτηρίου: **Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική-6^{ος}-11^{ος} αιώνας**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ

⁸⁶ Στην καλύτερη περίπτωση τα δημοσιονομικά του Βυζαντίου επέτρεπαν την ύπαρξη ενός τακτικού στρατού της τάξεως των 150.000 οπλιτών.

⁸⁷ M. Macmillan: **ΟΙ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΟΙ-Έξι μήνες που άλλαξαν τον κόσμο**, εκδ.ΘΕΜΕΛΙΟ,2005, σ.454

⁸⁸ M. Macmillan: **ΟΙ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΟΙ-Έξι μήνες που άλλαξαν τον κόσμο**, εκδ.ΘΕΜΕΛΙΟ,2005, σ.459

⁸⁹ Ι. Μεταξάς : **ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΤΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ**, τ.4 σελ 23 κ.ε. εκδ. ΓΚΟΒΟΣΤΗ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

πλούσια ήταν εάν κατοικούσαν από εχθρικούς πληθυσμούς.⁹⁰ Οι απόψεις αυτές αλλά και τα κυρίαρχα συνθήματα της αντιπολιτευτικής μερίδας «στα σπίτια μας» δείχνουν καθαρά ότι οι δυνάμεις του παλαιοκομματισμού θεωρούσαν την μικρασιατική εκστρατεία ως ιμπεριαλιστικό πόλεμο για την προσάρτηση μιας αποικίας και όχι ως το απαραίτητο μέσο για την προστασία των πληθυσμών της περιοχής και την ενσωμάτωσή της στον εθνικό κορμό.

Κατ' αντίστοιχο με το παράδειγμα του Ιουστινιανού τρόπο, το σκεπτικό, η ελπίδα της ελληνικής κυβέρνησης ήταν ότι η ενσωμάτωση των νέων εδαφών θα μπορούσε να προσφέρει στην μικρή Ελλάδα όχι μόνο πολιτισμικά αλλά και οικονομικά.

«...η Μεγάλη Ελλάς θα καταστή πολύ γρήγορα και πλουσία. Με μίαν μικράν προσπάθειαν η χώρα θα είναι δυνατόν ν' αποβή, χάρις εις τας σιτοφόρους πεδιάδας της Θράκης, της Μακεδονίας, της Θεσσαλίας και της Μικράς Ασίας, απολύτως αυτόρκτης, ακόμη δε θα κατρθώση να εξάγη σίτον. Δε θα καταναλώσκη εις το μέλλον τον χρυσόν της η Ελλάς δια να αγοράζη από έξω τον άρτον της. Αφ' ετέρου όμως θα έχη πολύτιμα προϊόντα, δια να εξάγη και να συγκντρώνη ούτω μεγάλα ποσά συναλλάγματος. Από απόψεως καπνού θα είναι η πρώτη παραγωγός χώρα της Ευρώπης. Και εις το λάδι θα προηγείται όλων των άλλων χωρών χάριν εις τους τεραστίους ελαιώνας της Μικράς Ασίας. μαζί με αυτά, η σταφίδα, τα κρασιά, τα σύκα, τα πολύτιμα μέταλλα και προ παντός η ελληνική εμπορική ναυτιλία –τόσον εξαιρετικής σημασίας δια την χώραν μας παράγων και πολυτιμοτάτη πηγή αγαθών- θα εξασφαλίσουν εις τον τόπον άφθονον, ηγγυημένον και σταθερόν πλούτον»⁹¹.

Επιπροσθέτως, η πλούσια εμπορική και οικονομική δραστηριότητα των Ελλήνων της Σμύρνης, οι διασυνδέσεις τους με τα μεγάλα εμπορικά κέντρα της Αυτοκρατορίας αλλά και της Ευρώπης και η υψηλή κοινωνική τους θέση σε συνδυασμό με την τεχνογνωσία τους θα ανέβαζαν τον πήχη της ελληνικής οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Ωστόσο έχει διατυπωθεί η άποψη ότι επρόκειτο για αβάσιμες ελπίδες: Όταν οι βαλκανικοί πόλεμοι στέρησαν τη Θεσσαλονίκη από τη βαλκανική ενδοχώρα της, συρρικνώθηκε κατά πολύ τόσο η εμπορική όσο και η οικονομική δραστηριότητά της. Ο λόγος που δεν γνώρισε ωστόσο την πλήρη παρακμή, είναι ότι εξακολουθούσε να αποτελεί τη διέξοδο της Βουλγαρίας και της Γιουγκοσλαβίας στο Αιγαίο. Είναι απόλυτα λογικό επομένως, σύμφωνα πάντα με την ίδια άποψη, να υποθέσει κανείς ότι κάτι ανάλογο θα συνέβαινε και με την Σμύρνη: αποκομμένη από την ενδοχώρα θα γνώριζε τον οικονομικό μαρασμό μιας και η τεράστια μικρασιατική ακτογραμμή παρέχει δεκάδες άλλες εναλλακτικές, καθώς η εθνικιστική Τουρκία θα έκανε το παν για να αποφύγει το ελληνικό λιμάνι εντελώς⁹².

Δεχόμενος την πρόταση των συμμάχων για την αποστολή κι εγκατάσταση ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων στην Σμύρνη, ο Βενιζέλος γνώριζε ότι παίρνει μια πολύ σοβαρή και δύσκολη απόφαση. Αφενός γνώριζε ότι η πρόταση των Συμμάχων για αποστολή ελληνικών στρατευμάτων ήταν απότοκο της μονομερούς πράξης της Ιταλίας να αποβιβάσει δικά της στρατεύματα στα μικρασιατικά παράλια για να δημιουργήσει τετελεσμένο, και συνεπώς είχε περιορισμένη χρονική ισχύ. Η παρουσία των Ιταλών στα εδάφη

⁹⁰ Για περισσότερα βλ. Δ. Τσιριγώτης: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 1919-1922**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 362

⁹¹ Από ομιλία του Ελευθερίου Βενιζέλου, βλ. Δ. Τσιριγώτης: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 1919-1922**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ.202

⁹² Βλέπε επίμετρο: Γ. Μαυρογορδάτος: **Η ΤΥΦΛΩΣΗ ΜΕ ΤΗ ΣΜΥΡΝΗ** (το άρθρο υπάρχει εδώ: http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_columns_1_19/06/2009_319072)

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

της Μικράς Ασίας, όχι μόνο προσέκρουε στα συμμαχικά συμφέροντα και στερούταν της έγκρισης του διασυμμαχικού συμβουλίου αλλά και η διεύρυνση της ιταλικής ζώνης επιρροής στην περιοχή της Σμύρνης, μεταφραζόταν σε άμεση απειλή κατά των ελληνικών εθνικών συμφερόντων, γεγονός που ανάγκασε τον Έλληνα Πρωθυπουργό να δεχτεί άμεσα τη συμμαχική πρόταση για αποστολή στρατού χωρίς να υπολογίσει πρώτα διάφορες βασικές παραμέτρους όπως η επάρκεια των μέσων σε συνάρτηση με τους πολιτικούς στόχους, ο βαθμός νομιμοποίησης της επιχείρησης τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, τα αντικρουόμενα συμμαχικά συμφέροντα επί της περιοχής⁹³, αλλά και τον τουρκικό εθνικισμό.

Οι εντυπωσιακές νίκες ωστόσο εις βάρος του Κεμάλ τις παραμονές της υπογραφής της Συνθήκης των Σεβρών, μαρτυρούσαν όχι μόνο το αξιόμαχο του ελληνικού στρατού και την σαφή υπεροχή του εναντίον των εθνικιστών, αλλά και καταδείκνυε εκ νέου ότι η μαχητική ικανότητα του αντιπάλου μετώπου ήταν περιορισμένη⁹⁴. Την ίδια στιγμή ο Λεωνίδας Παρασκευόπουλος πρότεινε την οριστική κατάπνιξη του με ένα καίριο χτύπημα αποφασιστικής σημασίας, στην Άγκυρα ενώ ο ίδιος ο Κεμάλ, λίγο πριν από τις εκλογές του Νοεμβρίου, ζήτησε από τον Πρόδρομο Μποδοσάκη να μεσολαβήσει στον Βενιζέλο. Ο Τούρκος ηγέτης προσέφερε ολόκληρη τη Θράκη και δεχόταν την αυτονομία της Σμύρνης, υπό τουρκική επικυριαρχία ή την ανταλλαγή της με την Κωνσταντινούπολη. Μετά την εκλογική ήττα του Βενιζέλου ο Κεμάλ απέσυρε τις προτάσεις του⁹⁵.

Από την άλλη, ενώ δεν υπήρχε κάποιο σημάδι που θα μαρτυρούσε την εξέλιξη του τουρκικού εθνικιστικού κινήματος, ήταν άμεση ανάγκη να προστατευθούν οι ελληνικοί πληθυσμοί από τη σφαγή και τις εκκαθαρίσεις που συστηματικά είχαν αρχίσει οι Νεότουρκοι προκειμένου να επιτύχουν την οθωμανοποίηση. Η παρουσία των ελληνικών στρατευμάτων στη Σμύρνη, για να είναι αποτελεσματική προϋπέθετε τον διαμελισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την βρετανική στήριξη, ηθική και υλική. Το σχέδιο που προτείνει ο Βενιζέλος στους Συμμαχούς εκτός από την διατήρηση ζωνών επιρροής στην Μικρά Ασία και την διεθνοποίηση των στενών, προβλέπει και τη δημιουργία ανεξάρτητου αρμενικού κράτους στην περιοχή του Πόντου, που θα περιλάμβανε τα βιλαέτια Αδάνων και Τραπεζούντας. Η ίδρυση της μεγάλης Αρμενίας θα καθιστούσε την Τουρκία ανίσχυρη, θα την περιόριζε στα οροπέδια της κεντρικής Μικράς Ασίας και συνεπώς θα την καθιστούσε ακίνδυνη για την ελληνική παρουσία στη περιοχή της Σμύρνης. Σε ερώτηση του στρατηγού Ουίλσον, αρχηγού του Αυτοκρατορικού Γενικού Επιτελείου για τον ακριβή καθορισμό των παραμέτρων και το κόστος της επιχείρησης ο Βενιζέλος απάντησε αυθημερόν: ο ελληνικός στρατός μπορούσε σε διάστημα ενός μηνός να φτάσει στην Άγκυρα και να καταλάβει τον Πόντο. Μια παραμονή έξι μηνών θα ήταν αρκετή για την οργάνωση της Χωροφυλακής ενώ τα μετόπισθεν θα

⁹³ Στην ίδια περιοχή έχει βλέψεις η Ιταλία, η Αγγλία επιθυμεί την παρουσία ελληνικής στρατιωτικής δύναμης εκεί προκειμένου να εξισορροπήσει τις δικές της εξασθενημένες δυνάμεις ενώ η Γαλλία αφενός έχει συμφέροντα στο εσωτερικό της Τουρκίας αφετέρου δεν θέλει να δει να αναπτύσσεται μια πολύ ισχυρή Αγγλία στην περιοχή, η να ενισχύεται η Ελλάδα που θα προωθεί τα βρετανικά συμφέροντα. Από την άλλη όμως δεν επιθυμεί να έρθει και σε ανοιχτή ρήξη με την Αγγλία καθώς τη χρειάζεται να εξισορροπεί τη Γερμανία της οποίας η απειλή είναι ακόμα νωπή.

⁹⁴ Κ. Σβολόπουλος: **Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ** εκδ. Ίκαρος, σελ. 71

⁹⁵ Βλ. ΕΠΙΜΕΤΡΟ: **Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΓΚΡΕΜΙΣΜΑ ΤΗΣ**

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

καλύπτονταν από τους Βρετανούς όπως προέβλεπαν οι συμφωνημένοι όροι ενώ η οικονομική υποστήριξη θα ανερχόταν σε περίπου 20 εκατομμύρια στερλίνες⁹⁶.

Η μη αποδοχή της συμμαχικής πρότασης για αποστολή στρατευμάτων στην Σμύρνη από την άλλη, δεν ήταν επιλογή για τον Έλληνα Πρωθυπουργό όχι μόνο γιατί στερούσε τη χώρα από μια μοναδική ευκαιρία να πραγματοποιήσει τους εθνικούς της στόχους αλλά και επειδή θα δημιουργούσε περεταίρω προβλήματα. Αρνούμενος τη πρόταση των βρετανών θα έπρεπε να εκκενώσει τη Μικρά Ασία, γεγονός που θα κατέστρεφε τον ίδιο πολιτικά αφενός και αφετέρου θα σήμαινε το τέλος του μικρασιατικού ελληνισμού. Επίσης, με την άρνηση αυτή θα έχανε την εμπιστοσύνη και τη στήριξη της Αγγλίας η οποία ήταν το αντίβαρο στις ιταλικές και γαλλικές αντιδράσεις στις διεκδικήσεις του και συνεπώς δεν θα μπορούσε να υπολογίζει σε αυτήν στα υπόλοιπα εδαφικά ζητήματα, όπως αυτό της Θράκης. Τέλος, καθώς η Ελλάδα είχε ταχθεί στο πλευρό των συμμάχων λίγο πριν το τέλος του πολέμου, ο Βενιζέλος ακολουθούσε την τακτική της άψογης συμπεριφοράς απέναντι στους Συμμάχους και έκανε από την αρχή σαφές ότι τα ελληνικά στρατεύματα ήταν στη διάθεσή τους για να τα χρησιμοποιήσουν όπως εκείνοι νόμιζαν καλύτερα. Η άρνησή του θα τον καθιστούσε αναξιόπιστο σύμμαχο και οι ευρωπαϊκές δυνάμεις θα αναζητούσαν μια άλλη χώρα να προωθήσει τα συμφέροντά τους στην περιοχή, πιθανότατα και εις βάρος της Ελλάδας.

Συμπερασματικά, σε αντίθεση με την Ιταλία, κύριος λόγος της ελληνικής παρουσίας στην Μικρά Ασία ήταν η προστασία των εκεί ομοεθνών και η απελευθέρωση των αλύτρωτων Ελλήνων και όχι κάποιες ιμπεριαλιστικές βλέψεις προς μια τρίτη χώρα με την οποία δεν υπάρχει άλλη σύνδεση πέραν της οικονομικής. Τη στιγμή που ο Βενιζέλος δεχόταν την πρόταση των Βρετανών να στείλει στρατό στην περιοχή, από τη μια εκμεταλλευόταν μια ευκαιρία που είχε ασφαλώς παροδικό χαρακτήρα και οφειλόταν στις συγκυρίες, από την άλλη, ενδεχόμενη άρνησή του θα του στερούσε τα διπλωματικά ερείσματα και για τις υπόλοιπες διεκδικήσεις της χώρας. Βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχή παρουσία της Ελλάδας στην Σμύρνη ήταν ο καθορισμός ζωνών επιρροής⁹⁷, ο διαμελισμός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και, με την ίδρυση ανεξάρτητου αρμενικού κράτους –κατόπιν πρότασής του-, ο περιορισμός της Τουρκίας στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας.

Αν και μέχρι και την παραμονή των εκλογών του Νοεμβρίου, τίποτα δεν προμήνυε την μεγάλη έκταση του εθνικιστικού κινήματος, η Συνθήκη των Σεβρών επέβαλε σκληρούς όρους στην Τουρκία, όμως καμιά από τις δυνάμεις δεν φαινόταν πρόθυμη να φροντίσει για την επιβολή τους. Κι ενώ προέβλεπε την ίδρυση της «Μεγάλης Αρμενίας» επρόκειτο για ένα κράτος καταδικασμένο από τη πρώτη στιγμή να μην επιζήσει καθώς ήταν περικυκλωμένο από εχθρούς, εάν δεν αναλάμβαναν οι Μεγάλες Δυνάμεις την προστασία του και τη

⁹⁶ Κ. Σβολόπουλος: **Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ** εκδ. Ίκαρος, σελ.85

⁹⁷ Ο Η. Nicolson ανέφερε χαρακτηριστικά: «οι Έλληνες δεν δύνανται να κρατήσουν την Σμύρνη άνευ συμμαχικής υποστήριξης ή εάν ολόκληρος η Τουρκία εις τα νώτα των δεν τεμαχισθή μεταξύ των Συμμαχικών Δυνάμεων» παρατίθεται στο: Χ. Νικολάου: **ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ, ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΓΕΣ**, 1980 σελ.250

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

διοργάνωση του στρατού και της άμυνάς του, ευθύνη που καμιά εξ αυτών δεν φαινόταν πρόθυμη να επωμισθεί ⁹⁸.

Το διακύβευμα όμως για την Ελλάδα ήταν τόσο μεγάλο, και τόσο μεγαλύτερο θα ήταν το κόστος εάν δεν έστελνε στρατό στην Σμύρνη που η επιλογή αυτή αποτελούσε μονόδρομο, άσχετα από την εσωτερική κατάσταση της χώρας.

---

⁹⁸ Α. Κοραντής: **ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ** (1919-1945) τόμος Α' σελ. 159

5. Η Ελλάδα υπό τη νέα της εδαφική μορφή θα σχημάτιζε μια χώρα απλωμένη γύρω από το Αιγαίο το οποίο δεν θα μπορούσε ούτε να ελεγχθεί ούτε να προστατευτεί αποτελεσματικά.

Στο βιβλίο της η Μακμίλλαν αναφέρεται στη νέα Ελλάδα ως «*μια χώρα γυρισμένη τα μέσα έξω*», μια χώρα με λωρίδες στεριάς γύρω από νερά που δεν μπορούσε να ελέγξει. Ωστόσο, για έναν ναυτικό λαό, όπως οι Έλληνες, είναι απολύτως φυσικό η θάλασσα να λειτουργεί ως κέντρο και η ηπειρωτική χώρα να έχει το ρόλο της περιφέρειας. Ως τη δεκαετία του 1920, ο ελληνισμός απλωνόταν κατά μήκος των ακτών του Αιγαίου χωρίς να επεκτείνεται στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας, με το Αρχιπέλαγος να βρίσκεται πάντα στο επίκεντρο. Για το λόγο αυτό, οι Έλληνες θεώρησαν νόμιμο να προσαρτήσουν την ακτή της Μικράς Ασίας παρά την ασυνέχειά της με την ηπειρωτική Ελλάδα: οι ακτές αυτές ήταν αναπόσπαστο μέρος τόσο από το Αιγαίο Πέλαγος όσο και από την υπόλοιπη Ελλάδα ιστορικά και πολιτισμικά. Η αποτυχία να επέλθει και πολιτική επανένωση του χώρου και κυρίως ο τερματισμός της ελληνικής παρουσίας στην Μικρά Ασία, βιώθηκαν ως πραγματικός ακρωτηριασμός. Αυτή ακριβώς η ελληνική θεώρηση προκαλεί φόβους στην τουρκική πλευρά ότι κάποια στιγμή θα δουν την Ελλάδα να προσπαθεί να ανακαταλάβει τις μικρασιατικές ακτές. Αντιθέτως οι Έλληνες φοβούνται τον «τουρκικό επεκτατισμό» ο οποίος αφού τους εκδίωξε αδικώς από τις πατρογονικές τους εστίες προωθείται συνεχώς απειλώντας την καρδιά του ελληνικού χώρου- το Αιγαίο Πέλαγος.

Η τουρκική γεωπολιτική θεώρηση του χώρου βεβαίως είναι εντελώς διαφορετική, καθώς έχει ηπειρωτικό χαρακτήρα. Η Μικρά Ασία, εστία του έθνους απειλήθηκε από τον «ελληνικό ιμπεριαλισμό» της Μεγάλης Ιδέας και ήταν συνεπώς θεμιτό να εκδιωχθούν οι πληθυσμοί που εκμεταλλεύτηκαν την αποδυνάμωση των Οθωμανών και λειτούργησαν ως Πέμπτη φάλαγγα στην υπηρεσία του εχθρού. Υπό το ίδιο πρίσμα πάντα, η Μικρά Ασία εισδύει στον θαλάσσιο χώρο περιλαμβάνοντας και τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου ως γεωλογική προέκταση της ηπειρωτικής χώρας. Η κατοχή τους από την Ελλάδα, όπως και η κατοχή των Δωδεκανήσων οδηγεί σε μια «αδικία», το σχεδόν αποκλειστικό ελληνικό μονοπώλιο του Αιγαίου⁹⁹.

Ο έλεγχος της θάλασσας, λόγω της μεγάλης της σημασίας, αποτελούσε κύριο μέλημα των διαφόρων κρατών, σε ειρηνικούς καιρούς ή σε ταραγμένους. Ωστόσο, λέγοντας «έλεγχος της θάλασσας», εννοούμε τον έλεγχο των θαλάσσιων συγκοινωνιών για εμπορικούς ή στρατιωτικούς σκοπούς. Επιδιωκόμενο αποτέλεσμα λοιπόν των ναυτικών επιχειρήσεων είναι ο έλεγχος των συγκοινωνιών, εν αντιθέσει με τις χερσαίες επιχειρήσεις όπου ο στόχος είναι η κατάκτηση περιοχής. Ο έλεγχος αυτός οδηγεί στην ειρήνη με ένα ηπειρωτικό κράτος, μέσω ενός σχεδόν καταναγκαστικού τρόπου.

«Καταλαμβάνοντας τις θαλάσσιες επικοινωνίες του, καταστρέφουμε την εθνική ζωή στη θάλασσα, και έτσι ελέγχουμε τη ζωή στην ξηρά όταν αυτές εξαρτώνται η μία από την άλλη. Όσο διατηρούμε τη δύναμη και το δικαίωμα να διακόπτουμε τις θαλάσσιες επικοινωνίες, η αναλογία μεταξύ του ελέγχου της θάλασσας και της κατάκτησης εδαφών από αυτή την άποψη είναι πολύ στενή

⁹⁹ Γ. Πρεβελάκης: **ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**, εκδ. LIBRO σελ.53

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

και γύρω από αυτή στρέφεται το πιο φλέγον ζήτημα του θαλάσσιου πολέμου»¹⁰⁰.

Όσο οι θάλασσες ήταν ασφαλείς, ο ελλαδικός χώρος¹⁰¹ αποτελούσε το σημαντικό σταυροδρόμι της Μεσογείου. Αντίθετα, σε εποχές ταραγμένες που οι θαλάσσιες συγκοινωνίες μαστίζονταν από την πειρατεία, οι πληθυσμοί αναγκάστηκαν να αναδιπλωθούν στην ενδοχώρα, περιορίστηκαν οι ανταλλαγές και η χώρα οδηγήθηκε σε οικονομική, πολιτική και πολιτιστική περιθωριοποίηση.

Αρχίζοντας από την οδό που συνδέει τον Εύξεινο Πόντο με τη Μεσόγειο, ο ελλαδικός χώρος βρίσκεται στο κέντρο πολλών και σημαντικών θαλάσσιων αξόνων. Παρόλο που η Τουρκία αποκτά ουσιαστικό ρόλο με τον έλεγχο των Στενών και συνεπώς τον έλεγχο από και προς τη Μαύρη Θάλασσα, το αρχιπέλαγος του Αιγαίου επιτρέπει στην Ελλάδα να έχει εξίσου αποτελεσματικό έλεγχο μεταξύ των δύο θαλάσσιων αυτών περιοχών, αφού είναι σε θέση είτε να επιτρέπει, είτε να αρνείται την έξοδο σε δύο από τα κράτη της βαλκανικής, την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και τη Βουλγαρία.

Ακόμη, η Κρήτη στο νότο, προσφέρει μια στρατηγική θέση ασύγκριτης σημασίας στην Ελλάδα, ούσα σε νευραλγικό σημείο επί των θαλασσιών οδών που ακολουθούν τον κύριο άξονα της Μεσογείου και οδηγούν από το Γιβραλτάρ και τη Μάλτα προς τη Συρία, τον Λίβανο, το Ισραήλ, την Αίγυπτο και τη διώρυγα του Σουέζ. Σε ότι αφορά τα δυτικά, η Κέρκυρα έχει τον έλεγχο του πορθμού Οτράντο, σημείο καίριο για την επικοινωνία Αδριατικής- Ιονίου.

Δεν θα πρέπει βεβαίως να παραγνωρίζουμε τη σημασία των θαλάσσιων εκείνων οδών που έχουν την αφετηρία τους σε ελληνικά λιμάνια. Οι κυριότερες έχοντας σαν αφετηρία τη συμπρωτεύουσα και επεκτείνουν προς τη Μεσόγειο ή τη Μαύρη Θάλασσα έναν από τους σπουδαιότερους χερσαίους άξονες κυκλοφορίας της Βαλκανικής: τον άξονα που ακολουθώντας την κοιλάδα του σερβικού Μοράβα και του Αξιού, εξασφαλίζει την επικοινωνία ανάμεσα στο Δούναβη και στο Αιγαίο πέλαγος από το Βελιγράδι, τα Σκόπια και τη Θεσσαλονίκη. Επιπλέον, η οδός αυτή βρίσκεται και επάνω σε έναν άλλον άξονα πολύ σημαντικό κατά το παρελθόν, τον άξονα της Εγνατίας οδού που συνέδεε την Αδριατική με το Αιγαίο και τον Εύξεινο Πόντο. Αξίζει δε να σημειωθεί, ότι όλοι οι δρόμοι που επιτρέπουν στη Βουλγαρία να ανοιχτεί στην Ανατολική Μεσόγειο, δίχως να περάσει από τον τουρκικό Βόσπορο, διέρχονται μέσα από την ελληνική επικράτεια.

Ακόμη, δεν θα πρέπει να λησμονήσει κανείς τις θαλάσσιες οδούς που συνδέουν τις δύο ακτές του Αιγαίου Πελάγους, την ελληνική και την τουρκική, παρά το γεγονός ότι σήμερα ελάχιστα αξιοποιούνται. Ανάμεσα στην Θεσσαλονίκη ή τον Πειραιά από τη μια πλευρά, και την Σμύρνη ή την Κωνσταντινούπολη από την άλλη, οι ανταλλαγές, θα ήταν σημαντικές, εάν οι σχέσεις των δύο χωρών δεν παρέμεναν τόσο τεταμένες.

¹⁰⁰ Παρατίθεται στο: Lawrence Freeman: **ΠΟΛΕΜΟΣ** εκδ. Ελληνικά Γράμματα σελ.284

¹⁰¹ Η ηπειρωτική χώρα και τα νησιά, πλαισιώνονται από περίπου 15.000 χιλιόμετρα ακτών. Κανένα σημείο της ελληνικής επικράτειας δεν απέχει περισσότερο από 80 χιλιόμετρα από τη θάλασσα, ενώ το ελληνικό αρχιπέλαγος, περιλαμβάνει 9.835 νησιωτικά εδάφη, εκ των οποίων κατοικούνται τα 113.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΠΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σύμφωνα με τη θεωρία¹⁰² της «Κεντρικής Γης», όλη η χερσαία μάζα του πλανήτη αποτελεί μια «Παγκόσμια Νήσο», της οποίας ο έλεγχος θα αναδείξει την παγκόσμια υπερδύναμη και βρίσκεται σε άμεση συνάφεια με τον έλεγχο της «Κεντρικής Γης», της καρδιάς (heartland) δηλαδή του πλανήτη. Ως κέντρο της Παγκοσμίας Νήσου, εντοπίζεται η Ρωσία με τις τεράστιες εκτάσεις που καταλαμβάνει και της Γερμανίας, και κύριο μέλημα των Η.Π.Α. και της Βρετανίας, ήταν η προσπάθεια ελέγχου της, απομονώνοντάς τις από τις θάλασσες που τις περικλείουν, προκειμένου να μην μπορούν να κατέρχονται στη Μεσόγειο, στον Ειρηνικό, στον Ινδικό και στον Ατλαντικό ανεξέλεγκτα, ασκώντας εμπορική και στρατιωτική δραστηριότητα. Ο Μακ Κίντερ, επεξηγώντας τη θεωρία του για την «Κεντρική Γη», τόνισε τον πρωταρχικό γεωστρατηγικό ρόλο του ελληνικού χώρου στο πλαίσιο των δυτικών γεωπολιτικών σχεδιασμών γράφοντας ότι « *η κατάκτηση της Ελλάδας από μια χερσαία δύναμη θα μπορούσε να προκαλέσει την άμεση κατάκτηση από τη δύναμη αυτή όλης της Παγκόσμιας Νήσου*»¹⁰³.

Η ελληνική επικράτεια αποτελεί μέρος ενός μεγαλύτερου εδαφικού χώρου που βρίσκεται στο σταυροδρόμι της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής. Αυτή η «ενδιάμεση περιοχή» (σύμφωνα με τη διατύπωση του ιστορικού Δ. Κιτσίκη) κυριαρχήθηκε από μεγάλες αυτοκρατορίες οι οποίες, έχοντας τον έλεγχο της περιοχής αυτής, πλούτισαν και ενισχύθηκαν, χάρη στο εμπόριο και τις ανταλλαγές μεταξύ των δύο τμημάτων της οικουμένης.

Η θεωρία της «ενδιάμεσης περιοχής» είναι που ενδιαφέρει το αγγλοσαξονικό γεωπολιτικό μοντέλο, προκειμένου να μπορέσει να κρατήσει την «Κεντρική Γη» κλειδωμένη, μακριά από τις καθόδους των Γερμανών και των Ρώσων στις θερμές θάλασσες. Η δύναμη των θαλασσοκρατιών στηρίζεται στην καλή λειτουργία ενός επικοινωνιακού δικτύου. Η στρατηγική των ναυτικών δυνάμεων της Δύσης ήταν να προστατεύσουν τις θαλάσσιες οδούς από τις απειλές που θα συνιστούσαν μια ρωσική (ή σοβιετική) κάθοδος προς τις θερμές θάλασσες ή ο γερμανικός επεκτατισμός του Drang nach Osten. Κατά συνέπεια, για το ΝΑΤΟ, το οποίο θα εκπροσωπήσει μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο τα συμφέροντα των ναυτικών δυνάμεων, η Ελλάδα όπως και η Τουρκία αποτελούσαν μέρος της στρατηγικής της ανάσχεσης, καθώς ο ρόλος των δύο γειτόνων δεν μπορούσε να διαχωριστεί (υπό το πρίσμα της θεωρίας της ενδιάμεσης περιοχής).

Έχοντας υπόψη τα παραπάνω, μπορεί κανείς εύκολα να καταλάβει πόσο σημαντικός παράγοντας ήταν ο έλεγχος του Αιγαίου Πελάγους διαχρονικά, όχι μόνο για λόγους οικονομικούς αλλά και για την ίδια τη βιωσιμότητα και άμυνα του κράτους. Οι επιτυχίες του ελληνικού πολεμικού ναυτικού υπό την διοίκηση του ναυάρχου Κουντουριώτη, καθ' όλη τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων αποδεικνύουν με τον πλέον εύλογο και αναμφισβήτητο τρόπο την αποτελεσματικότητα του ελληνικού στόλου¹⁰⁴ συνεπώς δεν μπορούμε να μην πιστέψουμε ότι ο χώρος του Αρχιπελάγους θα μπορούσε να ελεγχθεί

¹⁰² Η θεωρία της κεντρικής γης (heartland) διατυπώθηκε αρχικά από τον ναύαρχο Άλφρεντ Μάχαν, και αργότερα υιοθετήθηκε από τους Μακ Κίντερ και Σπάικμαν. (βλ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ, εκδ. ΕΣΟΠΤΡΟΝ 2001, σελ.18).

¹⁰³ Βλ. ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ, εκδ. ΕΣΟΠΤΡΟΝ 2001, σελ.51

¹⁰⁴ Λεπτομέρειες σχετικά με το μέγεθος των ναυτικών δυνάμεων των δύο αντιπάλων στο (ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ τ.ΙΔ, σελ 314, ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ)

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

αποτελεσματικά όπως είχε γίνει και πολλές φορές μέσα σε τόσες χιλιάδες χρόνια ιστορίας και ελληνικής παρουσίας στο χώρο της νοτιοανατολικής Μεσογείου.

Πιο συγκεκριμένα, η βύθιση του τουρκικού θωρηκτού «Φεϊχ-Μπουλέν» από το ελληνικό торπιλοβόλο «11» στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης (17/18-Οκτωβρίου 1912), η κατάληψη της Λήμνου (8 Οκτωβρίου 1912), της Λέσβου (8 Νοεμβρίου 1912), η επιτυχής έκβαση των ναυμαχιών της Λήμνου και της Έλλης (στις 3.12.1912 και 5.1.1913 αντίστοιχα)¹⁰⁵, είναι μερικές από τις επιτυχίες του ελληνικού στόλου που έπαιξε καθοριστικό ρόλο κατά τη διάρκεια των βαλκανικών πολέμων, οδήγησε στην επιβολή της πολιτικής βούλησης της Ελλάδας επί της Τουρκίας και κατέδειξε με τον πλέον εύγλωττο τρόπο την υπεροχή του ελληνικού ναυτικού και την ικανότητα της χώρας να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο στην περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου.

Συν τοις άλλοις, η «Ελλάδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών» με τις εδαφικές προσαρτήσεις που ο Βενιζέλος πρότεινε, εξασφάλιζε ακόμα καλύτερο έλεγχο του Αιγαίου αφού περιελάμβανε τμήμα της ανατολικής Θράκης και τα δύο τρίτα των παραλίων της Μικράς Ασίας. Ακόμα και στην περίπτωση που η Ελλάδα δεν είχε τα μέσα να προστατεύσει τα νερά του Αιγαίου, λόγω της ιδιαίτερης γεωπολιτικής σημασίας του, οι σύμμαχοι, και ιδιαίτερα η μεγάλη ναυτική δύναμη Αγγλία, θα εμπλέκονταν ενεργά στην διαχείρισή του και στη ασφαλή διαφύλαξη των εμπορικών οδών καθώς είχαν τεράστια οικονομικά συμφέροντα.

Εν ολίγοις, ο ελληνικός πολεμικός στόλος ήδη από την έναρξη των Βαλκανικών πολέμων είχε αποδειχθεί ικανότατος να διεξάγει επιτυχείς επιχειρήσεις στην θαλάσσια περιοχή του Αιγαίου. Ως εκ τούτου, με τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η κίνηση, η ελαστικότητα και η προσαρμοστικότητα ενός αξιόμαχου στόλου, εξασφάλισε την απαιτούμενη θαλάσσια ισχύ η οποία με τη σειρά της προσέδωσε στην Ελλάδα την πρωτοκαθεδρία στο Αιγαίο, ενώ ο έλεγχος της Σμύρνης και των Στενών θα μεγιστοποιούσαν αυτή την αποτελεσματικότητα και θα ενίσχυαν την ελληνική πρωτοκαθεδρία.

Το Θωρηκτό Αβέρωφ

¹⁰⁵ Δ. Τσιριγώτης: **Εναλλακτικές Στρατηγικές των λιγότερο ισχυρών κρατών στο Διεθνές σύστημα των νεότερων χρόνων**. Διδακτορική Διατριβή, σελ. 192 κ.ε.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ
ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η Αρμάδα του Αβέρωφ¹⁰⁶

Την 8 πρωινή της 3^{ης} Δεκεμβρίου ο τουρκικός στόλος αποτελούμενος εκ των θωρηκτών Τουργούτ Ρεις,Χαιρεδιν,Βαρβαρόσα και Ασάρι Τεφικ μετά πάντων των καταδρομικών αντιτοπιλικών και τορπιλλοβόλων εξήλθε των Δαρδανελλίων εω παρατάξει μάχης προκαλών τον ελληνικόν στόλον.Πάραυτα επετέθησαν πρώτα κατ' αυτού τα θωρηκτά Υδρα., Σπέτσει και Ψαρά μετά των μικροτέρων μονάδων του στόλου μας.Η ναυμαχία είχε αρχίσει και ελελίσσεται του Τουρκικού στόλου φροντίζοντας πάντοτε να μένη υπό την προστασίαν των παρακτίων πολυβολείων, ότε ο Αβέρωφ ενεδρεύον εκεί που επετέθη ακράτητος κατά των τριών μεγάλων μονάδων του τουρκικού στόλου...>>

¹⁰⁶ Περισσότερα για την απελευθέρωση της Λέσβου από τον ελληνικό στόλο, εδώ:
<http://www.lesvosoldies.gr/gr/1257264359/1257266666.html>

6. Τέλος, τα νέα εδάφη θα δημιουργούσαν πολλούς εχθρούς μεταξύ των γειτονικών κρατών που δεν θα έχαναν ευκαιρία να κερδίσουν τη ρεβάνς.

Η Ελλάδα υπό τη νέα της μορφή, κατείχε όχι μόνο εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά και εδάφη που εποφθαλιούσαν οι βαλκάνιοι γείτονές της. Η υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών, είχε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας σειράς συστημικών απειλών σε περιφερειακό επίπεδο και οι οποίες με την πάροδο του χρόνου εξελίσσονταν σε άμεσες. Ειδικότερα, οι όροι της Συνθήκης ενίσχυαν υπερβολικά την παρουσία των Βρετανών στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, γεγονός που ανησυχούσε τις άλλες Δυνάμεις και κυρίως τη Γαλλία:

«Την Συνθήκην των Σεβρών υπεγράψαμεν εξηναγκασμένοι, πιεζόμενοι και μετά λύπης. Η πολιτική της Γαλλίας δεν εστρέφετο κατά της Ελλάδος. Η Γαλλία, λόγω των συμφερόντων της, δεν ήθελε να χρησιμεύση η Ελλάς ως όργανον της Αγγλικής πολιτικής [...]»¹⁰⁷. Επιπροσθέτως, τα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα και οι επενδύσεις της Γαλλίας στο εσωτερικό της Τουρκίας την έστρεφαν σε μια πιο ευνοϊκή στάση απέναντί της και, οπωσδήποτε, έρχονταν σε πλήρη αντίθεση με την ολοκληρωτική διάλυσή της. Η Συνθήκη των Σεβρών ωστόσο προσέκρουε και στην αντίθεση της Ιταλίας της οποίας οι εδαφικές διεκδικήσεις εσυγκρούοντο με τις αντίστοιχες ελληνικές και εκτός των εδαφών της Μικράς Ασίας¹⁰⁸.

Ως ένα βαθμό, η Συνθήκη αντανάκλούσε τα αντικρουόμενα ιμπεριαλιστικά και αποικιοκρατικά συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων στην ευρύτερη περιοχή, συμφέροντα που άλλοτε συνέπιπταν –και συνεπώς ενίσχυαν– με τα αντίστοιχα της Ελλάδας και άλλοτε προσέκρουαν σε αυτά. Οι νικητές, προκειμένου να κατοχυρώσουν την ασφάλειά τους από μελλοντικούς κινδύνους, δεν έδειξαν ιδιαίτερη συγκατάβαση και επέβαλαν σκληρούς όρους απέναντι στην Αυτοκρατορία, όπως άλλωστε είχαν κάνει και με την Γερμανία και την Αυστροουγγαρία. Πρέπει όμως να επισημανθεί ότι οι όροι αυτοί απέβλεπαν στην εθνική απελευθέρωση και πολιτική χειραφέτηση των εθνικών μειονοτήτων της Αυτοκρατορίας που διαφορετικά ήταν καταδικασμένες σε αφανισμό. Ωστόσο, οι σκληροί όροι που επέβαλε η Συνθήκη στην Τουρκία ενίσχυαν αποφασιστικά το κεμαλικό εθνικιστικό μέτωπο: η Εθνοσυνέλευση της Άγκυρας, αφού κατήγγειλε τους εκπροσώπους της Πύλης ως προδότες, κήρυξε το τουρκικό έθνος υπό διωγμό και συγκαλούσε το λαό σε αγώνα για «την προάσπιση της πατρίδας». Τον Ιανουάριο του 1920, ψηφιζόταν στην

¹⁰⁷ Δήλωση του Γάλλου υπουργού Εξωτερικών Α. Pilot, παρατίθεται στο: Δ. Τσιριγώτης: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 1919-1922**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 152

¹⁰⁸ **Κ. Σβολόπουλος: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 1900-1945**, εκδ. ΕΣΤΙΑ, σελ 146: Η Ρώμη επιθυμούσε την επιβολή ιταλικού προτεκτοράτου σε μια όσο το δυνατόν μεγαλύτερη Αλβανία. Το σύνολο των ελληνο-ιταλικών διαφορών ρυθμιζόταν από τη συμφωνία Βενιζέλου-Τιτόνι (29/7/1919): τα Δωδεκάνησα παραχωρούνταν στην Ελλάδα με εξαίρεση τη Ρόδο, στην περιοχή της Βορείου Ηπείρου η Ιταλία θα συναινούσε με τις ελληνικές διεκδικήσεις με ελάχιστες διαφοροποιήσεις και σε αντάλλαγμα η Ελλάδα θα υποστήριζε την ιταλική εντολή της Ιταλίας στην Αλβανία και την κυριαρχία της στο λιμάνι της Αυλώνας και την ευρύτερη περιοχή, ενώ τα στενά της Κέρκυρας και η παράκτια ηπειρωτική ζώνη θα αποστρατικοποιούνταν σε βάθος 25 χιλιομέτρων. Τελικά η συμφωνία αυτή καταγγέλλθηκε μονομερώς από την ιταλική πλευρά (22/7/1920).

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Βουλή της Κωνσταντινουπόλεως το γνωστό «Εθνικό Σύμφωνο» έμπνευση του Κεμάλ και των συνεργατών του. Το σύμφωνο έκανε λόγο για ένα αδιάσπαστο εθνικό τουρκικό κράτος από τις όχθες του Έβρου ως τις παρυφές του αραβικού κόσμου, με κατοχυρωμένη την εδαφική ακεραιότητα και την οικονομική και πολιτική ανεξαρτησία του. Ήδη από τον Ιούλιο του 1919 ο ίδιος ο Αριστείδης Γεωργιάδης, Ύπατος Αρμοστής στην Σμύρνη, διερωτάτο εμπιστευτικά εάν η ελληνική απόβαση στη Μικρά Ασία δεν προοριζόταν να καταλήξει σε έναν ελληνοτουρκικό πόλεμο και, τελικά σε μια νέα «Σικελική Εκστρατεία» ενώ οι συμμαχικές δυνάμεις δεν είχαν πεισθεί για τη δυνατότητα της Ελλάδας να επιβάλει τον τουρκικό αφοπλισμό και να προστατεύσει τους χριστιανούς της Ανατολίας¹⁰⁹.

Ένα επιπρόσθετο πρόβλημα που δημιουργούσε η εν λόγω Συνθήκη, ήταν ότι με τις αντιδράσεις της Γαλλίας και της Ιταλίας αλλά και της Σοβιετικής Ένωσης αργότερα, το βάρος της εφαρμογής των όρων της έπεφτε στην Αγγλία, η οποία όμως ήταν κατηγορηματικά ενάντια σε κάθε ιδέα στρατιωτικής εμπλοκής της. Συνεπώς, έμενε στην Ελλάδα η ευθύνη να φέρει εις πέρας αυτή την αποστολή με μόνη τη διπλωματική κι ενδεχομένως την οικονομική βοήθεια του Λονδίνου¹¹⁰. Με άλλα λόγια, με την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών και με την αποστολή ελληνικών στρατευμάτων στην Μικρά Ασία, η χώρα βρέθηκε στο μέσο των ανταγωνιστικών γεωστρατηγικών συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή και επιφορτίστηκε με την καταστολή του εθνικιστικού κινήματος του Κεμάλ, την προστασία των ελληνικών και εν γένει χριστιανικών πληθυσμών και των περιουσιών τους και την προώθηση των βρετανικών συμφερόντων. Προκύπτει όμως το ερώτημα εάν η Ελλάδα μπορούσε να ανταπεξέλθει, βασιζόμενη αποκλειστικά στις δικές της δυνατότητες και πόρους χωρίς να εξουθενωθεί οικονομικά πολιτικά και στρατιωτικά.

Τέλος, η προσάρτηση των εδαφών της Δυτικής Θράκης στερούσε από τη Βουλγαρία την πολυπόθητη έξοδο στο Αιγαίο δημιουργώντας έτσι μια ακόμη εστία τριβής για την Ελλάδα.

Καταλήγοντας, η Ελλάδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών δημιουργήθηκε με τις προσαρτήσεις εδαφών που είτε ανήκαν σε άλλα κράτη είτε αποτελούσαν το μήλον της έριδος πολλών περισσοτέρων δυνάμεων. Η Δυτική Θράκη αφαιρέθηκε από τη Βουλγαρία στερώντας της την σημαντική έξοδο στη Μεσόγειο την οποία επί δεκαετίες διεκδικούσε. Τα εδάφη της Βορείου Ηπείρου και της Αλβανίας αλλά και αυτά της Σμύρνης τα διεκδικούσε επίσης και η Ιταλία η οποία αναγκάστηκε να παραχωρήσει και τα Δωδεκάνησα ενώ ο μεγάλος χαμένος ήταν σίγουρα η Τουρκία της οποίας ο διαμελισμός σε ζώνες επιρροής και η παραχώρηση μεγάλων τμημάτων της σε νέα κράτη ενίσχυσε το κεμαλικό εθνικιστικό κίνημα και εντατικοποίησε τη δράση του. εκτός όμως από τις τρεις χώρες που αναφέρθηκαν και που αποτελούσαν απειλή για την ελληνική στρατηγική, η υπερβολική ενίσχυση των βρετανικών

¹⁰⁹ Κ. Σβολόπουλος: *Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 1900-1945*, εκδ. ΕΣΤΙΑ, σελ. 153

¹¹⁰ Χ. Νικολάου: *ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ*, ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΓΕΣ, 1980 σελ.260: «...ήδη από της 5 Αυγ. 1919 μας είχε δηλωθεί , κατά τρόπον απολύτως κατηγορηματικόν, ότι έκτοτε καμία στρατιωτική βοήθεια θα ήταν δυνατόν να μας παρασχεθή, προκύπτει ότι, δια την πραγματοποίησιν και σταθεροποίησιν της ανωτέρω περιοχής, θα απαιτείτο μελλοντικώς η διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων υπό μόνης της Ελλάδος, άνευ συμμαχικής συμπαραστάσεως.»

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

συμφερόντων στην περιοχή είχε σαν αποτέλεσμα την αναδίπλωση της Γαλλίας και τη σταδιακή στροφή της στην Τουρκία.

«Είναι η Συνθήκη που προήλθεν από σύγκρουσιν επιρροών και επιδιώξεων, που δεν κατόρθωσε να συμβιβάση. Και μόνον συρροή περιστάσεων πραγματικώς εκπληκτική, φαινομενικώς ευνοϊκών δια τις λύσεις που περιέλαβον αι διατάξεις της, έκαμε προς στιγμήν δυνατήν την υπογραφήν της. Εκτός όμως του Λόυδ Τζωρτζ, κανείς άλλος εκ των συμμαχικών παραγόντων δεν ηθέλησε, κανείς δεν έδειξε διάθεσιν να συμβάλη εις την εφαρμογήν της ούτε και εις την ολοκλήρωσιν της. Και έχει ήδη αρκετά εξηγηθή πώς επεβλήθη η μοναδική εκείνη θέλησις.»¹¹¹

Η απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης

¹¹¹ Ο πρέσβης Κ. Σακελλαρόπουλος για τη Συνθήκη των Σεβρών. Παρατίθεται στο: **Χ. Νικολάου: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ, ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΓΕΣ, 1980, σελ.260**

Κεφάλαιο έκτο:

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ήδη αναφέρθηκε στα πρώτα κεφάλαια ότι η κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η απώλεια του μεγαλύτερου μέρους των ευρωπαϊκών εδαφών της, δημιούργησε ένα κενό ισχύος στην περιοχή της Ανατολίας με αποτέλεσμα να επέλθει μια κατάσταση ανισορροπίας εντός του διεθνούς συστήματος. Όπως συμβαίνει σε αυτές τις περιπτώσεις, δημιουργείται μια νέα ισορροπία η οποία και αντανακλά την ανακατανομή ισχύος που προκύπτει¹¹². Τα κράτη-δρώντες ανάλογα με τους στρατηγικούς στόχους που έχουν θέσει και τα εθνικά τους συμφέροντα, επιθυμούν είτε τη διατήρηση του status quo είτε την ανατροπή του και τη δημιουργία μιας νέας ισορροπίας από την οποία θα μπορούν να επωφεληθούν περισσότερο. Όπως και τα υπόλοιπα βαλκανικά και ευρωπαϊκά κράτη, έτσι και η Ελλάδα προσπαθεί να εκμεταλλευτεί προς όφελός της αυτήν την κατάσταση ανισορροπίας προκειμένου να πραγματοποιήσει τις δικές της αλυτρωτικές βλέψεις και να εξυπηρετήσει τα δικά της εθνικά συμφέροντα τα οποία τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο εστιάζονται στην προστασία των ελληνικών πληθυσμών στα εκτός Ελλάδος εδάφη. Προκειμένου λοιπόν να επιτευχθεί αυτός ο στόχος και να προστατευθούν οι πληθυσμοί της Θράκης και της Μικράς Ασίας από τους συστηματικούς και ομαδικούς διωγμούς και τις εκκαθαρίσεις, υπήρχαν δύο τρόποι: είτε να μεταφερθούν μαζικά στο ελληνικό βασίλειο, είτε να δημιουργηθεί μια ζώνη όπου θα μπορούσαν να ζουν ειρηνικά και με ασφάλεια καθώς η εγγύτητα με την Ελλάδα θα λειτουργούσε ανασταλτικά στις προσπάθειες εκτουρκισμού των Ελλήνων αυτών. Καθώς οι πρόταση για εθελοντική ανταλλαγή πληθυσμών το 1914 δεν έγινε αποδεκτή, έμενε η δεύτερη επιλογή η πραγμάτωση της οποίας απαιτούσε την ενεργό συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο, στο πλευρό της Αγγλίας.

Εφόσον λοιπόν το ζητούμενο αποτέλεσμα ήταν η αποτελεσματική προστασία των Ελλήνων στα εδάφη της Μικράς Ασίας και του Πόντου η χρήση του οράματος της Μεγάλης Ιδέας, ήταν μεταξύ άλλων, το μέσο που θα εξασφάλιζε στον Έλληνα Πρωθυπουργό την απαραίτητη εσωτερική νομιμοποίηση, την ευρύτερη με άλλα λόγια δυνατή αποδοχή των πολιτικοστρατηγικών του στόχων, ούτως ώστε να μεγιστοποιήσει τα αποτελέσματα της στρατηγικής του, και να πετύχει τη μεγαλύτερη δυνατή (και ομόθυμη) κινητοποίηση του πληθυσμού προς αυτή την κατεύθυνση. Καθώς όμως δεν συμμερίζονταν ομόψυχα το όραμα της Μεγάλης Ιδέας όλοι οι Έλληνες, αλλά αντίθετα η κόντρα μεταξύ του Πρωθυπουργού και του Βασιλιά για την ακολουθητέα πολιτική της Ελλάδας κατά την διάρκεια του Πολέμου, και τα γεγονότα που ακολούθησαν, ήτοι, η Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης, ο ναυτικός αποκλεισμός του Πειραιά από τους Συμμάχους, και η αναγκαστική απομάκρυνση του Κωνσταντίνου δημιούργησαν ένα βαθύ σχίσμα μεταξύ των δύο παρατάξεων, το οποίο κατηύθυνε το μίσος και ο φανατισμός. Το σφάλμα

¹¹² Για περεταίρω ανάλυση βλ. Ρ. Γκίλπιν **ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ** εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

που έκανε σε αυτήν την περίπτωση ο Βενιζέλος, ήταν ότι δεν φρόντισε με την αποκατάσταση της ειρήνης, να αποκαταστήσει την ομόνοια και στο εσωτερικό της χώρας, βελτιώνοντας τις σχέσεις των δύο παρατάξεων και να γεφυρώσει το χάσμα που δημιουργήθηκε από τη στιγμή της εισόδου της χώρας στον πόλεμο, ανάμεσα στη μερίδα των Φιλελευθέρων και στους βασιλικούς. Η προσάρτηση των νέων εδαφών –κέρδη των βαλκανικών πολέμων- δημιούργησε μια νέα ισχυρή φιλελεύθερη αστική τάξη που διεκδικούσε τα δικαιώματά της και ερχόταν σε αντίθεση με τον παλαιοκομματισμό και τους γαιοκτήμονες. Θα ενισχυόταν ακόμη περισσότερο δε, με την πολιτική του Βενιζέλου και την προσάρτηση των εδαφών της Μικράς Ασίας όπου το εμπόριο και η οικονομία βρίσκονταν κυρίως στα χέρια των Ελλήνων, προοπτική που έβλεπαν με ανησυχία οι γαιοκτήμονες που αντιπροσώπευαν τις δυνάμεις του παλαιοκομματισμού. Η προσήλωση του Πρωθυπουργού στα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής, διέυρνε ακόμα περισσότερο το χάσμα καθώς η κακοδιαχείριση από την πλευρά των βενιζελικών αλλά και οι εκκαθαρίσεις των αντιπάλων εμβάθυναν το μίσος μεταξύ των δύο παρατάξεων και των ομάδων του φιλελευθερισμού και του παλαιοκομματισμού. Ένας άλλος πολύ σημαντικός παράγοντας ήταν ο διαβρωτικός ρόλος που έπαιξε η κομμουνιστική παράταξη, καθώς με εντατική προπαγάνδα σε όλα τα επίπεδα της διοίκησης κατόρθωσαν να υποσκάψουν τον πολιτικό σχεδιασμό της Κυβέρνησης.

Ως προς το δημογραφικό μέρος, τα αριθμητικά στοιχεία είναι σαφή. Οι Έλληνες στις επίδικες περιοχές δεν αποτελούσαν την πλειοψηφία -ούτε όμως και οι Τούρκοι. Αντίθετα, αποτελούσαν μια πολύ ισχυρή μειοψηφία, με ελάχιστη αριθμητική διαφορά, και η οποία διακρινόταν από τεράστια οικονομική, πολιτική, πνευματική και κοινωνική ανάπτυξη. Ένας από τους κυριότερους λόγους που οι Νεότουρκοι ξεκίνησαν τις εκκαθαρίσεις ήταν για να παύσει να βρίσκεται το μεγαλύτερο μέρος της οικονομικής δραστηριότητας υπό τον έλεγχο των «γκιαούρηδων». Έτσι, ενώ για την ιταλική υψηλή στρατηγική η προσάρτηση των εδαφών της Μικράς Ασίας είχε οικονομικό αντίκρισμα και μεταφραζόταν σε νέες πλουτοπαραγωγικές πηγές, διεύρυνση των αγορών και καλύτερο και αποτελεσματικότερο έλεγχο του Αιγαίου και των οδών προς τη Μέση Ανατολή, για την Ελλάδα άμεση προτεραιότητα ήταν η προστασία των πληθυσμών από τον αφανισμό. Αφού αυτή εξασφαλιζόταν με την προσάρτηση των εδαφών αυτών στον εθνικό κορμό, άμεσο συνακόλουθο θα ήταν και ορισμένα στρατηγικά πλεονεκτήματα: με την προσάρτηση των ιδιαίτερα εύφορων αυτών περιοχών, η χώρα θα αποκτούσε αυτάρκεια όσον αφορά στις επισιτιστικές της ανάγκες και επιπλέον θα μπορούσε να εξάγει αγροτικά προϊόντα όπως το ελαιόλαδο και ο καπνός. Παράλληλα, τα νέα εδάφη της παρείχαν τη δυνατότητα να ελέγχει καλύτερα και πιο αποτελεσματικά το Αιγαίο το οποίο, εάν εφαρμοζόταν το σχέδιο του Βενιζέλου για τη δημιουργία ευρωπαϊκών ζωνών επιρροής και περιορισμό της Τουρκίας στην ενδοχώρα, θα καθίστατο «ελληνική λίμνη» και η Τουρκία θα έπαυε να αποτελεί πλέον απειλή.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Αναφορικά με την ορθή ή λανθασμένη εκτίμηση του διεθνούς περιβάλλοντος από τον Έλληνα πρωθυπουργό, ο ίδιος από πολύ νωρίς είχε συνυφάνει το μέλλον της χώρας και τα εθνικά της συμφέροντα με τα αντίστοιχα της Αγγλίας, η οποία ήταν επίσης ναυτική δύναμη. Αν και η χώρα εισήλθε στον πόλεμο μόνο κατά τα τελευταία του στάδια, γεγονός που στερούσε από το Βενιζέλο τη δυνατότητα να προβάλλει αποτελεσματικά τις αξιώσεις του στο διαπραγματευτικό τραπέζι, φρόντισε να αξιοποιήσει μια σειρά από παράθυρα ευκαιρίας που παρουσιάστηκαν για την Ελλάδα προερχόμενα από το συστημικό κενό που δημιούργησε η συρρίκνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ούτως ώστε να αποκτήσει τα απαραίτητα ερείσματα για τις εθνικές διεκδικήσεις. Παράλληλα, ο ίδιος έμεινε πιστός στην αρχή της άψογης συμπεριφοράς απέναντι στους συμμάχους, και οργάνωσε μια τεράστια προπαγάνδα υπέρ των ελληνικών θέσεων προς την κοινή γνώμη του εξωτερικού, κινητοποιώντας μια σειρά από λαμπερές προσωπικότητες. Γνωρίζοντας δε, πως βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα της ελληνικής στρατηγικής είναι η διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, δεν διστάζει να προτείνει (διαβλέποντας την πρόθεση των Συμμάχων να διαλύσουν την Οθωμανική Αυτοκρατορία) ένα σχέδιο που προσβλέπει στο διαμοιρασμό των εδαφών της Μικράς Ασίας σε συμμαχικές ζώνες επιρροής, την διεθνοποίηση των Στενών, τη δημιουργία αυτόνομου αρμενικού και κουρδικού κράτους και τελικά τον περιορισμό των Τούρκων στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας, όπου θα καθίσταντο ακίνδunami. Έχοντας προσεχτικά εξυφάνει ένα πλέγμα λεπτών ισορροπιών ο Βενιζέλος μετέτρεπε την Ελλάδα σε μια περιφερειακή δύναμη στο υποσύστημα της Βαλκανικής. Η συμμαχία με τη Βρετανία και τα κοινά οικονομικά συμφέροντα στην Ανατολική Μεσόγειο εξισορροπούσε τις αντιδράσεις της Γαλλίας αλλά και τη Βουλγαρία, οι διαφορές με την Ιταλία είχαν επιλυθεί με τη συμφωνία Βενιζέλου- Τιτόνι και η εφαρμογή των όρων της Συνθήκης των Σεβρών καθιστούσαν την Τουρκία απομονωμένη στην ενδοχώρα και ακίνδυνη. Εν ολίγοις, τα νέα εδάφη καθιστούν την Ελλάδα ισχυρή περιφερειακή δύναμη στην νοτιοανατολική Μεσόγειο και η ισχύς που αποκτά την κάνει πολύτιμο σύμμαχο για την Βρετανία που επιζητά ένα «μεσάζοντα» να προβάλλει τα συμφέροντά της στην περιοχή. Αντίστροφα, η συμμαχία με την Βρετανία, εξουδετερώνει την άμεση απειλή από την πλευρά της Βουλγαρίας και εξισορροπεί τις γαλλικές βλέψεις που επωφελούνται από την διατήρηση μιας σχετικά ισχυρής Τουρκίας. Δημιουργείται έτσι ένα νέο σύστημα ισορροπιών στο οποίο η Ελλάδα απαλλαγμένη από τους κινδύνους που την απειλούσαν, όχι μόνο αποτελεί σημαντικό παίχτη αλλά έχει στο πλευρό της και ισχυρούς συμμάχους.

Η υπόθεση συνεπώς ότι η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να ελέγξει αποτελεσματικά ούτε τα νέα τις εδάφη, αλλά ούτε και το Αιγαίο, θα πρέπει να εξεταστεί εκ νέου: η πραγματικότητα και τα γεγονότα αποδεικνύουν πέραν πάσης αμφιβολίας το αξιόμαχο των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, τόσο του πεζικού όσο και του στόλου. Ήδη από την εποχή των βαλκανικών πολέμων το ελληνικό πολεμικό ναυτικό έχει αναδειχθεί σε κυρίαρχη δύναμη στο χώρο του

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Αιγαίου, με την καθ' όλα επιτυχή επιχειρησιακή του ικανότητα, η οποία οδήγησε στην επιβολή της ελληνικής πολιτικής βούλησης της Ελλάδας επί της Τουρκίας και κατέδειξε με τον πλέον εύγλωττο τρόπο την ικανότητα της χώρας να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο στην περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου. Ως εκ τούτου, με τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η κίνηση, η ελαστικότητα και η προσαρμοστικότητα ενός αξιόμαχου στόλου, εξασφάλισε την απαιτούμενη θαλάσσια ισχύ η οποία με τη σειρά της προσέδωσε στην Ελλάδα την πρωτοκαθεδρία στο Αιγαίο, ενώ ο έλεγχος της Σμύρνης και των Στενών θα μεγιστοποιούσαν αυτή την αποτελεσματικότητα και θα ενίσχυαν την ελληνική πρωτοκαθεδρία. Παράλληλα, στο διπλωματικό επίπεδο, το πλέγμα των συμμαχιών που είχε εξυφάνει ο Έλληνας Πρωθυπουργός, εξασφάλιζαν στη χώρα μια σειρά από συμμάχους οι οποίοι εξισορροπούσαν τις εξωτερικές άμεσες απειλές εναντίον της χώρας (πχ Βουλγαρία). Τέλος, ο σημαντικός ρόλος της Ελλάδας και του Αιγαίου στις γεωστρατηγικές θεωρήσεις και τους σχεδιασμούς των Δυτικών Δυνάμεων για τον έλεγχο της ευρύτερης περιοχής της νοτιοανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, εξασφάλιζαν την άμεση συνδρομή τους στην Ελλάδα προκειμένου να διατηρηθεί ελεύθερη και απρόσκοπτη η ναυσιπλοΐα στον θαλάσσιο χώρο του Αρχιπελάγους.

Οι στόχοι της βενιζελικής υψηλής στρατηγικής αποκρυσταλλώνονται με την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών όμως οι Σύμμαχοι ήταν απρόθυμοι να φροντίσουν για την επιβολή της και συνεπώς έπρεπε να επωμιστεί η Ελλάδα με δικά της στρατιωτικά μέσα να επιβάλει τους όρους της. Οι επικριτές της στρατηγικής αυτής ισχυρίζονται ότι δεν έπρεπε να εμπλακεί στην «μικρασιατική περιπέτεια»: η Ελλάδα δεν διέθετε τα απαιτούμενα μέσα και γι αυτό οδηγήθηκε στην στρατηγική υπερεξάπλωση και τελικά στην μικρασιατική καταστροφή. Οι διεθνείς ωστόσο συγκυρίες δημιουργούν ένα μοναδικό παράδοξο, καθώς τα ίδια γεγονότα που αποτελούν παράθυρο ευκαιρίας για την Ελλάδα, γεννούν παράλληλα μια σειρά απειλών για τα εθνικά συμφέροντα. Οι συνεχόμενες νίκες εις βάρος του Κεμάλ τις παραμονές της υπογραφής της Συνθήκης των Σεβρών επιβεβαίωσαν το αξιόμαχο του ελληνικού στρατού και καταδείκνυαν την περιορισμένη ικανότητα των αντιπάλων δυνάμεων. Η ιταλική παρουσία στα μικρασιατικά παράλια αποτελεί άμεση απειλή για τα εθνικά συμφέροντα ενώ εξακολουθεί να είναι πιεστική η ανάγκη προστασίας των ελληνικών πληθυσμών από τις σφαγές και τους διωγμούς που συνεχίζονται. Αντίστροφα μη αποδοχή της συμμαχικής πρότασης για αποστολή στρατευμάτων, σε συνδυασμό με την επιτακτική ανάγκη της προστασίας των πληθυσμών και της ρητής άρνησης των βρετανών να αναμειχθούν στρατιωτικά, θα σήμαινε την εκκένωση της Μικράς Ασίας και συνεπώς την εγκατάλειψη αυτών των πληθυσμών στην τύχη τους. Στην δε περίπτωση της απομάκρυνσης των πληθυσμών η Ελλάδα θα έπρεπε να εγκαταλείψει οριστικά τα σχέδιά της για τη Μικρά Ασία. Από την άλλη η μη αποδοχή της βρετανικής πρότασης θα αποστερούσε την Ελλάδα από την πολύτιμη αγγλική υποστήριξη η οποία λειτουργούσε εξισορροπητικά στις αντίρροπες γαλλικές και ιταλικές

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

βλέψεις και ήταν απαραίτητη για την πραγματοποίηση των υπόλοιπων εδαφικών διεκδικήσεων της χώρας. Τέλος ο Βενιζέλος, θα φαινόταν αρνούμενος, αναξιόπιστος ως σύμμαχος γεγονός που θα οδηγούσε τις δυτικές δυνάμεις να στραφούν στη Βουλγαρία προσπαθώντας να την δελεάσουν με εδαφικές προσαρτήσεις κατά πάσα πιθανότητα εις βάρος της Ελλάδας. Συνεπώς η εσωτερική κατάσταση της χώρας θα έπρεπε να παραβλεφθεί καθώς η αποστολή στρατού στη Σμύρνη αποτελούσε μονόδρομο και ήταν η λιγότερο επιζήμια απόφαση σε μια ανάλυση κόστους-οφέλους καθώς το κυριότερο ζητούμενο ήταν η προστασία των εκεί Ελλήνων και των περιουσιών τους. Τελικά, η μετα-νοεμβριανή Κυβέρνηση είχε να αντιμετωπίσει το δίλλημα της επιλογής μεταξύ προέλασης και άμυνας. Η μέχρι πρότινος επιτυχής προέλαση του στρατού και η επέκταση της ελληνικής ζώνης μέχρι την Προύσα και το Ουσάκ επιβεβαίωνε μεν την υπεροχή των ελληνικών στρατευμάτων αλλά από την άλλη καταδείκνυε σαφώς ότι οι όροι των Σεβρών δεν θα γίνονταν δεκτοί εάν το κεμαλικό κίνημα δεν εξουδετερωνόταν από την βάση του. Έτσι κατά τη δεύτερη φάση της μικρασιατικής εκστρατείας¹¹³, και κατόπιν της πλήρους μεταστροφής των παραγόντων που θα συντελούσαν στην επιτυχία της, η Ελλάδα οδηγήθηκε σε υπερεξάπλωση επιβεβαιώνοντας ακόμα μια φορά τον βασικό κανόνα της στρατηγικής που λέει ότι η δεξιοτεχνία στα χαμηλότερα επίπεδα στρατηγικής δεν έχει κανένα αποτέλεσμα εάν η υψηλή στρατηγική είναι λανθασμένη. Η μετα-νοεμβριανή κυβέρνηση αποδείχτηκε εκ των πραγμάτων ανίκανη να διαμορφώσει αποτελεσματική υψηλή στρατηγική: η διπλωματική απομόνωση της χώρας¹¹⁴, της στέρησε την πολύτιμη συμμαχική στήριξη και διεθνή νομιμοποίηση, η νέα ισορροπία ισχύος που είχε διαμορφωθεί στο μεταξύ κατέστησε ανέφικτο τον στόχο του αποφασιστικού πλήγματος στην Τουρκία και η νομιμοποίηση θυσιάστηκε στο βωμό της επαναφοράς της μοναρχίας. Κατά συνέπεια, οι επιτυχίες του στρατού στο πεδίο της μάχης, δεν είχαν αντίκρισμα ως προς τη στρατηγική αποτελεσματικότητα.

¹¹³ Μετά την αλλαγή κυβέρνησης

¹¹⁴ <http://85.72.35.68/rec.asp?id=39546&nofoto=> Ψηφιακό Αρχείο ΕΙΕ & Μ Ελευθέριος Βενιζέλος : επιστολή του Lloyd George προς τον Ε.Βενιζέλο και δηλώσεις άλλων ξένων πολιτικών, που αποδοκιμάζουν την επιλογή του ελληνικού λαού κατά τις εκλογές του Νοεμβρίου του 1920 και εκφράζουν το θαυμασμό και τη συμπάρασταση τους στο πρόσωπο του Έλληνα πολιτικού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Α. Κοραντη: **ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ (1919-1945) τ.Α'**
- Αθ. Πλατιάς: **ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΟΝ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ**, εκδ. ΕΣΤΙΑ
- Αθ. Πλατιάς: **ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ-ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ**, εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ
- Γ. Μαυρογορδάτος: **Η ΤΥΦΛΩΣΗ ΜΕ ΤΗ ΣΜΥΡΝΗ** (το άρθρο υπάρχει εδώ: [http://news.kathimerini.gr/4dcgi/ w articles columns 1 19/06/2009 319072 \)](http://news.kathimerini.gr/4dcgi/ w articles columns 1 19/06/2009 319072))
- Γ. Πρεβελάκης: **ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ** εκδ. LIBRO
- Γ. Σκαλιέρης **ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΦΥΛΑΙ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ**, εκδ. ΡΗΣΟΣ 1990
Επίσης βλ. <http://www.hellinon.net/PlithismosMikrasAsias.htm>
- Γεωστρατηγική*, τόμ. ΙΕ', τεύχ. 16, Σεπτέμβριος 2008-Απρίλιος 2009.
- Δ. Τσιριγώτης: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 1919-1922**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ
- Δ. Τσιριγώτης: **Εναλλακτικές Στρατηγικές των λιγότερο ισχυρών κρατών στο Διεθνές σύστημα των νεότερων χρόνων**. Διδακτορική Διατριβή
- Ι. Σ. Κολιόπουλος: **ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ 1789-1945**
- Ι. Μεταξάς : **ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΤΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ**, εκδ. ΓΚΟΒΟΣΤΗ
- ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ**, εκδ. ΠΑΠΥΡΟΣ, Τ. 484, Οκτώβριος 2008
- ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ** , ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ
- Κ. Σβολόπουλος: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 1900-1945**, εκδ. ΕΣΤΙΑ
- Κ. Σβολόπουλος: **Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ** εκδ. Ίκαρος,
- Λ. ΦΡΗΜΑΝ: **ΠΟΛΕΜΟΣ** εκδ. Ελληνικά Γράμματα
- Μ. Μακμίλλαν: **ΟΙ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΟΙ-Έξι μήνες που άλλαξαν τον κόσμο**, εκδ.ΘΕΜΕΛΙΟ,2005

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ
ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ν. Παπαδάκης: **Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟ
ΓΚΡΕΜΙΣΜΑ ΤΗΣ** (το άρθρο υπάρχει εδώ:
<http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&ct=114&artId=278282&dt=12/07/2009>)

Ξεν. Στρατηγός: **Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ - Ιστορική Επισκόπηση με βάση
επίσημες πηγές και έγγραφα**

Π. Ήφαιστος: **Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ-Τα πολλά πρόσωπα του
ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ

Ρ. Γκίλπιν: **ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ** εκδ.
ΠΟΙΟΤΗΤΑ

Χ. Νικολάου: **ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΣΥΝΟΗΚΕΣ-
ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ**, συμπληρωματικά εκδόσεις διευθύνσεων
εκδόσεων ΓΕΣ, 1980

Χ. Παπασωτηρίου: **ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ, 6^{ος}-11^{ος} ΑΙΩΝΑΣ**, εκδ.
ΠΟΙΟΤΗΤΑ

Joseph S. Nye: **ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ**, εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ

John Mearsheimer: **Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ
ΔΥΝΑΜΕΩΝ**, εκδ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ

Για το Εθνικό Σύμφωνο (Misak i-Milli):

http://en.wikipedia.org/wiki/Misak-%C4%B1_Mill%C3%AE

Το αρχικό κείμενο παρατίθεται εδώ:

http://tr.wikisource.org/wiki/Misak-%C4%B1_Mill%C3%AE

Για την απελευθέρωση της Λέσβου (1912):

<http://www.lesvosoldies.gr/gr/1257264359/1257266666.html>

Για τον ρόλο του ΚΚΕ κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής Εκστρατείας:

<http://www.erepublik.com/es/article/-1-948361/1/20>

Περισσότερα για τις εκλογές του Νοεμβρίου υπάρχουν εδώ:

<http://igaiolos.blogspot.com/2010/02/1111920.html>

Αρχειακό φωτογραφικό υλικό:

<http://85.72.35.68/index.asp>

Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος»

Σχετικά με τη σκληρή και ήπια ισχύ:

<http://www.cbsnews.com/stories/2003/01/28/opinion/diplomatic/main538320.shtml>

Παράρτημα

1. Η τύφλωση με τη Σμύρνη

Του Γιωργου Θ. Μαυρογορδατου*

Η προσήλωση του Βενιζέλου στη Σμύρνη υπήρξε εξαρχής άστοχη, τόσο από στρατιωτική όσο και από οικονομική άποψη. Η στρατιωτική άποψη έχει συζητηθεί περισσότερο, επειδή συνδέεται άμεσα με την επέλευση της Μικρασιατικής Καταστροφής, που δικαίωσε με τον πιο τραγικό τρόπο τις αρνητικές εκτιμήσεις. Όπως είχε έγκαιρα διαγνώσει ο Ιωάννης Μεταξάς, η γεωγραφική διαμόρφωση της Δυτικής Μικράς Ασίας καθιστούσε προβληματική τη χάραξη «φυσικών» συνόρων που θα εξασφάλιζαν αποτελεσματική άμυνα. Κατά συνέπεια, για την Ελλάδα ήταν μακροπρόθεσμα δυσβάστακτο ή και εντελώς ανέφικτο να διατηρήσει τη Σμύρνη και τα παράλια της Μικράς Ασίας πολεμώντας διαρκώς με την Τουρκία, που δεν επρόκειτο ποτέ να συμφιλιωθεί με την απώλειά τους.

Αντίθετα, η οικονομική άποψη δεν έχει συζητηθεί σχεδόν καθόλου, επειδή ακριβώς συνδέεται με την προοπτική που ματαίωσε η Καταστροφή, δηλ. με την προοπτική οριστικής ενσωμάτωσης της Σμύρνης στο ελληνικό κράτος. Όπως είναι γνωστό, η οικονομική ακμή της Σμύρνης και κατ' επέκταση η οικονομική και πνευματική άνθηση του Ελληνισμού εκεί, πήγασε από τη σημασία που απέκτησε η πόλη ως το κύριο λιμάνι («πνεύμονας») για το εξωτερικό εμπόριο της Μικράς Ασίας. Αν όμως νέα κρατικά σύνορα είχαν αποκόψει τη Σμύρνη από την ευρύτερη μικρασιατική ενδοχώρα της, η πόλη θα είχε αναπόφευκτα μαραζώσει ως οικονομικό κέντρο.

Συχνά δεν γίνεται κατανοητό ότι οι συνθήκες στις οποίες βασίστηκε η οικονομική και πολιτισμική άνθηση μιας πόλης ή μιας κοινότητας δεν είναι αιώνιες ούτε εγγυημένες. Ακόμη και σήμερα, η άκρατη νοσταλγία για τη Σμύρνη και τις άλλες «χαμένες πατρίδες» στηρίζεται στην άκριτη (αλλά και άρρητη) προϋπόθεση ότι τάχα οι τοπικές συνθήκες δεν θα είχαν μεταβληθεί ποτέ, αν δεν είχε μεσολαβήσει η Μικρασιατική εκστρατεία ή/και η Καταστροφή.

Στη χώρα μας, η Ερμούπολη αποτελεί το πιο γνωστό και απλό παράδειγμα πόλης που άνθησε ως λιμάνι χάρη σε μια παροδική οικονομική συγκυρία. Μόλις αυτή πέρασε, η πόλη ουσιαστικά έμεινε υπέροχο άδειο σκηνικό. Περισσότερο συγκρίσιμη με τη Σμύρνη παρουσιάζεται η εύγλωττη περίπτωση της Θεσσαλονίκης, που μπορούσε και έπρεπε να είχε μελετηθεί μέχρι το 1919. Εξαιτίας των Βαλκανικών Πολέμων και των νέων κρατικών συνόρων που προέκυψαν, η Θεσσαλονίκη αποκόπηκε ξαφνικά από τη βαλκανική της ενδοχώρα. Αυτή την απότομη συρρίκνωση της οικονομικής της εμβέλειας διαπίστωσε και εισέπραξε προπαντός η ντόπια ισπανοεβραϊκή κοινότητα.

Η Θεσσαλονίκη, ωστόσο, παρέμεινε σημαντική για τα γειτονικά κράτη (Γιουγκοσλαβία και Βουλγαρία), αφού δεν κατάφεραν τελικά να αποκτήσουν δική τους διέξοδο στο Αιγαίο. Το μαρτυρεί η λειτουργία ελεύθερης ζώνης για τη Γιουγκοσλαβία και η διεκδίκηση ανάλογης ρύθμισης από τη Βουλγαρία.

Εντελώς αντίθετα, η εθνικιστική Τουρκία διέθετε απέραντη ακτογραμμή και πολλές επιλογές για την ανάπτυξη άλλων λιμανιών (όπως άλλωστε συνέβη). Ασφαλώς θα έκανε το παν ώστε το εξωτερικό της εμπόριο να παρακάμπτει εντελώς το ελληνικό λιμάνι, τη «Γκισαούρ Ιζμίρ». Χρειάζεται κάποτε να κατανοήσουμε επιτέλους ότι ένας από τους πιο άμεσους και εύλογους στόχους του τουρκικού εθνικισμού υπήρξε η απελευθέρωση των Τούρκων από την οικονομική εκμετάλλευση των Ρωμιών (και άλλων).

Με τις συνθήκες αυτές, ήταν τελείως ανεδαφική η προσδοκία ότι η Σμύρνη, ως λιμάνι πλέον του ελληνικού κράτους, θα παρέμενε τάχα οικονομικός «πνεύμονας» της τουρκικής Μικράς Ασίας. Ακόμη και η ελεύθερη ζώνη στο λιμάνι της Σμύρνης, που προβλεπόταν ρητά από τη Συνθήκη των Σεβρών, θα ήταν για τους Τούρκους ιδεολογικά απαράδεκτη ή, το πολύ πολύ, μία εντελώς προσωρινή λύση. Κατά συνέπεια, η Σμύρνη θα είχε παρακμάσει ακατάσχετα, όπως η Ερμούπολη. Δεν θα την είχαν σώσει ούτε τα λαμπρά κτίρια ούτε η πνευματική της ζωή ούτε καν το φιλόδοξο ολοκαίνουργιο πανεπιστήμιό της.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΠΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Αν η εμμονή στη Σμύρνη υπήρξε εξαρχής λάθος, το λάθος δεν πληρώθηκε μόνο με τη Μικρασιατική Καταστροφή. Πληρώθηκε επίσης με τα «διαφυγόντα κέρδη» που μπορούσε διαφορετικά να είχε αποκτήσει και διατηρήσει η Ελλάδα, αν στη θέση της Σμύρνης είχε τεθεί εγκαίρως άλλος πρωταρχικός στόχος (ή συνδυασμός στόχων): Ανατολική Θράκη (με ή χωρίς την Κωνσταντινούπολη), Βόρεια Ηπειρος, Δωδεκάνησα ή και Κύπρος.

Από τους στόχους αυτούς, ο πρώτος μπορεί να θεωρηθεί απολύτως ρεαλιστικός. Είναι μάλιστα γενικά παραδεκτό ότι, αν δεν είχε μεσολαβήσει η εμπλοκή και η συντριπτική ήττα της στη Μικρά Ασία, η Ελλάδα μπορούσε ασφαλώς να κρατήσει την Ανατολική Θράκη (έστω χωρίς την Κωνσταντινούπολη), τόσο στρατιωτικά όσο και πολιτικά, ακόμη κι αν η κεμαλική Τουρκία αρνιόταν για απροσδιόριστο διάστημα να το αποδεχθεί. Για τη Βόρεια Ηπειρο και τα Δωδεκάνησα, αρκούσε ίσως ένα παζάρι με την Ιταλία την κατάλληλη στιγμή, παραπλήσιο με την (ανεφάρμοστη) συμφωνία Βενιζέλου - Τιτόνι τον Ιούλιο του 1919, αλλά με μία καίρια διαφορά: η Ελλάδα θα έπαυε να αποτελεί εμπόδιο για τις ιταλικές βλέψεις στη Μικρά Ασία και στην ίδια τη Σμύρνη. Τέλος, η Κύπρος αποτελούσε οπωσδήποτε τον πιο εφικτό στόχο. Η Μεγάλη Βρετανία την πρόσφερε, άλλωστε, στον Κωνσταντίνο τον Οκτώβριο του 1915 (μαζί με τη Δυτική Θράκη) με μοναδικό όρο να βοηθήσει επιτέλους η Ελλάδα τη Σερβία. Δεν θα την είχε αρνηθεί στον Βενιζέλο αν εκείνος την είχε ζητήσει, την κατάλληλη στιγμή, και δεν είχε τυφλωθεί από την απατηλή λάμψη της Σμύρνης.

* Ο κ. Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος είναι καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

2. Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΓΚΡΕΜΙΣΜΑ ΤΗΣ

του Νικόλαου Εμμ. Παπαδάκη

Τι άφηνε ο Ελευθέριος Βενιζέλος στους διαδόχους του όταν, μετά την εκλογική ήττα, τον Νοέμβριο του 1920, έφευγε από την Ελλάδα;

Πρώτα απ' όλα ισχυρούς συμμαχικούς δεσμούς με απόρροια τη συνθήκη των Σεβρών, που είχε υπογραφεί από όλους τους συμμάχους και, εκτός από τα κέρδη που εξασφάλιζε στην Ελλάδα, εξισορροπούσε τις διεθνείς αντιθέσεις στην εγγύς Ανατολή. Η Μεγάλη Βρετανία αποκόμιζε μεγάλα κέρδη, αλλά και η Γαλλία επετύγγανε το μέγιστο των επιδιώξεών της στην τέως Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ο γαλλοβρετανικός ανταγωνισμός στην περιοχή είχε κατασιγάσει, γεγονός ευεργετικό για τα ελληνικά συμφέροντα. Την 1η Νοεμβρίου του 1920 καμιά συμμαχική χώρα – μηδέ της Ιταλίας εξαιρουμένης, με την οποία άλλωστε η Ελλάδα είχε ρυθμίσει τις διαφορές της – δεν έθετε θέμα αναθεώρησης της συνθήκης των Σεβρών ή αποχώρησης της Ελλάδος από τη Μικρά Ασία.

Κεντρικός πυλώνας της εξωτερικής πολιτικής τού Βενιζέλου ήταν οι ελεγχόμενοι συμμαχικοί δεσμοί, που είχαν, σε μεγάλο βαθμό, αποτυπωθεί και στη συνθήκη των Σεβρών. Για οποιαδήποτε υπαναχώρηση, π.χ. της Γαλλίας από τις συμμαχικές της υποχρεώσεις, ο Βενιζέλος διέθετε το στρατηγικό αντίβαρο της Μεγάλης Βρετανίας, όπου, παρά τις επιφυλάξεις μερίδας της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, η πολιτική του Λόιντ Τζορτζ είχε επιβληθεί. Η πολιτική αυτή ήταν πλήρως συνυφασμένη με τις ελληνικές επιδιώξεις στη Μικρά Ασία και ο Βρετανός πρωθυπουργός δεν ήταν διατεθειμένος να αυτοκτονήσει πολιτικά αφήνοντας τον Βενιζέλο αβοήθητο.

Εξίσου ισχυρή όμως ήταν η θέση της χώρας και στο πολεμικό πεδίο. Οι επιχειρήσεις του ελληνικού στρατού, που είχαν διεξαχθεί στη Μικρά Ασία και στην ανατολική Θράκη, είχαν συνταράξει συθέμελα το ανεγειρόμενο κεμαλικό οικοδόμημα. Επακόλουθο ήταν μεγάλες λιποταξίες Τούρκων στρατιωτών, καθώς και ομαδικές μετακινήσεις χιλιάδων κατοίκων, που ζητούσαν καταφύγιο στις κατεχόμενες από τους Έλληνες γραμμές. «Νικηθήκαμε στο μέτωπο για μια ακόμα φορά και από όλες τις πλευρές» παραδέχτηκε αργότερα για τις επιχειρήσεις εκείνες ο ίδιος ο Κεμάλ. Για το διάστημα από τον Ιούνιο μέχρι τον Οκτώβριο του 1920 ο βιογράφος του Τούρκου ηγέτη Armstrong γράφει: «Οι δυνάμεις [του Κεμάλ] δεν μπορούσαν να προβάλλουν αντίσταση στους Έλληνες, που βρίσκονταν σε καλή κατάσταση [...] Νικημένοι και απωθημένοι κατά τέτοιο επονειδίστο τρόπο, οι Τούρκοι είχαν αποθαρρυνθεί πλήρως. Οι άνδρες άρχισαν να λιποτακτούν από τα τακτικά στρατεύματα. Στα χωριά υψωνόταν η γνωστή παλιά και κουρασμένη κραυγή για ειρήνη».

Η αποκαρδίωση και η ηττοπάθεια του λαού είχε μεταδοθεί και στην ηγεσία. Ο ίδιος ο Κεμάλ, λίγο πριν από τις εκλογές τού Νοεμβρίου, ζήτησε από τον Πρόδρομο Μποδοσάκη να μεσολαβήσει στον Βενιζέλο. Ο Τούρκος ηγέτης προσέφερε ολόκληρη τη Θράκη και δεχόταν την αυτονομία της Σμύρνης, υπό τουρκική επικυριαρχία ή την ανταλλαγή της με την Κωνσταντινούπολη. Μετά την εκλογική ήττα του Βενιζέλου ο Κεμάλ απέσυρε τις προτάσεις του.

Αναφερόμενος στην ίδια περίοδο ο Ισμέτ Ινονού είχε πει το 1972 στον Σπύρο Μαρκεζίνη: «Οι Τούρκοι εξηκολούθουν να πολεμούν ευθέως κατά των Γάλλων εις την Κιλικίαν, εμμέσως δε κατά των Άγγλων, τους οποίους διησθάνοντο πάντα όπισθεν των Ελλήνων [...] ούτε με τους Μπολσεβίκους είχε τότε πραγματοποιηθεί οριστική

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΠΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

συμφωνία. Εσωτερικώς το κύρος του Κεμάλ ήτο ασθενές και η ηγεσία του ζωηρώς ημφεσβητείτο».

Η πτώση του Βενιζέλου άλλαξε δραματικά τη διεθνή θέση της Ελλάδος. Οι αντίπαλοί του, αδιαφορώντας για τα τελεσίγραφα των συμμάχων, επανέφεραν τον Κωνσταντίνο, «τον πράκτορα της Γερμανίας στο θρόνο των Αθηνών», όπως τον χαρακτήρισαν οι Times του Λονδίνου. Την επομένη ενός πολέμου με εκατομμύρια θύματα η επάνοδος του Κωνσταντίνου στην Ελλάδα ισοδυναμούσε, για τις συμμαχικές κυβερνήσεις και την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη, με επιστροφή στην εξουσία των συμμάχων της ηττημένης Γερμανίας.

Μέσα σε λίγες μέρες οι διάδοχοι του Βενιζέλου είχαν καταστρέψει, στην πιο ευαίσθητη περιοχή του πλανήτη, τη γέφυρα εμπιστοσύνης, που επί χρόνια και με πολλή μαεστρία είχε οικοδομήσει ο Βενιζέλος με τους συμμάχους. Ο πόλεμος στη Μικρά Ασία από συμμαχοτουρκικός γινόταν πλέον ελληνοτουρκικός, τον οποίο η Ελλάδα ήταν υποχρεωμένη να διεξάγει μόνη της, χωρίς καμία στρατιωτική και οικονομική βοήθεια από τους συμμάχους. Σύμφωνα με τον Τσώρτσιλ: «Ένας μόνο δρόμος ήταν ανοικτός για τον Κωνσταντίνο και τους υπουργούς του: Να επιτύχει ειρήνη με την Τουρκία με τους καλύτερους δυνατούς όρους».

Οι αντιβενιζελικές κυβερνήσεις, όμως, προτίμησαν να συνεχίσουν έναν πόλεμο, στον οποίο, όπως γράφει ο Μαρκεζίνης, δεν πίστευαν και τον υποτιμούσαν. Αποσυνάγωγοι της διεθνούς σκηνής, έπρεπε να απολογούνται διαρκώς για το φιλογερμανικό τους παρελθόν και να διεξάγουν απελπισμένο αγώνα για να αναγνωρισθούν από τις συμμαχικές κυβερνήσεις, την ώρα που ο Κεμάλ κέρδιζε διεθνή αναγνώριση.

Χωρίς κανένα διεθνές έρεισμα, δεν επιχείρησαν τουλάχιστον να ισχυροποιηθούν στο εσωτερικό μέτωπο. Αντίθετα διεύρυναν το χάσμα που χώριζε τους Έλληνες και πυροδότησαν νέα πάθη. Με εκκαθαρίσεις κατέστρεψαν τη συνοχή του στρατού και, αντί συμφιλώσεως, μετέδωσαν στο μέτωπο πνεύμα διαιρέσεως και κομματικών αντεκδικήσεων. Αρνήθηκαν τις υπηρεσίες του Βενιζέλου στις συμμαχικές πρωτεύουσες και απέρριψαν συμμαχικές πρωτοβουλίες, που πιθανότατα θα εξασφάλιζαν την ανατολική Θράκη. Δεν υιοθέτησαν έστω τις προτάσεις Βενιζέλου και Μεταξά για αμυντική θωράκιση της εδαφικής ζώνης της συνθήκης των Σεβρών.

Ο Τσώρτσιλ σχολίασε την ουτοπική επιλογή της συνέχισης της εκστρατείας: «Οι στρατιωτικοί και πολιτικοί κύκλοι του παλατιού ήθελαν να δείξουν πόσο λίγο είχε να κάνει ο Βενιζέλος με τις επιτυχίες [...] Η ιδέα ότι έπρεπε να εγκαταλείψουν ό,τι είχε κερδηθεί ήταν ανυπόφορη για την υπερηφάνεια τους και βλαπτική για τη δημοτικότητά τους».

Συμπέρασμα: Από το 1912 μέχρι το 1920 ο Βενιζέλος ένα μόνον πόλεμο είχε σχεδιάσει: τον συμμαχικό. Οι διάδοχοί του, αφού απομόνωσαν την Ελλάδα από τις συμμαχικές δυνάμεις, εξαπέλυσαν έναν αδιέξοδο πόλεμο στα βάθη της Μικράς Ασίας. Αγνόησαν την υποθήκη του Μπίσμαρκ: σε ένα συνδυασμό πέντε παικτών, φρόνιμο είναι να είσαι πάντοτε με το μέρος των τριών. Ατυχώς για την Ελλάδα στον πόλεμο αυτό δεν είχαν ούτε ένα συμπαίκτη. Η καταστροφή ήταν αναπόφευκτη.

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

-Armstrong H. C., Grey wolf, Mustafa Kemal, Λονδίνο 1937.

-Churchill W., The world crisis: the aftermath, Λονδίνο 1929.

-Μαρκεζίνης Σπ. Β., Πολιτική Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδος 1920-1922, τ. 1, Αθήνα 1973.

-Σβολόπουλος Κ. Δ., Η απόφαση για την επέκταση της ελληνικής κυριαρχίας στη Μικρά Ασία, Αθήνα 2009.

-Χατζιώτης Κ. Χ., Πρόδρομος Μποδοσάκης Αθανασιάδης 1891-1979, Αθήνα 2005.

Ο Νικόλαος Εμμ. Παπαδάκης είναι Γενικός Διευθυντής του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών & Μελετών "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος".

**3. Από το βιβλίο του Γιάννη Καψή ΧΑΜΕΝΕΣ ΠΑΤΡΙΔΕΣ (ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ-
ΛΙΒΑΝΗ) 1989**

Ήταν παραμονές των εκλογών του 1920. Στην Αθήνα οι προεκλογικές συγκεντρώσεις διαδέχονταν η μια την άλλη. Τότε αποφάσισε να συγκροτήσει συλλαλητήριο και το ασήμαντο την εποχή εκείνη Κομμουνιστικό Κόμμα. Κι ήταν, πράγματι, ασήμαντο — είχε μόλις 1.200 μέλη κι ο «Ριζοσπάστης» 2.500 φύλλα κυκλοφορία. Τους λιγοστούς αυτούς οπαδούς τους θέλησαν να συγκεντρώσουν οι τότε ηγέτες του Κ.Κ.Ε. και αιφνιδιάστηκαν. Μια πραγματική κοσμοπλημμύρα κατέκλυσε την οδό Σταδίου από την Ομόνοια μέχρι το Σύνταγμα. Τι είχε συμβεί; Θα καταλάμβανε το Κ.Κ.Ε. την Εξουσία; «Η αυταπάτη δεν διήρκεσε πολύ», γράφει ο άλλοτε γεν. γραμματέας του Κ.Κ.Ε., Ε. Σταυρίδης.

«Το κύριον σύνθημα πού ηκούετο και εδόνει την ατμόσφαιρα ήτο «Κάτω ο πόλεμος». Τα καθαρώς κομμουνιστικά συνθήματα εύρισκαν πολύ περιορισμένη απήγησιν. Το «Κάτω ο Βενιζέλος» όμως αντηχούσε πέρα ως πέρα... Από τα μπαλκόνια της οδού Σταδίου οι κύριες της αριστοκρατίας μας έρραιναν με άνθη. Και απορούντες διηρωτώμεθα: Πότε έγιναν κομμουνίστριες αυτές από τα μέγαρα;». Το μίσος κατά του Βενιζέλου, η αντίθεση προς τη μικρασιατική εκστρατεία συναδελφώνει την Άκρα Δεξιά με τους Κομμουνιστές. Η συνεργασία τους θ' αποδώσει γρήγορα καρπούς: την καταστροφή.

Ο Ε. Σταυρίδης δεν αφήνει τη παραμικρή αμφιβολία. Άλλωστε, το αποτέλεσμα των εκλογών δίνει μια αδιάψευστη απόδειξη: Το Κομμουνιστικό Κόμμα έλαβε 100.000 ψήφους. Ασφαλώς δεν ήταν όλοι αυτοί κομμουνιστές. Ουδέποτε στις μετέπειτα εκλογές, το Κ.Κ.Ε. κατόρθωσε να συγκεντρώσει τόσες πολλές ψήφους. Το 1920 οι υποψήφιοί του ψηφίστηκαν από τους Αντιβενιζελικούς. Χάρη στο σφαιρίδιο διπλοψήφισαν — έριχναν άσπρο στην Ηνωμένη Αντιπολίτευση και το Κ.Κ.Ε. Αν δεν κέρδιζαν τις εκλογές ο Γούναρης και οι συνεργάτες του, ας κέρδιζαν οι κομμουνιστές. Οποιοσδήποτε, κι ο Σατανάς ακόμη, εκτός από το Βενιζέλο. Τόσο βαθύ ήταν το μίσος. Πώς ν' απορεί λοιπόν κανείς για την κατάρρευση του Μετώπου; Αλλ' οι κομμουνιστές ανέπτυξαν ουσιαστική δράση στο Μέτωπο κι οι συνέπειες της διάβρωσης του Στρατού μας δεν άργησαν να δώσουν αποτελέσματα.

Πρέπει να ομολογηθεί, ότι ο φανατισμός και των δύο παρατάξεων ωφέλησε τους κομμουνιστές. Οι Βενιζελικοί έβριζαν τον Κωνσταντίνο και συμφωνούσαν μαζί τους κι οι κομμουνιστές. Αλλά και οι Αντιβενιζελικοί έβριζαν τον Βενιζέλο και αποκαλούσαν τη μικρασιατική εκστρατεία «αποικιακό πόλεμο» — σύνθημα που υιοθέτησαν αμέσως οι κομμουνιστές. Το 1921 κυκλοφόρησε φυλλάδιο της «Ινπρεκόρ» — της υπηρεσίας Τύπου της Κόμιντερν — με άρθρο του Οσσίνσκυ, μέλους του Κ.Ε. του Κ.Κ. της Σοβ. Ένωσης, για τη μικρασιατική εκστρατεία. Τίτλος του ήταν: «Υπό το φως των πετρελαίων της Μουσούλης» και χάραζε τη «γραμμή», ότι ο Βενιζέλος οδήγησε το Στρατό μας στη γη της Ιωνίας, για να εξασφαλίσουν οι Άγγλοι τα πετρέλαια της Μουσούλης! Τη γραμμή αυτή υιοθέτησαν κι οι «ινστρουχτορες» του Κ.Κ.Ε., που είχαν εισχωρήσει στις τάξεις του Στρατού μας. Και το «θαύμα» έγινε. Οι αξιωματικοί, εκείνοι που μοναδικό προσόν τους είχαν τον Αντιβενιζελισμό, τους επέτρεψαν να προπαγανδίζουν ελεύθερα τα συνθήματα τους. Ακόμη και πολλοί Αντιβενιζελικοί, αλλά τίμιοι αξιωματικοί και ακραιφανείς Έλληνες, δεν τόλμησαν ν' αντιδράσουν. Πώς να απαγορεύσουν συνθήματα αντιβενιζελικά; Το τριαδικό σύστημα, η συνωμοτική οργάνωση των κομμουνιστών μέσα στις τάξεις του Στρατού μας, εγκαταλείπεται. Ο συνωμοτισμός είναι περιττός.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η κομμουνιστική προπαγάνδα διεξάγεται ελεύθερα — έχει την ανοχή και τις ευλογίες της Κυβέρνησης της Αυτού Μεγαλειότητας. Το γνώριζε αυτό ο Κωνσταντίνος; Ασφαλώς όχι. Και οι κομμουνιστές συνέχισαν το όργιό τους, που κορυφώθηκε με την απεργία των σιδηροδρομικών, που έγινε αφορμή να παραδοθεί όλο το συγκοινωνιακό δίκτυο στους κομμουνιστές. Και ιδού πώς: Οι σιδηροδρομικοί των Σ.Ε.Κ. έκαναν απεργία, ζητώντας αύξηση των αποδοχών τους. Οι συγκοινωνίες μας παράλυσαν. Αλλά η χώρα βρισκόταν σε εμπόλεμη κατάσταση και η Κυβέρνηση εξέδωσε διάταγμα επιστράτευσης των σιδηροδρομικών. Και όσοι δεν επέστρεψαν στην εργασία τους συνελήφθησαν και στάλθηκαν... στους σιδηρόδρομους της Μικράς Ασίας. Η Ιωνική γη, η χώρα των 6.000.000 Ελλήνων, ήταν για την Κυβέρνηση Γούναρη η Σιβηρία της Ελλάδας των 4.000.000. Η αποστολή τους είχε την έννοια «ποινής», στην εξορία. Και οι εξόριστοι αντέδρασαν ακολουθώντας τ' αχνάρια των θυμάτων του τσαρισμού: Κήρυξαν την κοινωνική τους επανάσταση με το σύνθημα: «Κάτω ο πόλεμος». Η Κόμιντερν θα έπρεπε να ήταν ικανοποιημένη. Η Ελλάδα βάδιζε τα βήματα της τσαρικής Ρωσίας.

Οι περισσότεροι από τους 300 σιδηροδρομικούς ήταν κομμουνιστές— πρωτεργάτες της απεργίας. Αλλά κι όσοι δεν ήταν, έγιναν μόλις δόθηκε η διαταγή της «εξορίας» τους. Από την ημέρα εκείνη οι σιδηρόδρομοί μας ήταν υπό τον έλεγχο των κομμουνιστών. Κι ο Σταυρίδης προσθέτει: «Δύναται ν' απορή κανείς τώρα, γιατί κατέρρευσε εκεί το μέτωπον, όταν τοιαύτα μέτρα ελαμβάνοντο από την Κυβέρνησιν; Οι 300 σιδηροδρομικοί εις το Μέτωπον, όχι μόνον έγιναν άριστοι σύνδεσμοι μεταξύ των ομάδων των κομμουνιστών εις το Μέτωπον, όχι μόνον μετέφερον πανταχού προπαγανδιστικό υλικόν, εφημερίδας, «μπροσούρας», αλλά και λιποτάκτας εβοήθουν πολλούς και ταξίδια κομμουνιστικών στελεχών μεταξύ των μονάδων και της Σμύρνης. Έφθασε το πράγμα εις σημείον, ώστε η Στρατιά Μικράς Ασίας να έχει εις τα χαρτιά της 60.000 λιποτάκτας. Οι πλείστοι έξ αυτών είχαν σταλή ήδη εις την Ελλάδα με τα επίτακτα πλοία, όπου υπήρχον ναύται κομμουνισταί. Αλλά μεγάλας υπηρεσίας προσέφευεν εις τον Κομμουνισμόν το επίτακτον πλοίο, «Έλση», μέσα εις το οποίον υπηρετούν εις ιατρός κομμουνιστής και μερικάί νοσοκόμοι κομμουνίστριαι. Τα στρώματα των κρεβατιών πάντοτε κάτι έκρυπτον». Είναι αλήθεια, ότι ορισμένοι συγγραφείς, στρατιωτικοί, αναζητώντας τα αίτια της κατάρρευσης, αρνήθηκαν ή θέλησαν να μειώσουν τη σημασία της κομμουνιστικής προπαγάνδας. Είναι ευνόητο. Δεν αποτελεί προσπάθεια αποφυγής των ευθυνών τους. Απλούστατα, ακόμη και σήμερα δεν μπορούν να πιστέψουν, ότι διαπράχθηκαν τόσο εξοργιστικά σφάλματα. Άραγε όμως, ήταν μόνο σφάλματα; Όσο κι αν ερευνήσει κανείς τα στοιχεία, που σήμερα υπάρχουν, όση προκατάληψη να έχει, δεν θα κατορθώσει να δώσει στην «εξορία» των 300 σιδηροδρομικών άλλο χαρακτηρισμό από το ότι ήταν ένα ολέθριο σφάλμα. Αλλά και τα μεγαλύτερα αποθέματα καλής πίστης δεν μπορούν να παρεμποδίσουν ένα παραλληλισμό της κατάρρευσης του μικρασιατικού Μετώπου, της αποσύνθεσης της Στρατιάς με τη διάλυση του τσαρικού Στρατού, την οποία υποδαύλισα ο Λένιν. Και τον Λένιν είχε στείλει στη Ρωσία ο ίδιος ο Κάιζερ ο φανατικός εχθρός του Κομμουνισμού για να υπονομεύσει το Μέτωπο, των μετόπισθεν, ακριβώς όπως υπονόμειναν τα μετόπισθεν και οι 300 σιδηροδρομικοί. Είναι μια συμπτωματική ομοιότητα, την οποία, όμως, δεν μπορεί να παραγνωρίσει κανείς. Έτσι, ο Κομμουνισμός, προετοίμασε την κατάρρευση.

Και οι πρώτοι, που έδωσαν το σύνθημα της φυγής, στη πρώτη μονάδα, που κατέρρευσε, ήταν δύο κομμουνιστές λοχίες του 41ου Συντάγματος. Από τη στιγμή εκείνη οι κομμουνιστές αναπτύσσουν εντατική δράση. Είχαν κατορθώσει, πάντοτε με το έμβλημα του Αντιβενιζελισμού να διεισδύσουν σ' εμπιστευτικές θέσεις, σε

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

επιτελεία, τηλεφωνικά κέντρα, μονάδες ανεφοδιασμού. Γνώριζαν την πραγματικότητα και φρόντιζαν να την εξογκώνουν. Στις κρίσιμες στιγμές, όταν μια λέξη ήταν αρκετή να κλίνει τη πλάστιγγα, έριχναν το δηλητήριό τους: — Εμπρός για τα σπίτια μας, παιδιά... Ας αφήσουμε τον Κεμάλ στη χώρα του. Και το τμήμα, η μονάδα, το Μέτωπο ολόκληρο κατέρρευε.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ
ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Πληθυσμιακά στοιχεία για την Μικρά Ασία. Από το βιβλίο του Γεώργιου Κ. Σκαλιέρη "Λαοί και Φυλαί της Μικράς Ασίας" πρώτη έκδοση Ιούνιος 1922, επανέκδοση από τις εκδόσεις ΡΗΣΟΣ, 1990, παρατίθεται ο συνολικός πληθυσμός κατά φυλές κι εθνότητες, σε Μικρά Ασία και σε Αρμενία/Κουρδιστάν, όπως ήταν πριν την αρχή των εκτοπισμών και διωγμών κατά των Χριστιανών από το Οθωμανικό κράτος, στα 1913:

	Εθνικότητα ή φυλή	Πληθυσμός
1	ΕΛΛΗΝΕΣ (Ορθόδοξοι, Δυτικοί, Μελχίτες, Διαμαρτυρόμενοι, Έλληνες πολίτες)	2.660.316
2	ΑΡΜΕΝΙΟΙ (Γρηγοριανοί, Δυτικοί, Προτεστάντες)	637.268
3	ΚΟΠΤΕΣ ΚΑΙ ΛΑΤΙΝ ΡΑΓΙΑΣΗ	10.019
4	ΤΣΙΓΚΑΝΟΙ	78.221
5	ΙΟΥΔΑΙΟΙ	56.970
6	ΟΘΩΜΑΝΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ	1.802.697
7	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΚΡΗΤΕΣ	53.926
8	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΓΙΟΥΡΟΥΚΟΙ	1.291.861
9	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΚΙΖΙΛ-ΜΠΑΣ	384.834
10	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΔΕΡΒΙΣΙΔΕΣ	173.825
11	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΛΥΚΙΑΣ	95.000
12	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΠΙΣΙΔΙΑΣ	85.000
13	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΛΥΚΑΘΝΙΑΣ	70.040
14	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΠΑΜΦΥΛΙΑΣ	90.004
15	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΑΦΣΑΡΟΙ	225.000
16	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ	95.000
17	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΤΡΟΥΚΜΕΝΗΔΕΣ	95.000
18	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΒΙΘΥΝΙΑΣ	200.000
19	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΜΕΣΟΧΑΛΔΗΝΟΙ	80.000
20	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΛΑΖΟΙ	125.000
21	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΣΑΝΝΟΙ	303.955
22	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΜΙΓΓΡΕΛΟΙ-ΑΜΠΧΑΖΟΙ	210.510
23	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΓΕΩΡΓΙΑΝΟΙ	55.000
24	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΑΝΖΑΡΙΤΕΣ	64.000
25	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΖΕΪΜΠΕΚΕΣ	39.880
26	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΑΛΒΑΝΟΙ	5.300
27	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΠΟΜΑΚΟΙ	85.823
28	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΚΙΡΚΑΣΙΟΙ	433.582
29	ΚΟΥΡΔΟΙ	119.834

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ
ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

30	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΕΚ ΒΟΣΝΙΑΣ-ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗΣ	64.462
31	ΣΥΡΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ	67.744
32	ΔΥΤΙΚΟΙ	30.397
33	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΤΑΤΑΡΟΙ-ΠΕΡΣΕΣ	78.518
	ΣΥΝΟΛΟ	9.868.706

(ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΒΙΛΑΕΤΙΑ) ΑΡΜΕΝΙΑ ΚΑΙ ΚΟΥΡΔΙΣΤΑΝ

1	ΑΡΜΕΝΙΟΙ	860.000
2	ΚΟΥΡΔΟΙ	855.000
3	ΤΟΥΡΚΜΟΜΑΝΟΙ	40.000
4	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΚΙΖΗΛ ΜΠΑΣ	242.580
5	ΤΟΥΡΚΟΙ	30.500
6	ΕΛΛΗΝΕΣ	31.214
7	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΚΙΡΚΑΣΙΟΙ	27.500
8	ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΣΥΡΟΙ	9.990
9	ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΣΥΡΟΙ	8.000
10	ΧΑΛΔΑΙΟΙ (ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ)	25.020
11	ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΙΑΚΩΒΙΤΕΣ	28.744
12	ΓΕΖΙΤΕΣ (μεταξύ Ισλάμ και Χριστιανισμού)	17.263
13	ΚΟΠΤΕΣ ΤΣΙΓΚΑΝΟΙ	3.988
14	ΝΕΣΤΟΡΙΑΝΟΙ	92.000
15	ΞΕΝΟΙ ΗΜΕΔΑΠΟΙ	4.986
16	ΛΑΤΙΝΟΙ	18
17	ΙΟΥΔΑΙΟΙ	6.506
18	ΞΕΝΟΙ	1.220
19	ΛΟΙΠΟΙ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ	366.000
	ΣΥΝΟΛΟ	2.644.140

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ
ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ- ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η καταστροφή της Σμύρνης